

Rabelais

GARGANTÚA

Esta obra é distribuída baixo licenza [Creative Commons 2.5](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.5/)

Citar como:

Rabelais: *Gargantúa*. Tradución ao galego de Henrique Harguindey
<http://palabrasdesconxeladas.com>

A MOI EXTRAORDINARIA VIDA
DO GRAN GARGANTÚA
PAI DE PANTAGRUEL

COMPOSTA ANTIGAMENTE POR M. ALCOFRIBAS
EXTRACTOR DE QUINTAESENCIA

LIBRO CHEO DE PANTAGRUELISMO

AOS LECTORES

*Amigos lectores que este libro ledes,
despoxádevos de toda afección
e, ao lelo, non vos escandalicedes
pois non contén el nin mal nin infección.
Ben certo é que aquí moi pouca perfección
habedes atopar, non sendo canto a rir.
Non ha o meu corazón outro tema elixir
ao ver o dó que vos mina e consome.
Mellor de risa e non de bágoas escribir
posto que rir é o propio do home.*

PRÓLOGO DO AUTOR

Ilustrísimos bebedores, e vós preciosísimos sifilíticos, (pois a vós e non a outros van adicados os meus escritos), Alcibiades, no diálogo de Platón titulado *O banquete*, ao louvar o seu preceptor Sócrates –sen discusión príncipe dos filósofos– entre outras palabras dí que é semellante aos silenos. Os silenos eran antigamente unhas caixiñas tal como as que arestora vemos nas boticas dos farmacéuticos, que tiñan pintadas enriba figuras ledas e fútiles como harpías, sátiros, patíños embridados, lebres cornudas, parrulas albardadas, carneiros voadores, cervos encabezallados e outras pinturas desa caste deformadas a pracer para mover a xente a rir (cal foi Sileno, mestre do bon Baco), mais dentro conservábanse as drogas finas coma o bálsamo, o ámbar gris, o amomo, o almiscre, a algalia, pedrarías e outras cousas preciosas. Así dicía que era Sócrates, porque ao velo por fóra e estimalo pola aparencia exterior non teriades dado por el nin un toro de cebola, tan feo era de corpo e ridículo de aspecto: nariz bicudo, ollada de touro, cara de tolo, simple de costumes, rústico en vestidos, pobre de fortuna, desafortunado en mulleres, inepto para todos os oficios da sociedade, sempre a rir, sempre a beber tanto coma calquera, sempre a se chufar, sempre a disimular o seu divino saber. Mais, ao abrides esa caixa, teriades atopado dentro unha celestial e inapreciábel droga: entendemento máis ca humano, virtude maravillosa, coraxe invencíbel, sobriedade sen igual, contentamento certo, tranquilidade perfecta, desprezo incríbel de todo aquilo polo que os humanos tanto velan, corren, traballan, navegan e batallan.

A propósito de que –na vosa opinión– ven este prelude e comezo? Pois porque vós, meus queridos discípulos e outros tolos ociosos, ao lerdes os ledos títulos dalgúns libros da nosa invención como *Gargantúa*, *Pantagruel*, *Botagros*, *A dignidade das braguetas*, *Chicharos con touciño cum commento*, etc.¹. xulgades demasiado facilmente que dentro non se trata senón de bulras, tolerías e mentiras ledas, visto que a insignia exterior (o título), sen procurar máis fondo, é comunmente recibida con irrisión e rexouba. Mais non convén estimar tan á lixeira as obras dos humanos. Porque vós mesmos dicides que o hábito non fai o monxe e hai quen vai vestido de hábito monástico e por dentro non é en nada un monxe, igual que hai quen vai vestido con capa española e a súa coraxe non se corresponde coa de España. Por iso cómpre abrir o libro e pesar con moito tino o que nel se expón. Entón habedes coñecer que a droga contida dentro é de valor ben distinto ao que prometía a caixa, é dicir, que as materias aquí tratadas non son tan toleironas como o título de enriba pretendía.

E, suposto o caso de que en sentido literal encontrades as materias ledas abondo e ben acaídas ao nome, cómpre, con todo, non ficar aí, como se fose o canto das sereas, senón interpretar co máis alto sentido o que se cadra coidabades dito por simple graza.

Seica nunca tedes desfechado botella ningunha? Canté! Relembra de a compostura que tiñades E : non tedes nunca visto un can atopar algún oso medular? El é, como di Platón no *lib. II De rep.* o animal máis filósofo do mundo. Se é que o vistes, puidestes notar con que devoción o vixía, con que coidado o garda, con que fervor o acolle, con que prudencia o enceta, con que paixón o creba e con que dilixencia o zuga. Quen o induce a facer isto? Cal é a esperanza da súa aplicación? Que ben pretende?

---

¹ *Gargantúa* e *Pantagruel* son, evidentemente, as obras rabelesianas. *Botagros* –que xa figura no prólogo de *Pantagruel* como “libro de alto fuste”– é descoñecido. Tamén é descoñecido *Chicharos...* –que figura no capítulo 7 de *Pantagruel* entre os libros da biblioteca de St. Victor– e mais *A dignidade...*, aínda que o tema das braguetas abunda no *Pantagruel* e alí se fala dun suposto libro *Da comodidade das braguetas longas* composto por Panurgo.

Nada máis ca un pouco de miolo. Certo que este pouco é máis delicioso do ca un moito de todo o restante porque o miolo é alimento elaborado á perfección pola natureza, como di Galeno en *III Facu. Natural*. E en *XI De usu parti*.

A exemplo deste, convén que, para ventardes, ulirdes e estimardes estes fermosos libros de alta graxa, sexades avisados, lixeiros no achegamento e afoutados no encontro, e despois, a través de curiosa lectura e meditación frecuente, que rompades o oso e zuguedes o substantífico miolo, é dicir, o que eu entendo por eses símbolos pitagóricos, coa esperanza certa de vos facerdes sabios e prudentes na tal lectura, porque nesta habedes achar gusto ben diferente e doutrina máis escondida. Ela vos ha revelar moi altos sacramentos e misterios extraordinarios, tanto no que concerne á nosa relixión como tamén ao estado político e á vida económica.

Credes abofé que Homero, ao escribir a *Ilíada* e a *Odisea*, pensou nas alegorías que del calafatearon Plutarco, Heráclides Póntico, Eustacio, Fornuto e as que destes roubou Poliziano²? Se o credes non vos achegades nin cos pés nin coas mans á miña opinión, que sentencia que estas foron tan pouco soñadas por Homero como por Ovidio nas *Metamorfoses* os misterios do Evanxeo, tal como un Frei Lapón –verdadeiro lambefariñas– se esforzaba en demostrar se por ventura atopaba xente tan louca coma el e–como di o refrán– testo digno do pote³.

Se non o credes: por que causa non habiades facer outro tanto con estas ledas e novas crónicas, aínda que ao ditalas eu non pensase máis ca en vós, que se cadra bebiades coma min? Porque na composición deste libro señorial non perdín eu nin empreguei nunca máis nin distinto tempo ca o que tiña establecido para tomar a miña refección corporal, a saber, ao beber e comer. Tamén é certo que esta é a hora xusta para escribir desas altas materias e ciencias profundas, como ben sabía facer Homero, parangón de todos os filólogos, e Ennio, pai dos poetas latinos, segundo testemuña Horacio, ben que un malamañado teña dito que os seus poemas cheiraban máis a viño ca a aceite⁴.

Outro tanto di un chocalleiro dos meus libros, mais...merda para el! O cheiro do viño! Canto máis gorenteiro, rideiro e rezadeiro é! Canto máis celestial e delicioso ca o do aceite! E terei tan a gloria que se diga de min que gastei máis en viño ca en aceite como tivo Demóstenes cando dicían del que gastaba máis en aceite ca en viño. Para min non é senón honor e gloria que me chamen e consideren bo galafate e bo compañeiro, e con esta sona acóllenme ben en toda compañía de pantagruelistas. A Demóstenes reprochoulle un morriñento que os seus *Discursos* cheiraban como o mandil dun noxento e suxo aceiteiro. Polo tanto, interpretade todos os meus feitos e ditos de maneira perfectísima, reverenciade o cerebro caseiforme que vos mantén con estas fermosas esbardalladas e, co voso poder, conservádeme sempre ledos.

E agora alegrádevos, meus amoriños, e lede contentes o resto con comodidade do corpo e proveito dos riles! Mais escoitade, vergallos de burro (que as chagas das pernas vos fagan coxear!), lembrádevos de beber por min en reciprocidade e eu héivolo volver agora mesmiño.

---

² O humanista italiano do século XV Poliziano inspirárase en traballos anteriores para as glosas da súa tradución latina de Homero. Entre estes se atopan os de Eustacio, arcebispo de Salónica no século XII, e os dos escritores e filósofos da antigüidade Heráclides Póntico, Plutarco e Cornuto (chamado aquí Fornuto).

³ Frei Lapón aparece tamén no capítulo 7 de *Pantagruel* como autor de tres libros titulados *De lambentis farinis*. Pode que Rabelais se meta co dominicano inglés Thomas Walleys, que no século XIV pretendía ter descuberto símbolos e profecías cristiás nas *Metamorfoses* de Ovidio.

⁴ O aceite da lámpada, símbolo da vixilia e do traballo.

CAPÍTULO 1

Da xenealoxía e antigüidade de Gargantúa

Para coñeceredes a xenealoxía e a antigüidade da que nos veu Gargantúa lede a grande crónica pantagruelina. Nela veredes máis polo miúdo como foi que os xigantes naceron neste mundo e como destes, por liña directa, saíu Gargantúa, pai de Pantagruel⁵. Así non vos habedes anoxar se me eu arredo agora diso, aínda que a cousa sexa de tal xeito que canto máis rememorada fose máis había gostar ás vosas Señorías, como afirma a autoridade de Platón *in Philebo* e *Gorgias*, e a de Flaco⁶, quen di que hai algunhas fadas (coma estas sen dúbida) que son máis delectabeis cantas máis veces son repetidas.

Prouguéralle a Deus que todos soubesen de maneira tan certa a súa xenealoxía dende a arca de Noé ata esta época. Eu penso que hai hoxe moitos emperadores, reis, duques, príncipes e papas na Terra que descendem dalgúns portadores de reliquias e de coleiros, como, ao revés, hai moitos esmoleiros do hospicio, arregueixados e miserabeis, que descendem por sangue e liña de grandes reis e emperadores, vista a admirábel mudanza dos reinos e dos imperios

dos asirios para os medos,
dos medos para os persas,
dos persas para os macedonios,
dos macedonios para os romanos,
dos romanos para os gregos
e dos gregos para os franceses.

E, para facervos comprenderme a min, o que vos falo, coido que descendo dalgún rico rei ou príncipe dos tempos pasados, pois nunca tedes visto un home que tivese máis paixón do ca min por ser rei e rico, a fin de darme boa vida, non traballar, despreocuparme totalmente e enriquecer ben os meus amigos e toda a xente de ben e de saber. Mais confórtame que no outro mundo heino ser, e mesmo moito máis do que arestora ousaría desexar. Confortade vós a vosa desgraza con tal ou mellor pensamento e bebede fresco, se pode ser.

Volvendo aos nosos carneiros⁷, dígovos que por don soberano do ceo foinos conservada a antigüidade e xenealoxía de Gargantúa máis enteira ca outra ningunha, exceptuada a do Mesías, da que non falo porque non me pertence (tamén os diaños – son os calumniadores e camanduleiros- se opoñen a elo). E atopouna Jean Audeau nun prado que había perto de L'Arceau Gualeau, por baixo de L'Olive, tirando para Narsay cando, ao limparen os regos, os cavadores tocaron cos seus sachos un gran túmulo de bronce desmedidamente longo, pois nunca deron atopado o cabo del xa que entraba demasiado diante nas esclusas do Vienne⁸. Ao abrillo en certo lugar –riscado por riba cun gobilete ao redor do que estaba escrito con letras etruscas HIC BIBITUR⁹– atoparon nove botellas dispostas do xeito en que pousan os bolos para xogar na

---

⁵ No capítulo 1 do Pantagruel, publicado antes ca o Gargantúa pasando a ser “o primeiro libro”, aparece esa “xenealoxía”.

⁶ Horacio (Quinto Horacio Flaco).

⁷ Alusión a unha frase da *Farce de Maître Pathelin* escrita no século XIV e moi popular, que ven significando: “Volvendo ao noso asunto”.

⁸ Son lugares das terras de Chinon, onde naceu Rabelais e tiña a casa seu pai, polas que pasa o río Vienne.

⁹ En latín “Aquí bébese”.

Gascuña. A que estaba no medio delas cubría un groso, graso, grande, gris, bonito, pequeno e embarolecido libro que ulía máis pero non mellor do que as rosas.

Neste achouse a dita xenealoxía, escrita ao longo de letras chancelerescas¹⁰, non en papel, non en pergamiño, non en cera, senón en casca de ulmeiro, tan gastadas, con todo, pola vetustidade que a penas se daban recoñecido tres en ringleira.

Eu, aínda que ben indigno, fun chamado aló e a poder de moito anteollo, practicando a arte pola que se poden ler letras non aparentes como ensina Aristóteles, traducina da maneira que podedes ver, pantagruelizando, é dicir bebendo a pracer e lendo as xestas extraordinarias de Pantagruel.

Ao final do libro había un pequeno tratado titulado *As farfalladas antidotadas*. As ratas e as cascudas ou (non quero mentir) outros animais malignos paceran o comezo; o resto apúxeno eu aquí embaixo en reverencia para a antigüidade.

---

¹⁰ Cursivas empregadas na chancelería romana, difíciles de ler.

CAPÍTULO 2

*As farfalladas antidotadas que acharon nun monumento antigo*¹¹

ando¹² dos cimbríos chegou o grande domador,
bixando polo aire, por medio da orballada,
ncheron as pías todas para o grande gañador
con manteiga onde caíu a avoa e foi regada.
Púxose ela a berrar: “Ten a barba enlamada,
acudide, señores, axiña pra pescalo,
ou cando menos vide e botádelle una escada,
por favor, acudídelle e axudade a tiralo”.

Algúns dicían que lamberlle a súa chinela
era mellor do que gañar tanta indulxencia,
mais saíu ao momento un larchán botaporela
vindo de onde se pescan favores con urxencia.
E dixo: “Meus señores, por Deus, tede paciencia,
estavos aí a anguña, nese lugar se agacha,
e habedes poder ver se ollades a conciencia
que no fondo do pucho vos hai unha gran tacha”.

Non se atoparon alí senón cornos de vaca
cando de ler o capítulo chegou o momento:
“Síntoo –dixo el- que o fondo da miña mitra ataca
tal frío que me conxela todo o entendemento”.
E a carón do lume púxose todo contento
ao facelo quecer con bo perfume de nabo,
para tanto tolo como hai solto e rabuxento
degorando unha nova cabezalla ao cabo.

Do buraco de Xibraltar e san Patricio
e máis mil outros tiñan a seguinte idea:
coselos fortemente e deixalos sen servizo
para que non botasen aquela tos tan fea,
pois ver a cada un cando sopra e mais ventea
semellou sempre a todos ser pouco axeitado.
Pode que un bo rescate por iso alguén lles dea
se acadan moito tempo mantelos ben pechados.

---

¹¹ As *Farfalladas* pertencen a un xénero literario moi en voga na época de Rabelais: o enigma. O enigma era a alusión a un obxecto ou suceso ordinario, que non se nomeaba e era descrito nunha linguaxe metafórica e obscura. No final do *Gargantúa* Rabelais utilizou un enigma de Mellin de Saint Gelais, de quen tamén se aventurou que podería ser o autor deste. A non ser que Rabelais fixese unha parodia no estilo de Saint Gelais. A pesar dos intentos de descifrar o enigma, non se deu una clave e só se atoparon posibles alusións á Reforma e ao Papa, guerras e triunfos. Pode, tamén, que se trate dunha *fatrasie*, enchoiada de frases inconexas, xénero moi utilizado na Idade Media e que é o mesmo procedemento do *coq-à-l'âne* que utilizou en verso o poeta Marot e que o propio Rabelais parece ter usado na construción dos capítulos 11 a 13 do *Pantagruel*.

¹² Explicaba o autor que o comezo do tratado estaba roído e rillado polos bechos, motivo polo que falta algún anaco e letra dos primeiros versos.

Pelou o corvo, para ver o futuro do arresto,
Hércules, que viña de Libia, e o furibundo
Minos dixo: “A min non me chaman: como é isto?
Non sendo a min, convídase aquí a todo o mundo.
E logo queren que eu non perda un segundo
de fornecerlles ostras e rans, sempre a arriar.
Léveme o demo axiña se moito me confundo
e non lles tiro a venda das rocas de fiar”.

Daquela a sometelos chegou Q. B. coxeando
co bo salvoconduto dos mixtos estorniños.
O curmán do gran Ciclope, entón, peneirando,
acabou con eles ao baterlles nos fociños.
Poucos herexes fuxiron dos nosos muíños
da casca sen unha boa malleira levar.
Tocái correndo a alarma e vide polos camiños,
que moito máis que en tempos habedes apañar!

O paxaro de Xúpiter, un pouco máis tarde,
a intervir polo peor voa determinado
pero ao velos tan irados fortemente arde
temendo o xaque-mate e o imperio derramado.
Preferíu onde venden o peixe afumado
roubar o lume do ceo azul do firmamento
ca o aire morno, contra o que foi conspirado,
suxeitar aos ditos masoretas do comento.

Todo foi concluído con punta afiada,
a pesares de Até, a gran perna garceira,
que ao ver a escena ficou no chan estarricada
vendo a Pentasilea, de vella en verduleira.
Berraba forte a xente entón: “Suxa carboeira!
perténcete toparte no medio do camiño?
Apoderácheste ti da romana bandeira
que con paciencia fixéramos de pergamiño”.

De non ser por Xuno, que baixo o arco celeste
co seu duque un ichó preparaba e tendía,
tería alí levado un trato ben agreste
e o seu corpo enteiriño enrugado estaría.
O acordo foi daquela que ela se levaría
dous ovos de Proserpina para as súas moutas
mais no monte do estripo atada se vería
se a caír algún día chegaba nas súas poutas.

Sete meses despois (cómpre vinte dous restar),
o que algún día Cartago soubo destruír
chegou xunto deles, cortés en reclamar
e a súa parte da herdanza púxose a esixir;

ou que máis xustamente fixesen repartir,
segundo a lei de tirar o cravo por contrato,
e unha lambida de potaxe distribuír
aos cargadores que escribiran aquel trato.

Mais virá un ano, marcado con arco turqués
e máis con cinco fusos e tres cus de marmita,
no que o lombo dun rei escasamente cortés
apementado ha ser baixo un saio de eremita.
Por un arremedo de maneira sibarita,
deixaredes perder vós tanta terra? Acabade!
Acabade, que esta máscara ninguén imita!
Co irmán das serpes, xa, para fóra marchade!

E moi tranquilamente, cos seus grandes amigos,
transcorrido ese ano, o que é ha reinar;
ninguén que ben quixera ha de ter inimigos;
nin aldraxes nin liortas, por fin, han dominar.
E a paz tan prometida finalmente ha chegar,
baixando dende esas altas torres celestiais
coma prontos cabalos que veñen triunfar
semellando verdadeiros palafréns reais.

E durará ese tempo tan bo e habelencioso
entrementes que Marte se vexa aferrollado.
Despois outro ha chegar, aínda máis delicioso,
sen comparanza ledo, belido e delicado.
Erguede os corazóns, vide ao xantar de contado,
meus fieis vasalos, que ao tal chegoulle de morrer
e o tempo que pasou será entón tan rexeitado
que para ben de todos non poderá volver!

Ao fin aquel que foi de cera será aloxado
no gonzo do moneco que as horas dá e reparte
e nunca máis “Señor! Señor!” será aclamado
quen repenica e terma da pota de por parte.
Se se dese pillado o seu longo bracamarte,
limparíase axiña ese zoar cabezudo
e poderíase a base de baraza e de arte
deixar o almacén dos abusos todo mudo!

CAPÍTULO 3

Como Gargantúa foi levado once meses na barriga da súa nai

Golagrande era moi trouleiro na súa mocidade; gostáballe baleirar cuncas tanto como a calquera no mundo e prestáballe comer o salgado. Por iso estaba decote abastado cun bo feixe de xamóns de Maguncia e de Baiona¹³, un eito de linguas de vaca afumadas¹⁴, unha chea de androllas –no tempo delas– e de vaca salgada con mostarda, unha morea de botargas¹⁵ e un fato de salchichas, mais non das de Boloña (pois temía o *bocado de lombardo*¹⁶) senón de Bigorre, de Longaulnay, de La Brenne e de Rouergue¹⁷.

Na súa idade viril casou con Gargamela, filla do rei das Papoias, boa moza e de fermosa cara, e moitas veces facían eles dous,xuntos, o animal de dous lombos fregándose ledamente os touciños. Tanto que ela empreñou cun bonito fillo e levouno ata o undécimo mes.

Porque tanto, e mesmo máis, poden as mulleres estar preñes, maiormente cando é algunha obra mestra e personaxe que no seu momento teña que facer grandes proezas. Di Homero que o meniño co que Neptuno empreñou á ninfa naceu un ano despois, no duodécimo mes. Pois (como di Aulo Xelo no *lib. III*) cumpríalle este longo tempo á maxestade de Neptuno a fin de que nel o neno se formase á perfección. Por igual razón, Xúpiter fixo durar corenta e oito horas a noite na que se deitou con Alcmena, pois en menos tempo don daría forxado a Hércules, o que limpou o mundo de monstros e tiranos.

Os señores pantagruelistas antigos confirmaron o que eu digo, e declararon no só posíbel mais aínda lexítimo o fillo que naceu de muller no undécimo mes despois da morte do seu marido:

Hipócrates:*lib. De alimento,*

Plinio:*lib. VII, cap. V,*

Plauto na *Cistellaria,*

Marco Varrón na sátira titulada “O testamento”, alegando a autoridade de Aristóteles a propósito disto,

Censorino: *lib. De die natali,*

Aristóteles: *libr. VII, capi III et IIII de nat. Animalium,*

Xelo: *lib. III, cap. XVI,*

Servio nas *Egl.*, ao expor este metro de Virxilio:

Matri longa decem, etc.

---

¹³ Tiñan –e teñen aínda– sona os Xamóns de Maguncia, na Alemaña, e Baiona, no País basco francés ou Iparralde, ambos os dous xamóns crús. Compre sinalar que a palabra *xamón*, sen outra precisión, adoita denominar en francés actual o xamón cocido –que é o que se consome maiormente en Francia – en canto que o xamón crú e salgado coma o noso é chamado xeralmente *xamón de Baiona*.

¹⁴ Usamos deliberadamente *vaca* pois a carne de vacún ou bovino, que naturalmente engloba machos e femias, recibe usualmente en galego o xénero feminino (*vitela, tenreira, vaca*) ao contrario do que en francés onde se adoita empregar o masculino (*veau, boeuf*).

¹⁵ Especie de caviar provenzal composto de ovos de muxo salgados, prensados, secos e adubados con especies.

¹⁶ Aínda que Boloña non pertence nin pertenceu á Lombardía, Rabelais fala verbo das súas salchichas de *bocado de lombardo*, que equivalía a *bocado envenenado*. Se cadra nesta alusión a Italia cos envenenamentos pesaron os asasinatos da familia Borgia.

¹⁷ Diferentes terras francesas de moita sona canto ás salchichas, lardos e outros derivados do porco.

e mil outros tolos que viron acrecentado o seu número polos lexistas no Dixesto, *De suis et legit*, lei *Intestato*, párrafo *fi.*, e en *Autent.*, *De restitut. Et ea que parit in XI mense*. Por parte, esborrancharon con iso a súa roubaroilárdica¹⁸ lei *Gallus, Digesta De lib. Et posthu., et l. septimo Digesta De stat. homi.* E algúns outros que arestora non ousou dicir. Mediante estas leis, as mulleres viúvas poden xogar libremente co aperta-grupas, a todos os envites e de cheo, dous meses despois do falecemento do seu marido.

Pídivos por favor a vosoutros, meus rillotes, que se atopades a algunhas destas, polas que pague a pena desbraguetarse, as montedes e mas traiades. Pois, se empreñan ao terceiro mes, o seu froito ha ser herdeiro do defunto, e, coñecida a preñez, van elas ardidamente máis alá e...voga, rapaz, que a panza está chea! Como Xulia, filla do emperador Octaviano, que non se abandonaba aos que lle tocaban o pandeiro senón cando se sentía preñe, do mesmo xeito que a nave non acolle o seu piloto sen primeiro ser calafateada e carregada. E se alguén as critica por se faceren remendoconiclear así, por riba da súa barrigada, han responder que iso é nos animais, pero que elas son mulleres que entenden ben os fermosos dereitos de superfetación¹⁹, como respondeu algún día Populia, segundo o relato de Macrobio en *lib. II Saturnal*.

Se o diaño non quere que elas empreñen haberá que torcer a billa e...boca pechada!

---

¹⁸ Sobre *rodilardus*, latinismo burlesco creado por un humanista italiano co significa do de “roe-lardo”, Rabelais crea un novo termo engadindo o verbo *roubar*.

¹⁹ A *superfetación* consiste na concepción dun novo feto cando xa existe outro en xestación no útero.

CAPÍTULO 4

Como Gargamela, estando preñe de Gargantúa, comeu unha boa farta de tripas

Esta foi a ocasión e a maneira como Gargamela pariu, e se non o credes...que o fundamento vos escape²⁰!

O fundamento escapáballe a ela unha tarde, o tres de febreiro, por ter comesto de máis calleiros. Calleiros son grosas tripas de almallos. Almallos son bois engordados na manxadoira e nos prados outoneiros. Prados outoneiros son os que dan herba dúas veces no ano. Destes gordos bois, fixeran matar trescentos sesenta e sete mil catorce para seren salgados martes de Antroido a fin de que na primavera tivesen preparado boi abondo para, ao comezo das comidas, faceren conmemoración das salgaduras e entraren mellor en viño.

As tripas foron copiosas, como podedes comprender, e eran tan gorenteiras que todos lambían os dedos. Mais o gran atranco era que resultaba imposíbel conservalas moito tempo, porque apodrecerían, o que semellaba indecente. Polo que se chegou á conclusión de que tiñan que as larpar sen perder tempo. Para iso convidaron os cidadáns todos de Cinais, Seuilly, La Roche Clermaud e Vaugaudray –sen deixar atrás Le Coudray Montpensier, Le Gué de Vède²¹ e outros do arredor– todos eles bos bebedores, bos compañeiros e bos lanzadores das bolas.

Ao bo de Golagrande prestáballe moito e ordenaba que todo fose por cuncas. Con todo, dicíalle á súa muller que comese o mínimo, visto que se achegaba ao termo e que esa tripalla non era carne moi louvável. E dicía: “Ten boa gana de comer merda quen come o saco dela!”. Malia estas advertencias, Gargamela papou dezaseis moios, dous pipos e seis potas. Debía abaloufar nela unha boa materia fecal!

Despois de xantar, fóronse todos mesturados para o salgueiral, e ali, derriba da herba basta, bailaron ao son dos ledos pífaros e das doces gaitas tan alegremente que era celestial lecer velos divertirse así.

---

²⁰ O fundamento ao que aquí se refire Rabelais é o mundamento físico do corpo, sentado logo, como ben se pode entender.

²¹ Son localidades veciñas de Chinon, onde vivía a familia de Rabelais, que rodean o lugar de La Devinière, onde a familia tiña unha casa de campo e onde o autor sitúa a morada de Golagrande.

CAPÍTULO 5

*As parolas dos moi ebrios*²²

Despois, determinaron merendar no mesmo lugar. Entón andiveron as frascas, trotaron os xamóns, voaron os gobiletos e os xerros tinguelearon:

- Tira!
- Dálle!
- Vira!
- Bautiza!
- A min bótame sen auga... Así, meu amigo.
- Zóscame ese vaso galantemente!
- Prodúceme clarete, vaso choroso.
- Abonda xa de sede!
- Ah, febre traidora: non te has ir?
- A fe, miña comadre, non dou entrada na beba!
- E logo? Está amoreirada, miña amiga?
- E mais si.
- San Parrocho²³ me valla! Falemos de beber!
- Eu non bebo senón nas miñas horas, como a mula do papa²⁴.
- Eu non bebo senón no meu breviario, como un bonito padre gardián²⁵.
- Quen foi primeiro: a sede ou a bebedela?
- A sede, porque: quen tería bebido sen sede no tempo da inocencia?
- A bebedela porque *privatio presupponit habitum*. Son letrado. *Faecundi calices quem non facere disertum?*²⁶
- Pois nosoutros, inocentes de nós, aínda bebemos máis sen sede.
- Pois eu, pecadento de min, sen sede non. E senón presente, cando menos futura; prevéndoa, como podedes comprender. Bebo pola sede vindeira. Bebo eternamente. Para min é eternidade de bebedela e bebedela de eternidade.
- Veña, a beber e cantarolar!
- Onde me vai o cántaro do lar?
- O que! Eu só bebo por procuración.
- Molládesvos para vos secar ou secádevos para vos mollar?
- Eu non entendo miga a teoría, coa práctica voume axudando un pouco.
- Apresa!

---

²² Esta restra de frases ensarilladas, aparentemente inconexas, forman un entramado ben tecido no que se poderían recoñecer pola fala distintos tipos de persoas canto á súa formación, profesión, orixe social, país de procedencia, sexo... É así que desfilan letrados, monxes, xuristas, comadres, soldados, criados, etc. Moitas destas frases son citas ou alusión a pasaxes da Biblia, fórmulas litúrxicas, procedementos administrativos, cuestións escolásticas, refráns, etc. que son tirados do seu contexto para se tornaren louvanzas do viño, entre chufas, xogos de palabras e rimas.

²³ Santo imaxinario que designa o sexo feminino.

²⁴ A *mula* era tamén un tipo de chinela. Este mesmo xogo de palabras aparece no título dun dos libros da biblioteca de St. Victor, no *Pantagruel*.

²⁵ Como na réplica anterior se falou das *horas* e os *libros de horas* eran libros de oración, faise a réplica ao xogo bebendo no breviario, pois *breviario* era tamén unha botella en forma de libro.

²⁶ A primeira cita é unha máxima escolástica (*A privación presupón o hábito*) e a segunda unha cita de Horacio (*A quen non fixeron elocuente as fecundas copas?*). Nos dous casos, hai unha segunda intención nas palabras *habitum* e *calices*.

- Eu móllome, humedézome, bebo, e todo co medo de morrer.
- Bebede de contino e non habedes morrer endexamáis!
- Se non bebo, seco e morro. A miña alma ha fuxir para algunha braña, porque a alma nunca vive en seco²⁷.
- Copeiros, creadores de novas formas, tornádeme de non bebedor en bebedor!
- Rego perenne por estes nerviosos e secos boches!
- Nada bebe o que nada sinte.
- Este vai dereitiño ás veas: a mexadeira non vai pillar nin res.
- Eu lavaría de grado as tripas que esta mañán vestín²⁸.
- Eu ensaburrei ben o meu estómago.
- Se o papel das miñas obrigas bebera tanto coma min, os meus acredores habían ter viño abondo cando os mostrasen para reclamar.
- Esa man derrámalle o nariz.
- Cantos outros han entrar antes de este saír!
- Beber en vao tan pequeno é para se partir a barda²⁹!
- Isto é un chamariz para frascas.
- Que diferenza hai entre botella e frasca?
- Moita, porque a botella péchase cunha rolla e a frasca cun macho.
- Estanche boas!
- Os nosos pais beberon e baleiraron os potes.
- Cantáchela cagadiña! Bebamos!
- Este vai lavar as tripas. Queredes mandar algo ao río?
- Eu non bebo máis do ca unha esponxa.
- Eu bebo coma un templario.
- E eu *tanquam sponsus*³⁰.
- E eu *sicut terra sine aqua*³¹.
- Un sinónimo de xamón?
- Compulsorio de bebida*. É unha escada. Coa axuda da escada báixase o viño á adega; coa do xamón ao estómago.
- Veña! De beber! De beber! Non hai aínda carga ningunha. *Respice personam; pone pro duos; bus non est in usu*³².
- Se eu fose quen de botar para arriba tanto como boto para abaixo, xa estaría hai un pedazo polo aire, ben alto³³.
- Así se fixo rico Jacques Coeur antonte.
- Así se aproveitan as fragas a monte.
- Así conquistou Baco a India.
- E así a filosofía Melindia³⁴.
- Auga corredía todo mal desvía. Bebida alongada rompe a treboada.
- E se a miña pirola mexara esta urina: habiadela chuchar?

²⁷ Atribúese a san Agustín esta afirmación.

²⁸ Novo xogo de palabras, pois o verbo *habiller* ten en francés, a máis do significado de ‘por un vestido’ o de ‘limpar, baleirar, adoviar e preparar un animal para presentar a súa carne’.

²⁹ Como lle pasaría a un cabalo se tivese que tender de máis o pescozo.

³⁰ *Coma un esposo*. Xogo de palabras en relación coa *esponxa* dunha réplica anterior.

³¹ *Como terra sen auga*, cita da Biblia.

³² *Mira a persoa, pon para dous; bus xa non se usa*. Alude a que neste latín, non conforme xa co clásico, non se usa xa a forma *duobus* senón *duos*, e ao tempo xoga co participio pasado do verbo *beber* en francés (*bus*): “bota para dous, que o bebido xa non está”.

³³ Esta chufa fíxoa xa Panurgo no capítulo 14 de *Pantagruel*.

³⁴ Seguramente se refire a Melinde, posesión portuguesa na Ruta do Navegantes (v. cap. 24 do *Pantagruel*). Escribimos *Melindia* para conservar a rima orixinal.

–Despois vou eu.
 –Criado, dáme. Inscríbeme na vez correspondente.
 –Zuga, Guillermote, que aínda che queda un pote!
 –Apelo contra a sede por abuso. Criado, levanta a miña apelación en forma!
 –Ese trisco!
 –Algún día adoitaba eu beber todo, agora non deixo nin chisco.
 –Non nos precipitemos e amasemos ben todo.
 –Velaí unhas tripas e uns calleiros dese marelo de raia negra que se poden xogar e envidar. Por Deus, rasquémolo para maior proveito!
 –Bebede ou por...!
 –Non! Non!
 –Bebede, por favor.
 –Os pardais non comen se non lles dan uns golpiños no rabo, eu non bebo se non me dan aloumiños.
 –*Lagona edatera*³⁵! Non hai tobeira no meu corpo todo no que este viño non dea afuroado a sede.
 –Este zóscama ben.
 –Este vaima afastar de todo.
 –Toquemos o corno, acompañando co son da frascas e de botella, para que calquera que teña perdido a sede non a veña buscar aquí dentro: longas lavativas de bebida fixeron que deixase a morada.
 –O gran Deus fixo o universo e nós facemos un verso.
 –Teño a palabra de Deus na boca: *Sitio*³⁶.
 –A pedra chamada asbesto non é máis inextinguíbel do ca a sede da miña Paternidade.
 –O apetito entra ao comer, dicía Hangest en Le Mans³⁷ a sede sae ao beber.
 –Remedio contra a sede?
 –O contrario do que se fai contra a mordedura de can: correde sempre atrás do can e nunca vos ha morder, bebede sempre antes da sede e nunca vos ha entrar.
 –Pilleivos, espertade. Copeiro eterno, gárdanos do sono. Argos tiña cen ollos para ver, a un copeiro cómprenlle cen mans, como tiña Briareo, para infatigabelmente servir.
 –Mollemos, veña, que presta secar!
 –Branco! Bota todo! Arredemo, bota! Bota aquí, cheiño, que a lingua se me esfolia!
 –*Lans, tringue*³⁸!
 –Agora ti, compañeiro! Bebe de bo grado!
 –Ei! Ei! Iso si que é engulipar!
 –*O lacrima Christi*³⁹.
 –É de La Devinière, é un *pineau*⁴⁰.
 –Xeitoso viño branco!
 –Vállame a miña alma! É viño suave coma o tafetán!
 –Está ben tecido, con agulla e boa lan.

³⁵ En eúscaro *Compañeiro: de beber!* Rabelais fala nalgunha ocasión dun criado basco que tiña a súa familia. Sen dúbida foi este quen lle aprendeu esta expresión.

³⁶ Palabra de Xesús na cruz: *Teño sede*.

³⁷ Jérôme de Hangest, bispo de Le Mans de comezos do século XVI.

³⁸ Frase dun lansquenete (soldado alemán): *Compañeiro, bebe!*

³⁹ *Oh, lágrima de Cristo!*. Tamén un viño italiano leva o nome de *Lacrima Christi*.

⁴⁰ Variedade de viño francés.

- Ánimo, compañeiro!
- Desta volta non roubaremos, que xa levantei na anterior.
- Ex hoc in hoc*⁴¹. Non hai encantamento, todos os puidestes ver. Son un profesor conseguido!...Bom, borrombón!...E agora son un confesor proseguido!
- Oh, bebedores! Oh, sedentos!
- Criado, meu amigo, enche aquí e coroa este viño, fai favor!
- Ao estilo dos cardeais.
- Natura ahorret vacuum*⁴².
- Daría bebido unha mosca, aí?
- Ao modo de Bretaña⁴³.
- Veña, dun grolo ese viñocho!
- Tragade, que son herbas!

---

⁴¹ *Disto a istoutro* ou *De aquí para alá*.

⁴² *A natureza ten horror do vacío*.

⁴³ Os bretóns tiñan sona de beberen moito.

CAPÍTULO 6

Como Gargantúa naceu de xeito ben estraño

Estando eles nestas parolas de bebedela, Gargamela comezou a se encontrar mal de abaixo, polo que Golagrande se ergueu de riba da herba e confortouna con agarimo, pensando que estaba con dor de parto e dicíndolle que se estivese alí, sobre a herba, no salgueiral, e que axiña había botar adiante; que por iso conviña que collese novos azos para a próxima chegada do seu monequiño, e que, aínda que a dor lle había producir algunha molestia, esta había ser breve e a ledicia que decontado seguiría había tirarlle todo ese anoxo, de sorte que só había ficar a lembranza.

–Valentía de ovella –díxolle el–, apresúrate con este para facermos logo outro.

–Ah! –púxose ela– Vós falades moi cómodos, vós os homes! Heime esforzar ben, Deus me valla, porque che apraz, mais Deus quixera que o tiveses cortado!

–O que? –dixo Golagrande.

–Ah! –dixo ela– Que home máis boiño es! Enténdesme ben!

–O meu membro? –preguntou el– Sangue das cabras! Se che parece manda tragner un coitelo!

–Ai! –dixo ela– Tal non lle apracera a Deus! Deus me perdoe! Non o digo de boa gana, palabra! Non o fagas nin pouco nin moito! Mais hoxe hei ter abondo que facer se Deus non me axuda. E todo polo teu membro, para que ti estiveses contente.

–Ánimo! Ánimo! –dixo el– Non te preocupes polo resto e deixa que os bois tiren adiante. Eu vou beber aínda algunha fecha. Se no entanto che pasase algo, hei estar perto, chamando por min e pondo a man como buguina hei estar contigo a escape.

Pouco tempo despois comezou ela a suspirar, laiar e gritar. Nun pulo viñeron de todos lados parteiras a mancheas e, apalpándoa polo baixo, atoparon unhas pelgachas bastante cheirentas e pensaron que era o neno. Mais era o fundamento que lle escapaba debido á molificación do intestino recto (o que vós chamades boche cular) por ter comesto tripas de máis, como xa explicamos enriba.

Entón, unha noxenta vella da súa compañía, que tiña sona de moi boa menciñeira e que viñera de Brisepaille (a rentes de Saint Genou⁴⁴) sesenta anos antes, fíxolle un astrinxente tan terríbel que todos os esfínteres lle ficaron tan atuídos e entalados que a duras penas os dariades alongado cos dentes, cousa ben terríbel de pensar. Como cando o demo, na misa de san Martiño, ao escribir o cacarexo de dúas galanas, alongou o seu pergamiño a poder de dentes⁴⁵.

A causa deste inconveniente ceibáronse por arriba os cotiledóns da matriz⁴⁶ a través dos que o neno deu un chouto e entrou na vea cava e, gabeando polo diafragma ate enriba dos ombreiros (onde a tal vea pártese en dúas) colleu o camiño da esquerda e saíu pola orella dese lado.

No intre de nacer non berrou coma os outros nenos *Mié! Mié!* Senón que berrou a grandes voces *Beber! Beber! Beber!* Como invitando todo o mundo a beber, de xeito que foi ouvido por todo o país de Beuxe e de Vivarais.

Dubido de que vaiades crer axeitadamente este nacemento. Se non o credes non me preocupa, mais un home de ben, un home asisado, cre sempre o que lle din e acha

---

⁴⁴ Na rexión do Berry, non moi lonxe de Chinon.

⁴⁵ Alusión a unha lenda moi popular na Idade Media.

⁴⁶ Partes da placenta.

por escrito⁴⁷. É iso contrario á nosa relixión, á nosa fe? Contrario á razón e as Santas Escrituras? Pola miña parte non atopo na Santa Biblia nada escrito que sexa contrario a iso. Mais, se tal tivese sido a vontade de Deus: diríades que non houbera podido facelo? Ah, pola graza divina! Non enzarapalledes xamáis os vosos espíritos con estes vans pensamentos, porque eu dígovos que para Deus non hai nada imposible e que, se el quixer, de agora en diante as mulleres habían ter os fillos polas orellas.

Non foi enxendrado Baco polo coxote de Xúpiter⁴⁸?

Non naceu Rocatallada do talón de súa nai?

E Trincamoscas da chinela da súa ama de leite?

Non naceu Minerva do cerebro pola orella de Xúpiter?

E Adonis pola cortiza dunha árbore de mirra?

E Cástor e Pólux da casca dun ovo posto e chocado por Leda?

Pero quedariades moito máis pamos e pasmados se vos contase arestora todo o capítulo de Plinio no que el fala dos partos estraños e contra natura. E mais eu non son mentireiro tan cumprido como el foi. Lede o sétimo da súa *Natural Historia*, *cap. III*, e non me quentedes máis a cabeza con iso.

---

⁴⁷ Nas primeiras edicións invocaba Rabelais a autoridade de Salomón e de san Pablo mediante citas destes.

⁴⁸ Algunhas destas estrañas nacencias forman parte da mitoloxía clásica, outras de lendas e tradicións populares medievais.

CAPÍTULO 7

Como lle foi imposto o nome a Gargantúa e como zugaba el a pinga

O bo de Golagrande, ao beber e divertirse cos outros, ouviu o grito terríbel que o seu fillo dera ao entrar na luz deste mundo cando bramou pedindo *Beber! Beber! Beber!*, polo que dixo el: *Que garganta a túa!* Ao ouvi-lo, os asistentes dixeron que verdadeiramente o neno debía levar por iso o nome de Gargantúa, pois tal fora a primeira fala de seu pai no seu nacemento, a imitación e exemplo dos antigos hebreus. Ao que condescendeu este, e gostoulle moito á nai. E, para que acougase, déronlle de beber a oito e levárono ás pías, como é costume dos bos cristiáns.

E preparáronlle dezasete mil novecentas trece vacas de Pontille e Bréhémont⁴⁹ para aleitalo de ordinario. Porque non era posíbel atoparlle ama suficiente en todo o país, considerada a gran cantidade de leite requirida para alimentalo, aínda que algúns doutores escotistas⁵⁰ teñan afirmado que a súa nai o aleitou e que ela podía tirar das súas mamas mil catrocentos dous pipos e nove potadas de leite por cada vez, o que non é verosímil e foi proposición declarada mamalmente escandalosa, ofensiva para as orellas piadosas e ulinte de lonxe a herexía⁵¹.

Nese estado pasou ata o ano e dez meses, momento no que, por consello dos médicos, comezaron a levalo, cousa que se fixo nun fermoso carriño de bois inventado por Jean Denyau⁵². Dentro deste, paseábano ledamente por aquí e por acolá: e prestaba velo pois tiña boa cara e dezaioito papadas, e berraba moi pouquiño, mais esforricábase a toda hora porque era maravillosamente flegmático das nádegas tanto polo seu carácter natural como pola disposición accidental que lle viñera por zugar de máis o puré setembrino. E non zugaba el unha gota deste sen causa porque, se acontecía que estaba alporizado, encarraxado, anoxado ou amorriñado, se espernexaba, choraba ou berraba, en lle traendo de beber volvíano ao seu estado natural e no intre ficaba sosegado e led.

Unha das súas amas díxome, xurando pola súa fe, que estaba tan afeito a isto que xa só co son das pintas e das frascas entraba el en éxtase como se estivese a degustar os gozos do paraíso. De sorte que elas, considerando este carácter divino, para alegralo, facían soar diante del algúns vasos cun coitelo ou algunhas frascas co seu tapón, ou algunhas pintas co seu testo, son co que el se puña contente, estremeciase e el mesmo comezaba a se arrolar, abaneando coa cabeza, tocando a música cos dedos e entoando o barítono co cu.

---

⁴⁹ Lugares próximos a Chinon.

⁵⁰ Discípulos de Duns Escoto, filósofo do século XIII.

⁵¹ *Mamalmente escandalosa* (cun adverbio creado por Rabelais) parodia a expresión *teoloxalmente escandalosa*. As outras expresión eran empregadas pola Sorbona ao ordenar a censura de libros.

⁵² Non se sabe de quen se trata.

CAPÍTULO 8

Como vestiron a Gargantúa

Cando el tiña esa idade, seu pai ordenou que lle fixesen roupa coa súa librea⁵³, que era branca e azul. Así traballaron nela e fixéronlla cortada e cosida á moda que por entón corría. Nos antigos documentos que están na Cámara de Contas de Montsoreau⁵⁴ atopo que o vestiron do xeito que segue.

Para a súa camisa recadaron novecentas varas de tea de Châtellerault e dúas centas para as pezas que unen as mangas co corpo, que lle puxeron con forma de cadrado baixo as axilas. E non era fruncida, pois o fruncimento das camisas non foi inventado senón dende que as lenceiras, cando a punta da súa agulla lles rompía, comezaron a traballar co cu.

Para o perponto recadaron oitocentas trece varas de satén branco, e para as agulletas⁵⁵ mil cincocentas nove pelicas e media de can. Entón comezou a xente a atar as calzas ao perponto e nin o perponto ás calzas, pois é cousa contra natura, como explicou amplamente Ockham na *Expoñibeis* de M. Calzasaltas⁵⁶.

Para as súas calzas recadaron mil cento cinco varas e un terzo de estame⁵⁷ branco. E cortárono en forma de columnas, estriadas e agrecadas⁵⁸ polo traseiro, a fin de non lle quentar os riles. E por dentro do cortado caía en freque de damasco azul tanto como cumpría. E reparade en que tiña unhas boas canelas e ben proporcionadas co resto da súa estatura.

Para a súa bragueta recadaron dezaseis varas e máis un cuarto dese mesmo pano. E a forma dela foi como a dun arcobotante, ben ledamente atada a dúas fermosas fibelas que prendían dous ganchetes de esmalte; en cada unha delas ía engastada unha grosa esmeralda do grosor dunha laranxa. Porque (como di Orfeo no libro *De Lapidibus* e Plinio no libro último) ten ela virtude erectiva e confortativa do membro natural⁵⁹.

O saínte da bragueta tiña a longura dunha aguillada, cortado como as calzas e como elas co damasco azul flotando. Mais, ao ver o fermoso bordado de canutillo e os bonitos entrelazos de ourivesaría gornecidos con finos diamantes, rubíns, turquesas, esmeraldas e perlas de Persia, teriadelo comparado a un fermoso corno da abundancia – tal como os vedes nos monumentos antigos e tal como Rea llelo deu ás ninfas Adrastea e Ida, amas de Xúpiter– sempre galante, gostante, exudante, sempre verdecente, sempre florecente, sempre fructificante, cheo de humores, cheo de flores, cheo de froitos, cheo de todas as delicias. Deus me premie se non prestaba velo! Pero xa vos contarei moito máis diso no libro que fixen *Da dignidade das braguetas*⁶⁰. Por se é caso, advírtovos de que, se era ben longa e ampla, tamén estaba por dentro ben gornecida e aparelada, sen asemellar nadiña ás braguetas hipócritas dun fato de repolistrados que non están cheas senón de vento, con gran prexuízo para o sexo feminino.

---

⁵³ A librea era o vestido que un rei ou nobre daba, na Idade Media, aos seus fillos e familiares, e que reproducía as cores do seu blasón. Posteriormente, ese vestido levábano os domésticos.

⁵⁴ Rabelais vivira de neno en Montsoreau, unha aldeña onde nunca houbo unha Cámara de Contas.

⁵⁵ As agulletas eran unha especie de cordóns, forrados xeralmente de pel de can, que servían para atar as prendas. Entón comezou a xente a atar as calzas ao perponto, e non o perponto ás calzas pois é cousa contra natura, como explicou simplemente Ockham nas *Expoñibeis* de M. Calzasaltas.

⁵⁶ M. Calzasaltas é un personaxe ficticio. Coma sempre, Rabelais búlrase dos escolásticos como Ockham.

⁵⁷ Tecido lixeiro de lan.

⁵⁸ En forma de greca.

⁵⁹ Nin Orfeo nin Plinio dixeron iso. A esmeralda pasaba por ter a virtude contraria.

⁶⁰ V. nota 1.

Para os zapatos recadaron catrocentas seis varas de veludo azul carmesín. E retalláronos xeitosamente en liñas paralelas xuntadas en cilindros uniformes.

Para as solas destes empregaron mil cen peles de vaca teixa cortadas como rabos de bacallau.

Para o seu saio recadaron mil oitocentas varas de veludo azul, tinguido e grá, bordado polo arredor con videiras e polo medio con xerras en canutillo de prata, xunguidas por vergas de ouro con moitas perlas, denotando con isto que había ser un bo bebefechas no seu tempo.

O seu cinto foi de trescentas varas e media de sarga de seda, metade branca e metade azul (ou moito me engano).

A súa espada non foi valenciana nin o seu puñal zaragozano⁶¹, pois seu pai odiaba a todos aqueles *hidalgos borrachos* marranzados coma demos, senón qye tivo a fermosa espada de pau e o puñal de coiro fervido, pintados e dourados como calquera podería desexar.

A bolsa fixéronlla coa picha dun elefante que lle deu Herr Pracontal, procónsul de Libia.

Para o seu manto recadaron nove mil seiscentas varas menos dous terzos de veludo como o que dixemos enriba, todo enfiado de ouro en figura diagonal, do que, na perspectiva xusta, saía unha cor indefinida –tal como a vedes no pescozo das rulas– que alegraba maravillosamente os ollos dos espectadores.

Para o seu pucho recadaron trescentas dúas varas e cuarto de veludo branco. E a forma deste foi larga e redonda, conforme á capacidade da cabeza, pois seu pai dicía que eses puchos marranomourescos’ feitos coma unha codia de empanada, habíanlle traquer malfado un día aos seus trosquiados.

Por plumaxe levaba unha fermosa e grande pluma azul, collida dun pelicano da salvaxe Hircania⁶², que pendía moi garridamente da orella dereita.

Por insignia tiña, nunha chapa de ouro que pesaba setenta e oito marcos⁶³, unha figura de esmalte acaído na que estaba retratado un corpo humano con dúas cabezas – unha virada contra a outra– catro brazos, catro pés e dous cus, tal como di Platón no *Simposio* que foi a natureza humana no seu comezo místico⁶⁴, e arredor estaba escrito con caracteres xónicos ΑΓΑΠΗ ΟΥ ΖΗΤΕΙ ΤΑ ΕΑΥΤΗΣ⁶⁵.

Para levar ao pescozo tivo unha cadea de ouro que pesaba vinte cinco mil sesenta e tres marcos de ouro⁶⁶, feita en forma de grosas mallas entre as que estaban encaixados grandes xaspes verdes, gravados e tallados con feitío de dragóns todos rodeados de raios e de muxicas, como levaba algún día o rei Necepsos⁶⁷. E baixáballe até a boca do alto ventre, polo que toda a vida tivo el o emolumento que saben os médicos gregos⁶⁸.

Para as súas luvas foron traballadas dezaseis peles de trasnos e máis tres de lobishomes para o seu bordado. E foron feitos de tal materia por prescrición dos cabalistas de Saint Louand⁶⁹.

---

⁶¹ Valencia e Zaragoza tiñan sona de boas armas brancas. Os *marranos* eran os mouros ou xudeus convertidos ao cristianismo (en xeral á forza).

⁶² País que os antigos situaban entre a Media e a Partia.

⁶³ Uns 16 quilos; o marco era unha medida de peso.

⁶⁴ É o andróxino de Platón.

⁶⁵ Frase de san Pablo, que significa: “A caridade non procura a súa propia vantaxe”.

⁶⁶ Uns 6.000 quilos.

⁶⁷ Faraón que os antigos presentan coma un gran mago e astrólogo.

⁶⁸ Axudar ao funcionamento do ventre.

⁶⁹ En Saint Louand, perto de Chinon, había un mosteiro que non lle era moi simpático a Rabelais.

Para os seus aneis (que seu pai quixo que levase para renovar o antigo signo de nobreza) puxo no dedo índice da man esquerda un carbúnculo groso coma un ovo de avestruz engastado moi xeitosamente en ouro serafín⁷⁰. No dedo médico⁷¹ desta puxo un anel feito dos catro metais xuntos na forma máis maravillosa que endexamáis fora vista, sen que o aceiro lañase o ouro nin que a prata esmagase o cobre. Todo elo foi feito polo capitán Chapuis e por Alcofribas, o seu factótum⁷². No dedo médico da destra puxo un anelo feito en espiral no que estaban engastados un rubín perfecto, un diamante en punta e unha esmeralda de Fisón⁷³, de prezo inestimábel, pois Hans Carvel, gran lapidario do reino de Melinde, estimábaos nun valor de sesenta e nove millóns oitocentos noventa e catro mil dezaoto carneiros de longa lan⁷⁴, e noutro tanto o estimaron os Fugger de Augsburgo⁷⁵.

---

⁷⁰ O serafín era unha valiosa moeda de ouro. A calidade do seu metal era proverbial.

⁷¹ O anular.

⁷² Chapuis pode ser un poeta ou un nobre da corte de Francisco I, Alcofribas é o *alter ego* de Rabelais que este dá como autor do libro.

⁷³ O Fisón era un dos catro ríos do Paraíso.

⁷⁴ Moedas de ouro que levaban a imaxe dun *agnus dei*.

⁷⁵ Célebres banqueiros.

CAPÍTULO 9

As cores e librea de Gargantúa

As cores de Gargantúa foron o branco e máis o azul, como puidestes ler enriba, e con elas quería seu pai que se entendese que lle producía unha alegría celestial, pois o branco significaba para el alegría, pracer, delicias e contento, e o azul cousas celestiais.

Comprendo ben que ao lerdes estas palabras vos chufedes do vello bebedor e consideredes a explicación das cores desencamiñada e trabucada, e digades que o branco significa fe e o azul firmeza⁷⁶, mais, sen vos querer conturbar, encarraxar, afervoar nin alterar (pois o tempo é perigoso), respondédeme, se vos parece ben. Non hei usar contra de vós nin contra doutros, sexan quen foren, outra arma senón a de vos invitar a un grollo.

Quen vos move? Quen vos aguilloa? Quen vos di que o branco significa fe e o azul firmeza? Dicides que un libro cotroso que venden os quincalleiros e bufariñeiros co título de *O blasón das cores*⁷⁷? E quen o fixo? O que fose foi niso prudente, pois non puxo alí o seu nome. Mais, polo resto, non sei o que debo admirar antes nel, se a súa runfadela ou a súa parvura:

–a súa runfadela que, sen razón nin causa nin aparencia, ousou prescribir pola súa propia autoridade que cousas habían ser denotadas polas cores (o que é uso dos tiranos, que queren substituír a razón pola súa arbitrariedade, e non sos sabios e prudentes, que contentan aos lectores con razóns manifestas).

–a súa parvura, que estimou que, sen outras demostracións e argumentos válidos, a xente había adoptar as súas divisas de acordo coas pasmonas imposicións del.

Así –como di o refrán *No cu do peideiro sempre hai merda abondo*– atopou el algún resto de necios dos tempos de María Castaña que tiveron fe nos seus escritos e, seguíndoos, retallaron os seus apotegmas e ditos e con eles encabrestaron os seus mulos, vestiron os seus criados, escuartelaron as súas calzas, bordaron as súas luvas, orlaron os seus leitos, pintaron as súas insignias, compuxeron cancións e –o que peor é– fixeron clandestinamente imposturas e covardes xogadas entre as públicas matronas.

En iguais tebras están comprendidos eses gloriosos de corte e transportadores de nomes que, ao querenen nas súas divisas significar *espera* fan pintar unha *esfera*, *penas* de paxaros por *penas* de sentimentos, *ancolía*⁷⁸ por *melancolía*, a *lúa bicorne* por *vivir medrando*, un *banco roto* por *bancarrota*, *non* e un *campamento* por *non ha campar*, un *sol* e un *dado* por *soldado*, que son homonimias tan ineptas, tan fatas, tan rústicas e tan bárbaras que deberían atarlles un rabo de raposo no pescozo e facerlles unha máscara con bosta de vaca a cada un daqueles que quixesen usalas de aquí en diante en Francia despois da restauración das boas letras.

Polas mesmas razóns (se é que se lles pode chamar razóns e non desvaríos) fería eu pintar unha *peneira* indicando que me fan *penar*, e unha *caixa de moras* que é o meu corazón para o *que hai xa demoras*, e un *as* e unha *monxa* e é un *asesor*, e o *fondo das miñas calzas* é un *muiño de vento*, e a miña *bragueta* é o *abeiro dos endereitados*, e unha *vergasta* é a *verga esta* onde repousa o amor da miña dama.

Ben outramente facían algún tempo os sabios de Exipto cando escribían con letras que chamaban xeroglíficas, que ninguén daba entendido se non era quen de entender a virtude, propiedade e natureza das cousas representadas por elas, arredor das

⁷⁶ Eran os valores que tradicionalmente lles apuña a heráldica a estas cores.

⁷⁷ Composto por Sicilio, heraldo de armas do rei de Aragón, cara a 1458.

⁷⁸ A *sncolía* é planta coñecida cos nomes de *paxariños*, *arreitó*, *bonetes*, etc..

que Orus Apolonio compuxo en grego dous libros e Polifilo no *Soño de Amores* explicou máis. En Francia tedes algún anaco na divisa de Súa Excelencia o Almirante, que foi primeiro levada por Octavio Augusto⁷⁹.

Mais non ha seguir a miña barca a navegar por eses abismos e vaos tan pouco gratos: volvo recalar ao porto do que saín. Espero poder escribir ben longamente sobre diso un día e demostrar –tanto por medio de razoamentos filosóficos como por medio de autoridades recibidas e aprobadas desde a antigüidade– cales e cantas cores existen na natureza, e que é o que pode ser designado por cada unha delas. Se é que Deus me conserva o molde do pucho (o cabazo do viño, como lle chamaba miña aboa).

---

⁷⁹ A divisa de Augusto *Festina lente* (“Apura lentamente”) figuraba no símbolo do señor de Bonnavet, Guillaume Goffier, representada por un golfinho –a rapidez– e mais unha áncora –a lentitude.

CAPÍTULO 10

Do que é significado polas cores branca e azul

O branco significa, daquela, alegría, solaz e ledicia, e non o significa por engano senón por dereito propio e xusto título, o que habedes poder comprobar se deixades a un lado o voso apaixonamento e queredes ouvir o que arestora vos vou expor.

Aristóteles di⁸⁰ que, supondo dúas cousas contrarias na súa especie, como o ben e o mal, a virtude e o vicio, o frío e a calor, o branco e o negro, o pracer e a dor, a alegría e o dó, e outras así, se as emparellades de tal xeito que un contrario dunha especie conveña razoabelmente a un contrario da outra, teredes como consecuencia que o outro contrario ha concordar co contrario restante. Por exemplo: *virtude* e *vicio* son contrarios nunha especie e tamén o son *ben* e *mal*; se un dos contrarios da primeira especie convén a un dos da segunda, como *virtude* e *ben* (pois é sabido que a *virtude* é boa), igual acontecerá cos restantes, que son *mal* e *vicio* (porque o *vicio* é malo).

Entendida esta regra lóxica, tomade os dous contrarios *alegría* e *tristura*, e despois estes dous de *branco* e *negro* (pois son contrarios fisicamente). Así, se daquela *negro* significa *dó*, por dereito propio *branco* significará *alegría*.

E non está instituído este significado por imposición humana senón recibido por consentimento de todo o mundo, o que os filósofos chaman *ius gentium*, dereito universal válido por todas as bisbarras.

Como ben sabedes, todos os pobos, todas as nacións (excepto os antigos siracusanos e algúns arxivos que tiñan a alma atravesada) e todas as linguas⁸¹, ao quererem demostrar exteriormente a súa tristura poñen roupa negra e os dós todos se fan co negro. E ese consentimento universal está feito coa argumentación e a razón que dá a natureza. Argumentación e razón que calquera pode por si mesmo comprender no intre sen precisar ser instruído por ninguén. É o que nós chamamos dereito natural.

Polo branco, pola mesma indución da natureza, todo o mundo entendeu alegría, ledicia, solaz, pracer e delectación.

No tempo pasado, os tracios e os cretenses sinalaban os días afortunados e ledos con pedras brancas e os tristes e desafortunados con negras.

Non é a noite funesta, triste e melancólica? Ela é negra e escura por privación. Non alegre a claridade a natureza toda? Ela é máis branca do que calquera cousa que poida existir. E para probalo poderíavos eu remitir ao libro de Lourenzo Valla contra Bartolo⁸² mais a testemuña evanxélica havos contentar: en *Math. XVII*, dise que na Transfiguración de Noso Señor *vestimenta eius facta sunt alba sicut lux*, “os seus vestidos fixéronse brancos como a luz”, pola cal brancura luminosa daba a entender aos seus tres apóstolos a idea e a figura da eterna ledicia. Pois que coa claridade alégranse os humanos todos, segundo tendes no dito dunha vella que non teña dentes na boca e máis dicía: *Bona lux*. E Tobías (capítulo V) cando perdeu a vista e Rafael o saudou, respondeu: “Que ledicia podería eu ter, que non vexo a luz do ceo?”. Con tal cor testemuñaron os anxos a ledicia do universo todo na Resurrección do Salvador (*Ioann. XX*) e na súa Ascensión (*Act. I*). Con semellante adovío viu san Xoán Evanxelista (*Apocal. IV* e *VIII*) vestidos aos fieis na celestial e beatificada Xerusalén.

---

⁸⁰ Nos *Tópicos* (libros V e VII).

⁸¹ No sentido de *as xentes de todas as linguas*.

⁸² Bartolo foi un xurista italiano do século XIV contra o que Rabelais e os humanistas lanzaron ataques como contra outros comentaristas; reprochábanlle que os seus comentarios facían perder de vista os propios orixinais, as leis do Dereito Romano.

Lede as historias antigas, tanto gregas como romanas. Habedes atopar que a vila de Alba (primeira forma de Roma) foi construída e máis denominada polo achado dunha porca branca

Atoparedes que se a alguén –despois de ter conseguido a vitoria sobre dos inimigos– se lle decretaba que entrase en Roma en estado triunfante, entraba nela enriba dun carro tirado por cabalos brancos, do mesmo xeito que o que entraba nela en ovación⁸³, pois nin en signo nin en cor –non sendo pola brancura– podían expresar mellor a ledicia pola súa chegada.

Atoparedes que Pericles, xefe dos atenienses, quixo que aquela parte dos seus guerreiros á que por azar lle tiñan correspondido as fabas brancas pasase toda a xornada con alegría, solaz e repouso, entrementes que os da outra parte habían batallar⁸⁴. E podería eu expor mil outros exemplos e lugares a este propósito, mais non é este o lugar.

Mediante esa intelixencia podedes resolver un problema que Alexandre Afrodisio⁸⁵ considerou insolúbel: “Por que é que o león, que co seu simple berro e ruxido espanta a todos os demáis, teme e reverencia só ao galo branco?” Pois (como di Proclo no libro *De sacrificio et Magia*) é porque a presenza da virtude do sol, que é o órgano receptáculo de toda luz terrestre e sideral, é máis simbolizante co galo branco (tanto por esta cor como pola súa propiedade e orde específica) que co león. E di máis: que foron visto moitas veces demos baixo forma leonina que, coa presenza dun galo branco, desapareceron de súpeto.

Esta é a causa pola que os *Galli* (chamóuselles así aos franceses porque son de natural branco cama o leite, que os gregos chaman γάλα) gustan de levar plumas brancas enriba dos seus puchos, pois son por natureza ledos, cándidos, graciosos e benqueridos, e por símbolo e insignia teñen a flor máis branca de todas: a flor de lis.

Se preguntades como, por medio da cor branca, a natureza nos induce a entender alegría e ledicia, respondereivos que a analoxía e conformidade é tal porque – igual que o branco exteriormente disgrega e espárese a vista, disolvendo manifestamente os espíritos visuais, segundo a opinión de Aristóteles nos seus *Problemas*, e dos perspectivistas⁸⁶ (e podedes velo por experiencia cando pasades os montes cubertos de neve de xeito que vos laiades de non poderdes mirar ben, así como escribe Xenofonte que lle aconteceu á súa xente e como Galeno expón amplamente no *lib. X De usu partium*)– de igual xeito por unha ledicia excelente o corazón esparéxese interiormente e padece unha manifesta disolución dos espíritos vitais, e pode esta ledicia chegar a ser tan grande que o corazón se vexa privado daquilo que o mantén, e por conseguinte a vida se estanque a causa desta pericairía⁸⁷ como di Galeno no *lib. XII Metho.*, no *lib. V De Locis affectis* e no *li. II De symptomaton causis*, e como testemuñan que ocorreu no pasado Marco Tulio no *lib. I Quaestio Tuscul.*, Verrio, Aristóteles, Tito Livio despois da batalla de Cannas, Plinio no *lib. VII, c. XXII* e *lib. II*, Aulo Xelo no *lib. II. XV* e outros, e ocorreu a Diágoras Rodio, Quilón, Sófocles, Dionisio o tirano de Sicilia, Filípides, Filemón, Polícrita, Filistión, Marco Iuvencio e outros que morreron de ledicia e, como di Avicena (*in II canone et lib. De Viribus cordis*) sobre o azafrán, que tanto alegra o corazón que o despoxa de vida se se toma en dose excesiva, por disolución e dilatación supranormal. Nisto consultade a Alexandre Afrodisio no *lib. Primo Problematum, c. XIX*. E abonda!

---

⁸³ Estado de triunfo menor

⁸⁴ Plutarco: *Vida de Pericles*.

⁸⁵ Filósofo e matemático grego do século III despois de Cristo.

⁸⁶ Autores de tratados de óptica.

⁸⁷ Neoloxismo creado por Rabelais a partir do grego co significado de “exceso de alegría”.

Mais...o que! Estou entrando nesta materia máis do que prometía no comezo. Aquí, logo, vou recoller as miñas velas, aprazando o resto do libro xa rematado de todo e direi que o azul significa de certo o ceo e cousas celestiais polos mesmos símbolos que o branco significaba ledicia e pracer.

CAPÍTULO 11

Da adolescencia de Gargantúa

Gargantúa, dende os tres aos cinco anos, foi alimentado e instruído en toda disciplina conveniente por mandato de seu pai e pasou o tempo coma os meniños do país, a saber: bebendo, comendo e durmindo, comendo, durmindo e bebendo, durmindo, bebendo e comendo.

Sempre andaba a emborcallarse na lama, a enfarruscar o nariz, a esborranchar a cara, a escalazar os zapatos, a papar moscas e a perseguir papoias, das que seu pai era emperador. Mexaba polos zapatos, cagaba pola camisa, soábase nas mangas, moqueaba na sopa, patuxaba por todas partes, bebía pola chinela e de ordinario refregaba a barriga cun cesto. Afiaba os dentes cunha zoca⁸⁸, lavaba as mans con caldo, peiteábase cun gobilete, sentábase entre dúas cadeiras co cu no chan, cubría a cara cun pano mollado, bebía ao comer a sopa, comía o molete sen pan, trababa ao rir, ría ao trabar, con frecuencia cuspiá na bandexa, estoupaba de graxa, mexaba contra o sol, metíase na auga para se gardar da chuvia, mallaba en frío, pensaba na morte da becerra, facía melindres, botaba os fígados, dicía a epístola do lobo, volvía aos seus carneiros, levaba as porcas cara á herba, zoscáballe ao can diante do león, puña o carro diante dos bois, rañábase onde non lle proía, apagaba os candiolos do nariz, moito enfeixaba e pouco ataba, comía primeiro o pantrigo, púñalles ferraduras aos saltóns, facíase cóchegas para que lle dera a risa, remexíase ben pola cociña, facía un mollo de palla para os deuses, facía cantar as vésperas pola mañán e atopábo moi axeitado, comía verzas e cagaba nabos, dexergaba as moscas no leite, ataba as moscas polo rabo, raspillaba o papel, esborranchaba o pergamiño, gañaba polo pé, tiraba polo pelexo, botaba as contas sen a taberneira, batía a bouza sen coller os paxariños, confundía o cu coas témporas e pensaba que os paxaros mamaban, tiraba dun saco dúas maquías, facía o burro para que lle desen cebada, co seu puño facía un mazo, apañaba as cousas polo aire, quería que baguiño a baguiño fixesen pipas de viño, a cabalo dado miráballe sempre o dente, andaba de cacho para testo, metía entre dúas verdes unha madura, facía fochancas coa terra, protexía de lobos a lúa, se caían nubes, esperaba coller as lavercas, facía de tripas corazón, facía co pan sopas, tanto lle daba touciño como soá e todas as mañáns botaba os fígados. Os cadeliños de seu pai viñan comer á súa cunca e el comía con eles tamén. El mordíalles as orellas e eles rabuñábanlle o nariz. El sopráballes no cu e eles lambíanlle os fociños.

E sabedes o que, fillos? Que o mal de pipa vos revire⁸⁹! Ese pillabanciño andaba sempre a apalpar as súas amas de arriba a abaixo e de adiante a atrás –*Arre borriquiño!*– e xa comezaba a exercitar a súa bragueta, que todos os días as súas amas adornaban con

---

⁸⁸ Agora Rabelais vai utilizar un tono humorístico ao coller ao pé da letra (e a contrapé) unha serie de expresións figuradas, refráns e ditos populares franceses do seu tempo. Algúns deles teñen o mesmo sentido en galego (*poñer o carro diante dos bois*, *botar as contas sen a taberneira*, etc.), para outros utilizamos expresións galegas de sentido equivalente (*andar de cacho para testo*, *pensar na morte da becerra*, etc.) e, finalmente, noutros –en xeral perdidos no francés actual– traducímolos directamente pensando que o seu sentido é doado de captar. Algunhas destas expresións figuran noutros capítulos de *Pantagruel* e de *Gargantúa*. Case todas elas se refiren ao mundo material máis próximo (animais, natureza, vestimenta, alimentos, mobiliario, etc.) e Rabelais repite un procedemento xa utilizado no capítulo 7 do *Pantagruel* ao ensarillar entre eles os elementos da enumeración, ben pola mesma construción sintáctica ou pola conexión semántica entre determinadas palabras.

⁸⁹ En *Pantagruel* Rabelais utiliza a expresión *Que o mal de terra vos revire!* Referíndose á epilepsia. Aquí xoga coa expresión e fala do *mal de pipa*, a sede esaxerada de viño.

fermosos ramalletes, fermosas fitas, fermosas flores e fermosos freques, e pasaban o tempo en facela opar entre as súas mans coma un magdaleón de emplasto⁹⁰, e despois escachaban a rir cando ela levantaba as orellas como se lle tivera gostado.

E esta chamáballe *meu billote*, aquela *meu pauciño*, estoutra *miña póla de coral*, aqueloutra *miña pella*, *miña rolla*, *meu berbiquí*, *meu tuteló*, *meu trado*, *meu pendurico*, *meu rudo bailongo que vai duro e longo*, *meu alzadeiro*, *miña androlla vermella*, *miña picha carrapicha*...

–É miña –dicía esta.

–Non, que é miña –dicía aquela.

–E logo: eu non hei levar nada? –dicía estoutra– A fe que entón heina cortar.

–Cortala? –dicía aqueloutra– A señora habíalle facer moito mal. Seica anda a lles cortar a cousiña aos nenos? Había el ser *O señor sen rabo*.

E para que se divertira moito, como os picariños do país, fixéronlle un fermoso molinete coas aspas dun muiño de vento de Mirebalais⁹¹.

---

⁹⁰ Cilindro de emplasto utilizado en medicina.

⁹¹ Zona próxima ás terras natais de Rabelais.

CAPÍTULO 12

Dos cabalos de xoguete de Gargantúa

Despois, e para que toda a súa vida fose bo cabalgador, fixéronlle un grande e fermoso cabalo de madeira, o que el facía brincar, choutar, dar reviravoltas, pinchos para atrás e danzar a un tempo, andar ao paso, ao trote, ao entrepaso, ao galope, ao furtapaso, á escocesa, ao corricán, á cameleira e á onagresca⁹². E facíao mudar de pelaxe (como fan os frades coa dalmática⁹³ segundo a festa que sexa), de baio escuro, de alazán, de gris pedrés, de pelaxe de rato, de cervo, de ruán, de vaca, de marxado, de pecilo⁹⁴, de pega ou de leuco⁹⁵.

El mesmo, cunha gran rastra, fíxose un para a caza, e outro para todos os días co feixe dun lagar, e cun gran carballo, unha mula coa súa galdrapa⁹⁶ para ter no seu cuarto. E aínda tivo dez ou doce para a muda e sete para postas. E a todos os deitaba a rentes de si.

Unha vez o señor de Trinca–arganas visitou a seu pai con moita bamba e moita fachenda o mesmo día en que viñeran velo tamén o duque de Boxantar e o conde de Mollavento. A fe que a morada resultou un pouco estreita para tanta xente, e en especial as cabalarizas. Daquela, o maiordomo e máis o furriel⁹⁷ do devandito señor de Trinca–arganas, para saberen se noutra parte da casa habería cabalarizas baleiras, dirixíronse ao mociño de Gargantúa, preguntándolle en segredo onde estaban as cortes dos cabalos grandes⁹⁸ pensando que os nenos descubren todo de grado.

Entón el levounos polos grandes chanzos do castelo, pasando pola segunda sala, a unha gran galería pola que entraron nunha grosa torre e, ao subiren eles por outros chanzos, díxolle o furriel ao maiordomo:

–Este rapaz está a se burlar de nós, pois as cabalarizas non están nunca no alto da casa.

–Enganádesvos –dixo o maiordomo– pois eu sei de lugares de Lyon, de La Baumette⁹⁹, de Chinon e doutras partes onde as cabalarizas están na parte alta da casa¹⁰⁰; así, se cadra hai por tras unha saída á encosta. Heino preguntar despois, con máis vagar.

Entón preguntoulle a Gargantúa:

–E logo, churrusqueiro: onde nos levas?

–Á corte dos meus cabalos grandes –díxolle el– Xa case que estamos, non hai máis ca subir estes escalóns.

---

⁹² Todos son nomes de diferentes xeitos de marcha a cabalo na equitación, non sendo o último, creación burlesca de Rabelais que toma pé en *cameleira* (paso de camelo) para crear *onagresca* (paso de onagro).

⁹³ Vestimenta litúrxica.

⁹⁴ Helenismo creado por Rabelais co significado de *variegado*.

⁹⁵ Novo helenismo co significado de *branco*.

⁹⁶ Cobertura que se pon sobre a grupa do cabalo por baixo da sela.

⁹⁷ Altos funcionarios dunha casa real ou nobre. O maiordomo era o encargado de todo o relacionado coa comida e o servizo de mesa, e o furriel o encargado do aloxamento.

⁹⁸ Chamábase *cabalos grandes* aos cabalos que se utilizaban para as batallas, pois loxicamente eran os de maior tamaño e forza.

⁹⁹ En La Baumette, perto de Angers, había un convento franciscano no que posiblemente tivera Rabelais comezado os seus estudos.

¹⁰⁰ Pode que isto fose así, pois as casas construídas no outeiro onde está o castelo de Chinon, ao estaren construídas aproveitando a encosta, teñen o primeiro piso a rentes do camiño e a entrada ao baixo pola outra parte. As cabalarizas, que adoitan estar a rentes do camiño, podían atoparse así no *alto* da casa.

Despois, facéndoos pasar por outra sala grande, levounos ao seu cuarto, e rempujando a porta díxolles:

–Velaí as cabalarizas polas que me preguntabades: velaí o meu xenete, o meu guildín, o meu lavedán e o meu corricán¹⁰¹.

E cargándoos cunha grosa panca, díxolles:

–Regálovos este frisón¹⁰², tróuxeno de Frankfurt mais ha ser para vós: é un bo cabaliño e de moito azo. Cun miñato macho, media ducia de españois¹⁰³ habedes ser os reis das perdices e das lebres todo este inverno.

–San Xoán nos valla! –puxéronse eles– Estámosche ben! Amolounos, confrade!

–Non –díxolles el– que o frade xa marchou hai tres días.

Adiviñade agora para cal das dúas cousas tiñan máis motivo: se para se agacharen coa vergoña ou para riren coa chuscada.

E, en canto que baixaban todos abafados, preguntoulles el:

–Queres un xazal¹⁰⁴?

–E iso que é? –preguntaron.

–Cinco peidos para facervos un bozal –respondeulles el.

–Coido que por hoxe –dixo o maiordomo– aínda que imos asados, non nos habemos queimar no lume, porque xa levamos touciño abondo. Churrusqueiriño, déchesnola ben dada: algún día heite ver papa.

–Évos ben certo –dixo el– mais daquela vós habedes ser papón e este xentil papagaio ha ser un papasantos feito e dereito.

–E mais si! E mais si! –dixo o furriel.

–Adiviñade cantas puntadas leva a camisa da miña nai –dixo Gargantúa.

–Dezaseis –dixo o furriel.

–Non falades verdade, pois podedes vela por diante e mais por tras: *vinte* de aquí e *vinte* de alá. Vós contástelas ben mal.

–E cando? –púxose o furriel.

–Entrementes que co voso nariz facían un espicho para tiraren un moio de merda e coa vosa gorxa un funil para a envasillaren noutra fustalla pois os fondos estaban avoltos –dixo Gargantúa.

–Polas chagas de Cristo! –dixo o maiordomo– Topamos cun lingoreteiro. Señor larapeteiro, Deus vos garde de mal pois que tendes a boca tan fresca!

Así, baixando con moita lixeireza, deixaron caír baixo o arco da escaleira a grosa panca con que os carregara, polo que dixo Gargantúa:

–Sodes ben malos cabalgadores, diantre! Fáltavos o rabón¹⁰⁵ cando o precisades. Se tivésedes que ir de aquí a Cahusac¹⁰⁶, que quereriades mellor: irdes de a cabalo dun parruliño ou levardes unha porca pola trela?

–Querería mellor beber –dixo o furriel.

E dicindo isto, entraron na sala baixa onde estaba a tropa toda, e, contándolles o conto que lles acabara de pasar, fixéronos rir como unha chea de moscas.

---

¹⁰¹ O *xenete* é un cabalo de raza española, de orixe árabe, o *guildín* un cabalo capado, de orixe inglesa, udaso polas mulleres ou para os paseos, o *lavedán* provén da zona de Lavedan, na Gascuña, e tiña sona de rápido, e o *corricán* é o que marcha con ese tipo de trote xa citado ao comezo do capítulo.

¹⁰² Cabalo da Frisia, rexión europea que comprende parte dos Países Baixos e de Alemaña.

¹⁰³ Cans de caza coñecidos tamén baixo a forma francesa de *épagneul*. A súa raza (*hispaniolus*) tivo orixe na Península Ibérica.

¹⁰⁴ Palabra inventada por Rabelais.

¹⁰⁵ O rabón é un cabalo de carga, co rabo cortado. A frase leva tamén dobre sentido.

¹⁰⁶ Lugar do sur de Francia (no actual departamento do Lot et Garonne) do que o sobriño do bispo de Maillezais –o protector de Rabelais– posuía o señorío.

CAPÍTULO 13

Como Golagrande coñeceu a agudeza maravillosa de Gargantúa polo achado dun limpa-cús

Cara ao fin do quinto ano, Golagrande, de volta da derrota dos canarios¹⁰⁷, visitou o seu fillo Gargantúa. Con iso alegrouse tanto como un pai coma el podía facelo cun fillo coma ese. Deulle unha chea de bicos e apertas e falou con el dun monte de cousiñas de nenos. E bebeu a xeito con el e coas súas amas, ás que lles preguntou, entre outros asuntos, se o tiveran branquiño e aseado. A isto respondeulle Gargantúa que se aplicara tanto que non había en todo o país rapaz máis aseado ca el.

–E logo: como foi? –preguntou Golagrande.

–Pois, con longa e coidadosa experimentación –respondeu Gargantúa– achei un medio de me limpar o cu que é o máis señorial, o máis excelente e o máis conveniente que nunca se teña visto.

–E cal? –preguntou Golagrande.

–Vóuvolo contar arestora –dixo Gargantúa– Limpeime unha vez coa máscara de veludo dunha damiña, e atopeina boa porque a súa seda era mol e producíame polo fondo unha voluptuosidade moi grande.

Outra vez cun carapuchiño dela, e aconteceu o mesmo.

Outra vez cun cobre–pescozos.

Outra vez cunhas orelleiras¹⁰⁸ de satén carmesín, mais o dourado dunha chea de esferas de merda que había nela esfoloume o traseiro todo. Que o fogo de san Antón queime o boche cular do ourive que as fixo e máis da damiña que as levaba!

Esa dor pasoume ao me limpar cunha pucha de paxe ben emplumadiña ao xeito suízo.

Despois, ao esforricar detrás dunha silveira, atopei un gato de marzo¹⁰⁹. Limpeime con el mais as súas poutas ulceráronme o perineo todo.

Curei disto no outro día ao me limpar coas luvas de miña nai, que arrecendían a monte de Venus.

Despois limpeime con xarxa, con fiuncho, con aneto, con ourego, con rosas, con follas de cabaza, con verzas, con acelgas, con pámpanos, con malvarisco, con verbasco (que é escarlata do cu), con leitugas e con follas de espinaca (e todo isto deixoume a perna nova!), con mercurial, con herba pexegueira, con ortigas e consolidas mais tiven o cagasangue dos lombardos¹¹⁰, do que curei limpándome coa miña bragueta.

Despois limpeime ás sabas, ao cobertor, as cortinas, cun coxín, cun tapete, cun pano verde¹¹¹, cun pano da cociña, cun pano das mans, cun pano do nariz e máis cun penteador¹¹². E en todo atopei máis pracer do que teñen os gafos cando os rañan.

–Si –dixo Golagrande– Mais cal dos limpa–cus atopaches mellor?

–Niso estaba –dixo Gargantúa– e axiña habedes saber o *tu autem*¹¹³. Limpeime con herba, con palla, con estopa, con borra, con lan, con papel, mais

¹⁰⁷ Nova alusión ás Canarias ou os canarios (v. *Pantagruel*, nota 179).

¹⁰⁸ A orelleira, que cobría a orella, adoitaba estar moi adoviada con bordados e cadeñas de ouro, prendedores, etc.

¹⁰⁹ Os gatos nados nese tempo teñen sona de vigorosos e bravos.

¹¹⁰ A disentería golpeaba as tropas francesas, que por entón andaban pola Lombardía nas guerras de Italia contra Carlos V.

¹¹¹ Das mesas de xogo.

¹¹² Pano amplo que se pon sobre os ombreiros para se pentear.

Sempre nos seus collóns lle queda algún retallo
ao que con papel limpa o cu coma un bandallo.

–Ei, meu collonciño¹¹⁴! –dixo Golagrande– Vexo que xa rimas: é porque ao pipo te arrimas?

–E mais si, meu señor! –respondeu Gargantúa– Xa rimo e arrimo tanto que seica tamén rumio, ás veces. Escoitade o que lles di o noso retrete aos esforricados:

*Cagoso,
ciscoso,
peidoso,
lixento,
teu oso
no noso
gran foso
cai lento.
Noxento,
merdento,
pinguento.
Quéimete san Antonio fogoso
se, a intento,
o unguento
cheirento
non limpas do cu ao saír, imbroso!*

–Queredes que siga?

–E mais si –respondeu Golagrande.

–Pois velaí –dixo Gargantúa.

RONDÓ

*Ao cagar ese día din sentido
a gabela que o meu bo cu pagaba;
o cheiro foi distinto ao que coidaba
pois ficou todo o aire apodrecido.
Ai, se alguén tivese consentido
en traer aquela que eu esperaba
ao cagar!
Pois daría enteiriño eu entupido
o buraco do mexo que me daba
mentres ela cos seus dedos tapaba
o meu buraco da merda collido
ao cagar!*

---

¹¹³ *Tu autem* eran as primeiras palabras dunha frase que se cantaba ao rematar a lectura do Evanxeo. Así pois, o *tu autem* viña significando, logo, *a totalidade*.

¹¹⁴ A palabra empregábase tamén familiarmente con sentido agarimoso.

–Dicide agora que non sei nada diso! san Deu me valla¹¹⁵! Non fun eu quen os fixen, mais, de ouvilos recitar a esa gran señora, gardeinos na faldriqueira da miña memoria.

–Volvamos á nosa conversa –dixo Golagrande.

–Cal? –preguntou Gargantúa– A de cagar?

–Non –dixo Golagrande– A de limpar o cu.

–Pagades un pipo de viño bretón se vos fago pedir papas neste asunto?– preguntou Gargantúa.

–De certo que si –respondeu Golagrande.

–Non é preciso limpar o cu se non hai merda –dixo Gargantúa– E merda non pode habela se non se cagou. Entón cómpre cagarmos antes de o cu limparmos.

–Ai! –dixo Golagrande– Moito sentidiño tes, meu rapazolo! Deus me valla! Un destes días heite facer pasar doutor en gaia ciencia¹¹⁶, pois tes máis raciocinio do ca idade. Mais, segue, logo, esa conversa limpaculativa, fai favor. E –polas miñas barbas!– por vez dun pipo has ter sesenta pipas dese bo viño bretón que non se dá na Bretaña senón nesta boa terra de Véron¹¹⁷.

–Limpeime despois –dixo Gargantúa– cunha carapucha, cun cabezal, cunha pantufa, cunha capacha, cun cesto (que limpa–cus máis desagradábel!) e despois cun chapeu. E reparade en que os chapeus son uns lisos, outros de pelo, estes de veludo, aqueles de tafetán, estoutros de satén... O mellor de todos foi o de pelo, pois fai boa abstersión da materia fecal.

Limpeime logo cunha galiña, cun galo, cun pito, coa pel dun cuxo, cunha lebre, cunha pomba, cun corvo mariño, cunha bolsa de avogado, cunha capota, cunha cofia e cun pano de engano¹¹⁸.

Mais, en conclusión, digo e manteño que non hai limpa–cus tal como un parruliño ben froixelado¹¹⁹, sempre que un teña presa a súa cabeza entre as pernas. Palabra que me podedes crer! Porque sintes no buraco do cu unha voluptuosidade mirífica, tanto pola dozura do devandito froixel como pola calor tépeda do parruliño, que doadamente se transmite ao boche cular e outros intestinos até chegar á rexión do corazón e do cerebro. E non vaiades pensar que a beatitude dos herois e semideuses que están polos Campos Eliseos de debe ao seu asfódelo ou á súa ambrosía ou ao seu néctar, como din estas vellas. Débese, na miña opinión, a que eles se limpan o cu cun parruliño. E tal é a opinión de mestre Xoán de Escocia¹²⁰.

---

¹¹⁵ Xogo de palabras co adxectivo *sandeu*. O xogo no texto orixinal era con *la mer Dé*.

¹¹⁶ A gaia ciencia ou *gai sabir* era a denominación da arte poética dos trovadores occitanos.

¹¹⁷ Nas terras onde conflúen os ríos Loira e Vienne.

¹¹⁸ Pano de forma algo semellante á dun paxaro que os falcóiros utilizaban na caza para atreren de novo o falcón.

¹¹⁹ Cuberto de froixel. O *froixel* é a plumaxe fina das aves.

¹²⁰ Ferrete ao filósofo escolástico Duns Scoto, co que Rabelais se mete arreo.

CAPÍTULO 14

*Como Gargantúa foi instruído en letras latinas por un sofista*¹²¹

Ouvidas estas falas, o bo de Golagrande ficou extasiado de admiración, reparando no alto sentido e maravilloso entendemento do seu fillo Gargantúa. E díxolles ás amas:

–Filipo, o rei de Macedonia, coñeceu o bo sentido do seu fillo Alexandre no manexar destramente un cabalo, pois tan terríbel e desenfreado era o tal cabalo que a todos os cabaleiros lles zoscaba unha sacudidura, rompéndolles a un o pescozo, a outro as pernas, a outro o cerebro, a outro as mandíbulas... Ao observar isto Alexandre no hipódromo (que era o lugar onde facían pasear e dar viravoltas aos cabalos), comprendeu que o furor do cabalo non viña senón do terror que lle producía a súa propia sombra. Entón, subíndose de riba del, fíxoo correr contra o sol, de xeito que a súa sombra caía por tras, e desta maneira fixo ao cabalo doce canto quixo. Nisto coñeceu seu pai o divino entendemento que el tiña, e fíxoo adoutrinar ben por Aristóteles, que por entón era estimado por riba de todos os filósofos de Grecia.

E eu dígovos que só por esta conversa que arestora tiven diante vosa co meu fillo Gargantúa, coñezo que o seu entendemento participa dalgunha divindade (tan agudo, sutil, profundo e sereno o vexo) e que ha chegar a un grao soberano de sapiencia se é ben instruído. Polo tanto, quero confíalo a algún home sabio para que o adoutrine segundo a súa capacidade. E non quero aforrar nada niso.

Así, amosáronlle un gran doutor sofista chamado Mestre Tubal Holofernes¹²², que lle aprendeu tan ben o abecedario que sabía dicilo de corrido de atrás para diante. Niso botou cinco anos e tres meses. Despois leulle o *Donato*, o *Faceto*, o *Teodoieto*, e – de Alanus– o *in Parabolis*¹²³, e niso botou trece anos, seis meses e dúas semanas.

Mais reparade en que, entrementes, aprendíalle a escribir en estilo gótico¹²⁴ e el mesmo escribía os seus libros pois a arte da imprensa aínda non estaba en uso.

E de ordinario levaba con el un groso escritorio de máis de sete mil quintais de peso, que tiña un estoxo¹²⁵ tan groso e grande coma os columnas de Ainay¹²⁶, e o tinteiro –con capacidade dun tonel de mercadoría– pendía del con grosas cadeas de ferro.

Logo, leulle o *De Modis Significandi*¹²⁷ cos comentos de Petacorisco, de Matalote, de Pailaroco, de Galeoto, de Xan Carneiro, de Pataconio, de Conicho e dunha chea doutros. E botou niso máis de dezaioito anos e once meses. E deprendeuno tan ben que no exame púñao de corrido ao revés e demostráballe á súa nai cos dedos que *de modis significandi non erat scientia*.

---

¹²¹ Entre as correccións que Rabelais se viu forzado a facer por prudencia na edición de 1542 figura a substitución de *teólogo* por *sofista*.

¹²² Os dous nomes aparecen na Biblia: *Tubal* significa en hebreu *confusión*, e *Holofernes* é o xeneral babilonio –morto por Judit– que personifica os perseguidores do pobo de Deus.

¹²³ Estes libros formaban o rudimento das escolas da época.

¹²⁴ Os humanistas promovían a escritura de estilo italiano.

¹²⁵ Onde se levaban as plumas e o canivete.

¹²⁶ Igrexa de Lyon.

¹²⁷ Novo manual escolástico moi criticado polos humanista, nomeadamente por Erasmo. Rabelais aponlle uns comentaristas ficticios de nomes ridiculizantes.

Logo leulle o *Compost*¹²⁸, no que botou ben dezaseis anos e dous meses, momento no que devandito preceptor morreu. No mil catrocentos vinte dunha sífilis ferinte¹²⁹.

Despois tivo outro vello tosiguento ao que lle chamaban Paspán Embridado¹³⁰ e que lle leu a Hugutio, o *Grecismo* de Everardo, o *Doutrinal*, as *Partes*, o *Quid est*, o *Supplementum*, a Mamotreto, *De moribus in mensa servandis*, o *De quator virtutibus cardinalibus* de Séneca, o *cum Commento* de Passavantus e *Dormi secure* nas festas e outros da mesma fariña¹³¹. Coa lectura deles díxose tan sabio como nunca dende entón nós dimos enfornado.

---

¹²⁸ Unha especie de calendario ou almanaque popular.

¹²⁹ Hai rima na frase porque Rabelais utiliza un epitafio humorístico moi coñecido feito polo poeta Marot.

¹³⁰ Novo nome burlesco, claro.

¹³¹ Os máis destes títulos e autores son reais e utilizábanse na formación escolar da época. O *De quator virtutibus cardinalibus* non é obra do filósofo latino Séneca senón do bispo Martiño de Braga (s. VI) que adoptou oseudónimo de *Séneca*.

CAPÍTULO 15

Como puxeron a Gargantúa baixo outros pedagogos

No entanto, seu pai decatouse de que, aínda que de certo el estudaba moito e adicaba a iso todo o seu tempo, non lle aproveitaba nada e, o que peor é, virábao tolo, necio, tresvariado e apampado de todo.

Ao se queixar disto a Don Philippe des Marais¹³², vicerrei de Papaligoso, ouvíu a resposta de que máis lle valería non depender nada ca depender tales libros con tales preceptores porque a intelixencia deles non era senón parvura e a súa sapiencia non era senón bamba, o que adultera os bos e nobres espíritos e corrompe toda flor de mocidade.

–Secomasí –dixo el– collede un destes mozos de arestora que teña estudado só dous anos. No caso de que non teña mellor xuízo, mellores palabras e mellor conversa ca o voso fillo e mellor porte e trato en sociedade, podédesme pór para sempre sona de picatouciños de La Brenne¹³³.

O que lle gostou ben a Golagrande e ordenou que así se fixese.

Polo serán, ao cear, o devandito Des Marais mandou entrar a un seu paxe de Villegongis chamado Eudemón¹³⁴, tan ben peiteado, tan ben amañado, tan ben polido, tan comedido no seu porte, que máis semellaba un anxiño ca un home. E despois díxolle a Golagrande:

–Vedes este rapaciño? Aínda non ten doce anos. Se vos parece, podemos ver que diferenza hai entre os tresvariados mateólogos¹³⁵ do tempo pasado e os mozos de agora.

A proba gostoulle a Golagrande e ordenou que o paxe disertase. Entón Eudemón, pedíndolle licenza para o facer ao devandito virrei, seu amo, co pucho na man, o rostro sereno, a boca vermella, e o ollar tranquilo posto enriba de Gargantúa con modestia xuvenil, mantívose en pe e comezou a louvalo e glorificalo. En primeiro lugar pola súa virtude e bos costumes, en segundo pola súa sabenza, en terceiro pola súa nobreza, en cuarto pola súa fermosura de corpo, e en quinto exhortouno docemente a venerar con todo respecto a seu pai, que tanto se esforzaba en facelo instruír. Finalmente, rogoulle que tivese a ben collelo coma o máis cativo dos seus servidores, pois non solicitaba para o presente outro don dos ceos senón que lle concedesen compracelo nalgún servizo agradábel. Todo isto proferiuno el con acenos tan propios, pronuncia tan nítida, voz tan elocuente e linguaxe tan ornada e ben latina, que máis semellaba un Graco, un Cicerón ou un Emilio¹³⁶ dos tempos pasados ca un mociño deste século.

Mais toda a compostura de Gargantúa foi que se puxo a chorar coma un cuxo, tapando a cara co seu pucho, e non foi posíbel tirar del fala ningunha como non se dá tirado un peido dun burro morto.

---

¹³² Personaxe non identificado, encarnación do Humanismo. O nome *Des Marais* podería ser un anagrama de *Érasme*.

¹³³ La Brenne xa apareceu no capítulo 3 como terra de bos porcos. *Picatouciños* era un xeito de chamar *fanfarrón*.

¹³⁴ Villegongis é un lugar de perto de Châteauroux. *Eudemón* é un nome formado a partir do grego e significa *afortunado, feliz*. Este personaxe, moi importante no *Gargantúa*, aparece moi pouquiño nos outros libros da saga (*Pantagruel, Terceiro Libro, Cuarto Libro*).

¹³⁵ Palabra tamén formada a partir do grego co significado de *falaenván, falabarato*. A alusión aos teólogos é evidente.

¹³⁶ Todos tres oradores latinos.

Seu pai encarraxouse tanto por isto que quixo matar a Mestre Paspán. Mais o tal Des Marais impediullo coa boa advertencia que lle fixo, de xeito que a súa ira se moderou. Despois ordenou que lle pagasen a súa soldada e que o fixesen golichar coma un sofista¹³⁷, e que, feito, isto se fose con todos os díaños.

–Cando menos –dixo el– no día de hoxe non lle ha custar moito a quen lle dá pousada, se é que por ventura morre así, cheo coma un inglés¹³⁸

Ao que Mestre Paspán tivo saído da casa, consultou Golagrande co vicerrei que preceptor podería fornecerlle e acordaron entre eles que nesta tarefa habían pór a Ponócrates¹³⁹, pedagogo de Eudemón, e que todos xuntos habían ir a París para coñeceren como era o estudo dos mozos de Francia¹⁴⁰ naquel tempo.

---

¹³⁷ A expresión *beber teoloxalmente*, que era habitual e era a que Rabelais empregara nas primeiras edicións, foi modificada ao mudar os *teólogos* en *sofistas*.

¹³⁸ Os ingleses tiñan sona de bebedores.

¹³⁹ Nome tamén creado por Rabelais e –como é habitual– de base grega, co significado de *traballador forte*.

¹⁴⁰ Non hai que esquecer que *Francia*, na orixe, era a rexión parisiense (Île-de-France). Ao se ampliar o territorio gobernado por París, o nome foi denominando ese territorio.

CAPÍTULO 16

Como Gargantúa foi enviado a París, e da rara besta que o levou, e como ela derrotou ás moscas bovinas de Beauce

Xusto por aquel tempo, Fayoles¹⁴¹, cuarto rei de Numidia, envioulle de terras africanas a Golagrande a besta máis rara e máis grande que endexamáis fora vista. E a máis monstruosa (de abondo sabedes que África sempre aporta algunha novidade) pois era tan grande coma seis elefantes, e tiña os pés fendidos en dedos coma o cabalo de Xulio César, as orellas tan colgantes coma as cabras do Langueth¹⁴² e un corniño no cu. Polo resto, tiña pelo de alazán tostado, encadrelado de gris pedrés. Mais o que era terríbel por riba de todo era o rabo, grosso máis ou menos como a pía de Saint Mars que hai perto de Langeais¹⁴³ e tamén cadrado, coas sedas nin máis nin menos encerelladas que as espigas de trigo.

Se disto vos maravillades, maravilládevos aínda máis do rabo dos maróns¹⁴⁴ de Escitia, que pesaba riba das trinta libras, e o dos carneiros de Siria, aos que cómpre (se é que Thénau¹⁴⁵ conta verdade) xunguirilles unha carreta ao cu para levalo, de tan longo e pesado que é. Vós non o tendes así, mangallóns da aldea!

E levárona por mar, en tres carracas e un bergantín, ata o porto de Olonne¹⁴⁶ en terras de Talmond.

Cando Golagrande a viu, dixo:

–Velaí o que ven ao caso para levar o meu fillo a París. Xa que logo, todo ha saír ben, Deus me valla! Ha chegar a ser un gran letrado co tempo. Se non fose polos señores animais, viviríamos como letrados¹⁴⁷!

No outro día, despois de beber (como ben entendedes), puxéronse en camiño Gargantúa, o seu predecesor Ponócrates e o seu séquito, e canda eles Eudemón, o paxe mociño. E como o tempo era sereno e morneiro, seu pai mandou que lle fixesen unhas botas aleonadas (Babin¹⁴⁸ chámalle borceguíns).

Así fixeron ledamente o seu longo camiño, sempre con moita encherola, até pasado un pouquiño Orléans. Nese lugar había unha fraga largacía, de arredor de trinta e cinco leguas de lonxitude e dezasete de anchura. Era esta terriblemente fértil e copiosa en moscas bovinas e abellóns, de sorte que era unha verdadeira arremetida contra as pobres bestas, burros e cabalos. Mais a besta de Gargantúa vingou cumpridamente todas as aldraxes alí perpetradas contra os animais da súa especie cunha artimaña que non esperaban. Porque, de que tiveron entrado na tal fraga e que os abellóns tiveron comezado o asalto, desembaiñou ela o seu rabo e, espadachineando, espaxotounos todos tan ben que cortou as árbores todas. A torto, a dereito, de acó, de aló, por aquí, por alá, ao longo, ao ancho, por riba, por baixo, cortou árbores igual ca un segador herba, de sorte que dende aquela non houbo alí nin árbores nin abellóns e toda a rexión ficou reducida a campo.

---

¹⁴¹ Houbo un capitán Fayoles, parente de Estissac, o protector de Rabelais.

¹⁴² Fai Rabelais un pequeno xogo de palabras entre o país de Languedoc (nome formado a partir da expresión *Langued'oc* ou occitano) e Langueth, que sería *Lingua dos godos*.

¹⁴³ Grosa torre cadrada situada non moi lonxe de Chinon.

¹⁴⁴ Carneiros dedicados á reprodución.

¹⁴⁵ Jean Thénau publicara recentemente un libro de viaxes no que contaba que no Cairo lle regalaran uns carneiros tan grandes.

¹⁴⁶ O porto de Les Sables–d'Olonne era entón importante.

¹⁴⁷ *Se non fose polos señores letrados, viviríamos como animais* rezaba o dito que Rabelais distorsiona.

¹⁴⁸ O tal Babin foi seguramente un zapateiro con ese nome que había en Chinon.

Moito lle prestou ao velo a Gargantúa, sen que emporiso se gabase, e díxolle aos seus acompañantes “Encontro fermoso isto”, polo que lle chaman dende entón Beauce a esta rexión¹⁴⁹. Mais toda a celebración deles foi porse a bocexar, en lembranza do cal aínda hoxe os nobres de Beauce fan as celebracións bocexando, e préstalles ben e cospen mellor aínda.

Finalmente chegaron a París, lugar no que refolgou dous ou tres días, trouleando co seu séquito e indagando que sabios había por aquel tempo na vila e que viño se bebía nela.

---

¹⁴⁹ Fai Rabelais un xogo de palabras introducíbel noutras linguas para dar unha etimoloxía fantástica do nome da rexión . Gargantúa di no orixinal *Je trouve beau ce* (“Encontro fermoso isto”), frase que en francés actual sería *Je trouve beau cela/ceci*. A Beauce, rexión moi fértil de 600.000 hectáreas, está situada na cunca parisiense, entre Étampes e Orléans. A pesares da “fazaña” da besta de Gargantúa., aínda se conservan 60.000 hectáreas de fraga ao norete de Orléans.

CAPÍTULO 17

Como lles pagou Gargantúa aos parisienses a súa benvida e como colleu el as grosas campás da igrexa de Notre Dame

Algúns días despois de teren refolgado, visitou a vila, e todo o mundo mirou para el con gran admiración, pois o pobo de París é tan parvo, tan pasmón e tan inepto por natureza que un saltimbanqui, un portador de reliquias, un mulo cos seus axóuxeres ou un zanfoneiro no medio dunha encrucillada, ha xuntar máis xente da que había xuntar un bo predicador evanxélico¹⁵⁰.

E tan molestamente o perseguiron que se viu obrigado a pousarse sobre das torres de Notre Dame. Estando nese lugar e vendo tanta xente de arredor súa, dixo claramente:

–Coído que estes lampantíns queren que eu lles pague a miña benvida e o meu *proficiat*¹⁵¹. É razón. Vouilles dar o viño, mais non ha ser senón para rir.

Entón, sorrindo, desamarrou a súa fermosa bragueta e, tirando a súa méntula¹⁵² para fóra, mexou por riba deles tan violentamente que afogou a douscentos sesenta mil catrocentos dezaioito, sen contar mulleres e nenos.

Bo número deles escapou da enxurrada de mexo grazas á lixeireza dos pés e cando estiveron no máis alto da Universidade¹⁵³, suando, tusindo, cusbindo e sen alento, comezaron a renegar e a xurar, uns coa carraxe e outros coa risa: Carimarí! Carimará! Por santa Ñamiga, báñanos para rir¹⁵⁴! Polo que dende aquela foi chamada *París* a vila que denantes chamaban *Leuquecia* (como di Estrabón no libro IV), é dicir *Branquiña* en grego, polas brancas coxas das damas dese lugar¹⁵⁵. E, por máis que nesta nova imposición do nome todos os asistentes xurasen por cada un dos santos da súa parroquia, non hai que esquecer que os parisienses, que están compostos por xente de toda caste e condición, son por natureza bos xuradores e xuristas, e un alguíño fachendosos (razón pola que estima Joaninus de Barranco no libro *De copiositate reverentiarum*¹⁵⁶ que lles chaman *parrhesienses*¹⁵⁷ –con helenismo– é dicir emproados no falar.

---

¹⁵⁰ Con esta frase –deliberadamente ambigua, mais á que hai que contrapór a valoración negativa dos portadores de reliquias, aos que Rabelais ridiculiza repetidamente– toma o noso autor partido a prol dos evanxelistas ou partidarios da Reforma relixiosa.

¹⁵¹ O *proficiat* era un dereito de benvida que se lles pagaba aos bispos ao chegaren á súa diocese.

¹⁵² Palabra latina que significa *pene*.

¹⁵³ A *montagne Sainte Geneviève*, que tiña o punto máis alto no que hoxe é a praza do Panteón.

¹⁵⁴ Nas primeiras edicións figuraba unha rica riola de xuramentos e exclamacións populares e reais (no dobre sentido de *auténticas* e de *utilizadas polos reis de Francia*) xunto con outras inventadas por Rabelais, formadas xeralmente con parodias de contido sexual. Podía así o lector imaxinar a multitude parisiense, entre a que identificaba, polas súas expresións e os seus santos patronos, o vendedor de froitas, o zapateiro, o borracho, o gascón, o italiano, o lansquenete alemán, etc. Na edición de 1542 figura só *Carimary! Carimará!* (que aparece tamén na *Farce de Maître Pathelin* ou *Farsa do avogado Patelin*) e mais *Par sainte Mamye!*

¹⁵⁵ Volve Rabelais coas etimoloxías fantásticas como as que fixo no capítulo anterior. Tócalle agora á cidade de París, nome que el explica na mexada de Gargantúa *para rir* (escrito no orixinal *par rys*, en francés da época). *Lutecia* (antigo nome latino da cidade) foi dado como *Leuquecia* (do grego *leucos* “branco”) por Xuliano, non por Estrabón. A etimoloxía fantástica dos nomes das vilas e lugares é un xénero da literatura popular moi rico e interesante. En galego nomes como Amil, Caldelas, Chantada ou Xurenzás recibiron a súa explicación fantástica (v. Celso Baión: *Os nomes da Terra*. Col. O Moucho, Editorial Castrelos).

¹⁵⁶ Libro e autor descoñecidos, probabelmente imaxinario.

¹⁵⁷ Creación a partir do grego *παρρησία* “liberdade de palabra, franqueza no falar”.

Feito isto, reparou nas grandes campás que había nas devanditas torres e fíxoas soar ben harmoniosamente. E, ao facelo, deu en pensar en que servirían de chocas para o pescozo da súa besta, a cal quería el volverlle a seu pai toda carregada de queixos de Brie e arengues frescos. E levounas logo para a súa casa.

Entrementes, foi alá un peticionario xamoneiro de san Antón¹⁵⁸ facer a súa colleita porcina e quixo levalas furtivamente para facer que o ouvisen de lonxe e que o lardo tremese no fumeiro. Mais deixouas cortesmente, non porque estivesen demasiado quentes senón porque eran demasiado pesadas para el¹⁵⁹. Non era este peticionario o de Bourg, que é demasiado amigo meu.

Toda a vila se levantou en sedición, pois xa sabedes que son tan dados a iso que as nacións estranxeiras se pasman da paciencia dos reis de Francia, os cales xustamente non os reprimen, vistos os trastornos que aparecen de día en día. Prouguera a Deus que eu coñecese o obradoiro onde se fraguan estes cismas e maquinacións para descubrirllelas ás confrarías da miña parroquia!¹⁶⁰.

Podedes crer que o lugar onde acudiu o pobo todo entolecido e revoltado foi Nesle¹⁶¹, no que estaba entón (xa non o está) o oráculo de Lutecia. Alí foi exposto o caso e advertido o trastorno do traslado das campás. Despois de ter argumentado *pro et contra* concluíuse en *baralípton*¹⁶² que se enviaría o máis vello e competente da Facultade onda Gargantúa para advertilo do terríbel trastorno da perda desas campás. Malia a advertencia dalgúns da Universidade, que alegaban que este encargo mellor lle acaía a un orador ca a un sofista, foi eleito para este asunto Noso Mestre Janotus de Bragmardo¹⁶³.

---

¹⁵⁸ Aínda hoxe subsiste en Galiza o costume do *porco de San Antón*. É un ranchiño que anda ceibo pola aldea e é mantido polos veciños todos, subastándose ao final e indo “para o santo” o diñeiro obtido. Semella que a orde de Saint Antoine, no Dauphiné, tivo tamén ese privilexio e que renunciou ao *porco de San Antón* en troque de que os veciños contribuisen con lardo e xamón cando, anualmente, o frade *peticionario* fixese a colleita.

¹⁵⁹ Existía o dito [*Non queiras*] *nada demasiado quente nin demasiado pesado*.

¹⁶⁰ Todo o episodio das campás de Notre Dame é unha alusión ao importante enfrontamento entre o rei – protector en principio do evanxelismo e a reforma– e os teólogos da Sorbona, gardiáns da ortodoxia, con Noël Beda á cabeza. Estes enfrontamentos chegaron a provocar disturbios en París.

¹⁶¹ No Hôtel de Nesle establecera Francisco Iº un xuíz para os procesos da Universidade. Nas anteriores edicións do *Gargantúa* en vez de *Nesle* dicía *a Sorbona*.

¹⁶² Palabra mnemotécnica que designa o quinto dos modos do siloxismo.

¹⁶³ Nas notas ao capítulo 7 do *Pantagruel* –no que a sátira contra a Sorbona é hilarante e punxente– explicamos que *Noso Mestre* era o título dos doutores en Teoloxía. *Janotus* é un nome burlesco, latinización do popular *Janot* (familiar do correntísimo *Jean*) que como en galego (*ser un xan, un xanciño*, alguén que se deixa enganar e dominar) ten matiz depreciativo, de alguén un pouco parvo. *Bragmardo* é un nome formado a partir de *braquemart* (bracamarte, un tipo de espada), que serve tamén, por metáfora, para denominar o pene. Imaxinemos, por aproximación un nome como *Xanciñus Carallanis*.

CAPÍTULO 18

Como foi enviado Janotus de Bragmardo para recuperar de Gargantúa as grosas campás

Mestre Janotus, trosquiado á cesarina¹⁶⁴, vestido coa súa muceta á antiga e ben antidotado o seu estómago con marmelo de forno e auga bendita de adega¹⁶⁵, trasladouse á casa de Gargantúa, aguilloando diante súa tres bedeis de rubio fociño e turrando, por tras, de cinco ou sei mestres inertes¹⁶⁶ todos embostadiños de a feito.

Atopounos Ponócrates na entrada e tivo pavor deles, ao velos así disfrazados, e coidou que eran unhas máscaras sen xuízo. Despois, inquiriu dun dos devanditos mestres inertes da tropa que é o que buscaba esa entroidada e respondéronlle que viñan pedir que lles volvesen as campás.

De que ouviu estas falas, Ponócrates correu contarlle as novas a Gargantúa, a fin de que tivese preparada a resposta e decidise nun pulo o que cumpría facer. Gargantúa, advertido do caso, chamou á parte a Ponócrates, o seu preceptor, a Filotomo¹⁶⁷, o seu maiordomo, a Ximnasta, o seu escudeiro, e a Eudemón, e conversou brevemente con eles tanto sobre o que cumpría facer como responder. Todos foron da opinión de levarlos ao celeiro do viño e de facelos beber rexamente alí, e –a fin de que ese tosiguento non fachendease de que tiñan devolto as campás polo seu requirimento– que se mandase buscar –entrementes que el golichaba– o preboste da vila, o rector da Facultade e o vigairo da igrexa, aos que –antes de que o sofista tivese manifestado a súa encomenda– se lles entregarían as campás. E que despois, en presenza destes, habían ouvir a súa fermosa arenga. O que se fixo así e, chegados os devanditos, o sofista foi introducido na sala e comezou como segue, tusindo:

---

¹⁶⁴ Ao xeito de César, que trataba de agochar a súa calvicie.

¹⁶⁵ Pan e viño, logo.

¹⁶⁶ Bulra por *in artis*. O Magister in artis rdtudaba as Artes Liberais da Idade Media (o *trivium* e máis o *quadrivium*)

¹⁶⁷ Igual ca o resto dos membros do séquito de Gargantúa, o maiordomo (encargado da intendencia) e o escudeiro levan nomes de orixe greaga. *Filotomo* significa *que gosta de cortar* e *Ximnasta* era o nome dado aos profesores dos exercicios físicos. Nos *Ximnasios* da antiga Grecia.

CAPÍTULO 19

A arenga de mestre Janotus de Bragmardo feita a Gargantúa para recuperar as campás

–Ehem! Hem! Hem! *Mna dies*, meu señor, *mna dies, et vobis*, meus señores¹⁶⁸! Non había ser senón boa cousa que nos volverades as nosas campás, pois ben que as precisamos. Hem! Hem! Ach! Ben de cartos que refugamos algún día nós dos de Londres de Cahors, e mais tamén dos de Bordeaux de Brie¹⁶⁹, que as querían mercar pola substantífica cualidade da complexión elemental que está intronificada na terresteidade da súa natureza quidditativa para extraneizar os halos e as turbinas de riba das nosas viñas, de certo que non son nosas senón de aquí ao carón. Porque se perdemos a pinga, perdémolo todo: o xuízo e a lei.

Se nolas devolvedes ao meu requirimento, hei gañar con iso seis palmos de salchichas e un par de calzas, que lle han facer moito ben ás miñas pernas, se é que cumpren a promesa. Ho! Por Deus, *Domine*, un par de calzas é bo, *et vir sapiens non abhorrevit eam*¹⁷⁰. Ha! Ha! O que non ten un par de calzas ben as quere, seino eu! Mirade, *Domine*, hai dezaoto días que estou a barallapeneirar¹⁷¹ esta fermosa arenga: *Reddite quae sunt Cesaris Cesari, et quae sunt Dei Deo. Ibi jacet lepus*¹⁷².

A fe, *Domine*, se queredes cear comigo *in camera*¹⁷³, por Deus bendito! *charitatis nos faciemus bonam fartatam. Ego occidit unum porcum et ego habet bono vino*. E con bo viño non se fai mal latín.

Veña, logo, *de parte dei, date nobis campanas nostras*¹⁷⁴. Tomade, en nome da Facultade douvos uns *Sermones de Utino* e *utinam* nos entreguedes as nosas campás. *Vultis etiam pardonos? Per diem, vos habebitis et nihil pagabitis*.

Oh, señor, *campanadonnaminor nobis*¹⁷⁵! De certo *est bonum urbis*. Sérvenlle a todo o mundo. Se a vosa besta se encontra ben con elas, tamén lle acontece iso á nosa Facultade *quae comparata est bestis insipientibus et similis facta est eis, psalmo nescio quo*... E máis anotáralo ben no meu papel, *et est bonum Achilles*. Hem! Hem! Ehem! Ach!

---

¹⁶⁸ Entre toses e gorgoleiras bota Janotus os seus latíns macarrónicos e as súas peroratas ampulosas, mesturados con observacións realistas e unha linguaxe cotiá. *Mna dies* é un saúdo “fungado” no canto de *Bona dies*. Traducimos en cada nota as frases “latinas” correspondentes. Neste parágrafo repite o *Bo día* e engade: *E bo día tamén a vós*.

¹⁶⁹ Non son, como se indica, o Londres de Inglaterra nin o Bordeaux da Aquitania.

¹⁷⁰ *E un home sabio non as refuga*.

¹⁷¹ Rabelais crea unha palabra expresiva.

¹⁷² *Devolvede ao César as cousas que son do César, e a Deus as cousas que son de Deus* (frase do Evanxeo). *Aí xaz a lebre* (frase que viña significando *velaí o asunto, velaí a cuestión central*).

¹⁷³ O cuarto de caridade era o refectorio onde se daba de comer gratuitamente aos hóspedes en certos mosteiros. As frases nese latín “macarrónico” significan *no cuarto de caridade darémonos unha boa farta* e mais *Eu matei un porco e teño bo viño*.

¹⁷⁴ A primeira frase deste parágrafo significa: *Por Deus, dádenos as nosas campás*. Na segunda hai un pequeno xogo: alusión ao autor de sermóns fai a Rabelais encadear coa conxunción latina *utinam* (“oxalá que...”). Nas frases finais (*Queredes tamén perdóns? Por Deus, habedes ter e non habedes pagar nada*) hai unha crítica da venda de indulxencias, reiterada neste e nos outros libros da xesta dos xigantes.

¹⁷⁵ Creación pseudolatina de Rabelais que aproximadamente significaría *Devolverédesnos as campás*. A segunda expresión latina significa *é bo para a vila*, e a seguinte *que é comparada ás bestas ignorantes e feita semellante a elas en non sei que salmo* (no salmo 48 o rico cegado polo luxo é comparado con unha besta de carga). *Un bo Aquiles* era no argot escolástico *un argumento de peso*.

Velaí! Vouvos demostrar que debedes entregarmas. *Ego sic argumentor*¹⁷⁶:

*Omnis campana campanabilis, in campanario campanando, campanans campanativo campanare facit campanabiliter campanantes. Parisius habet campanas. Ergo gluc*¹⁷⁷.

Ha! Ha! Ha! Foi ben falado, iso! Está *in tertio prime*, en *darii* ou por aí¹⁷⁸. Pola miña alma, houbo un tempo en que eu era o demo argumentando, mais arestora non fago senón soñar, e non preciso, de hoxe en diante, senón bo viño, bo leite, lombo ao lume, bandullo á mesa e prato ben profundo.

Ai, Domine, prégovos *in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, amen*, que volvades as nosas campás e Deus vos garde do mal e Nosa Señora da Saúde, *qui vivit et regnat per omnia saecula saeculorum, amen*¹⁷⁹. Hem! Ach! Ahach! Ehemahach!

*Verum enim vero, quando quidem, dubio procul, edepol quoniam, ita certe, meus Deus fidus*¹⁸⁰, unha vila sen campás é coma un cego sen bastón, un asno sen atafal ou unha vaca sen choca. Ata que nolas teñades devolto, non deixaremos de vos berrar coma un cego que perdeu o seu bastón, de ornear coma un burro sen atafal e de urrar coma unha vaca sen choca.

Certo latinizador que residía perto do Hospital dixo unha vez alegando a autoridade dun tal *Taponnus* (engánome era *Pontanus*, poeta secular¹⁸¹) que desexaba que as campás fosen de pluma e o badal fose un rabo de raposo, porque lle producían cronite¹⁸² nas tripas do cerebro cando el compuña versos carminiformes¹⁸³. Mais, tan patatán, patatín, piribín, pimpín, foi declarado herético (nós facémolos como figuriñas de cera¹⁸⁴) E non di máis nada o declarante. *Valete et plaudite. Calepinus recensui*.¹⁸⁵

---

¹⁷⁶ *Argumentarei así* (fórmula que se empregaba para introducir a defensa dunha cuestión filosófica).

¹⁷⁷ *Toda campá campanábel que campaneá no campanario, campaneando co campanativo fai campaneá campanabelmente os campanantes. En París hai campás, polo non tanto...* (Se *ergo* introducía a conclusión lóxica dun razoamento, *ergo gluc* caracterizaba unha conclusión absurda).

¹⁷⁸ “Está no terceiro [modo] da primeira [figura do siloxismo], en *darii* [palabra mnemotécnica como no capítulo 17 *baralipon*] ou algo así”.

¹⁷⁹ Ao construír mal a frase, mestre Janotus atribúelle a Virxe –e non– a Xesucristo– o *que vive e reina...* e tamén desexa *Nosa Señora* [vos garde] *da Saúde*.

¹⁸⁰ Restra de fórmulas de enlace da Retórica.

¹⁸¹ Humanista napolitano que escribira a súa molestia polo ruído das campás.

¹⁸² Colite (hai, probablemente un xogo de palabras co grego *cronos*, tempo)

¹⁸³ Latinismo que significa “con forma de versos” o que é unha redundancia. Posibelmente –en relación coa *colite*– mestre Janotus pensaría en *carminativos* “que fan expulsar os gases intestinais”

¹⁸⁴ Posibelmente Rabelais chufase da condena que a Sorbona fixera do seu primeiro libro, *Pantagruel*, respondendo que fabrica libros a esgalla por máis que o declaren herético.

¹⁸⁵ *Valete et plaudite* (“Que vos preste, e aplaudide”) era a fórmula con que remataba a representación das comedias na antiga Roma. *Calepinus recensui* xoga coa fórmula habitual dos copistas ao asinaren o seu traballo (“Calepino [autor dun célebre dicionario] copiou”) e a da fin das comedias de Terencio: *Calliopus recensui*. Nesta empanada de fórmulas que presenta o final da arenga do sofista non hai que esquecer a mestura da fórmula xurídica *e non di máis nada o declarante*.

CAPÍTULO 20

Como o sofista levou o seu pano e como tivo preito contra todos os outros mestres

Inda ben non dera acabado o sofista cando Ponócrates e Eudemón escacharon a rir tan fortemente que coidaron entregarlle a alma a Deus, nin máis nin menos que como Craso¹⁸⁶ ao ver un burro caralludo comendo cardos, ou Filemón¹⁸⁷, que morreu a poder de rir cando viu un burro comendo os figos que prepararan para o xantar. Xunta a eles comezou a rir mestre Janotus –a quen máis ría– tanto que as bágoas lles viñan aos ollos pola vehemente concución¹⁸⁸ da substancia do cerebro, coa cal foron espremidas estas humidades lacrimais e transportadas deica os nervios ópticos. Nisto, a través deles, estaban representados Demócrito heraclitizando e Heráclito democritizando¹⁸⁹.

Calmadas totalmente estas risas, Gargantúa consultou cos seus o que cumpría facer. Ponócrates foi da opinión de que lle desen de beber novamente a tan bo orador e, visto que os fixera folgar e rir máis do que non daría feito Songecreux¹⁹⁰, que lle fornecesen os dez palmos de salchichas mencionadas na leda arenga, cun par de calzas, trescentos grosos leños para queimar, vinte cinco moios de viño, un leito con triplo colchón de pluma anserina¹⁹¹ e un prato ben capaz e profundo, todo o cal dicía que era necesario para a súa vellez.

Fíxose todo como se decidira, non sendo que Gargantúa, dubidando de que fosen atopar nesa hora calzas cómodas para as súas pernas e dubidando tamén do feitío que lle iría mellor ao tal orador (se á martingala¹⁹², que é unha ponte levadiza do cu para mellor ciscar, se á mariñeira¹⁹³ para mellor aliviar os riles, ou á suíza¹⁹⁴ para manter quente a andorga ou en rabo de bacallau¹⁹⁵ por medo a se pelar os cadrís) mandou que lle desen sete varas de pano negro e máis tres de branco para o forro. Os gaña–pouquiño¹⁹⁶ cargaron coa leña, os mestres en artes coas salchichas e o prato e mestre Janotus quixo cargar co pano.

Un dos ditos mestres, chamado Iuso Arreitandrolla¹⁹⁷, advertiulle que non era honesto nin acaído co seu estado, e que llo entregase a algún deles.

–Aí, burricán, burricán! –dixo Janotus– Ti non tiras conclusións *in modo et figura*¹⁹⁸. Velaí para o que serven as Suposicións e a *Parva Logicalia*¹⁹⁹. *Panus pro quo supponit*²⁰⁰?

¹⁸⁶ Dicíase que Craso non rira senón unha vez na súa vida.

¹⁸⁷ Anécdota tirada de Valerio Máximo ou de Luciano. Xa no capítulo 10 se citaba a morte de Filemón.

¹⁸⁸ Latinismo que significa *axitación, abalo*.

¹⁸⁹ Dicíase que Heráclito pasara o tempo a chorar pola necidade humana, en tanto que Demócrito pasara o tempo a rir dela.

¹⁹⁰ *Songecreux* era o alcume de Jean de l’Espine, actor cómico da época.

¹⁹¹ De ganso.

¹⁹² As calzas á martingala tiñan unha peza móbil de pano para a entreperna que se abotoaba na cintura por diante e máis por tras, polo que se podía tirar coma *unha ponte levadiza*.

¹⁹³ Os mariñeiros levaba calzas moi amplas.

¹⁹⁴ As calzas dos suízos eran abombadas no ventre e levaban moitos adovíos.

¹⁹⁵ Fendidas por tras caíndo en dúas pezas, como as do estudante lemosino no capítulo 6 do *Pantagruel*.

¹⁹⁶ Os bedeis.

¹⁹⁷ Nome burlesco, claro.

¹⁹⁸ Segundo as regras do siloxismo.

¹⁹⁹ As Suposicións formaban parte da *Parva Logicalia* ou Pequena Lóxica que se ensinaba na educación escolástica.

²⁰⁰ As frases que veñen, nun argot latino–escolástico, xogan coa literalidade da alusión ao pano e coa alusión filosófica dos conceptos expresados por esas palabras. A primeira frase pódese traducir por *Para quen se supón que é o pano?*

–*Confuse et distributive*²⁰¹ –dixo Arreitandrolla.

–Non che pregunto *quo modo supponit*, burricán, –dixo Janotus– senón *pro quo! É pro tibiis meis*, burricán! E por isto heino levar *egomet, sicut suppositum portat adpositum*²⁰².

Así o levou ás agachadas, como fixo Patelín co seu pano²⁰³.

O bo foi cando o tusiguento, gloriosamente, en pleno acto celebrado nos Trinitarios²⁰⁴, reclamou as súas calzas e salchichas, pois fóronlle denegadas perentoriamente por canto que xa as tivera de Gargantúa, segundo os informes feitos sobre iso. El advertiulles que fora graciosamente e por liberalidade súa, polo cal eles non se libraban en absoluto das promesas. Non obstante, respondéronlle que se contentase coa razón e que non había ter nin chisca máis.

–O que é a razón –dixo Janotus– non a usamos aquí dentro. Traidores miserabeis, non valedes nada! A Terra non acocha xente máis ruín do ca vós, seino eu ben! Non vos poñades a renguear diante dun coxo, que xa teño practicado a ruindade convosco! Polos cravos de Deus! Hei advertir ao rei dos abusos que aquí dentro son forxados polas vosas mañas e manexos. E que a lepra me veña se el non vos fai queimar vivos todos coma sodomitas, traizoeiros, heréticos e corruptores, inimigos de Deus e da virtude!

A causa destas palabras puxeron eles unha denuncia en contra súa. El, pola súa banda, fixo que os citasen a comparecer. En suma, foi incoado o preito polo tribunal e niso está aínda. Os *maxistros*, nese punto, fixeron promesa de non se desembostaren. Mestre Janot, cos seus seguidores, fixo promesa de non se soar até que non se dese unha resposta definitiva.

Por estas promesas permaneceron ate o de agora embostados e mocallentos, pois o tribunal aínda non peneirou as pezas todas. Han dar sentenza nas próximas calendas gregas, é dicir nunca, pois sabedes abondo que eles fán máis do que é natural, e contra as súas propias leis. As leis de París cantan que só Deus é capaz de facer cousas infinitas. A natureza non fai nada inmortal, pois ela ponlles fin e período a todas as cousas, pois *omnia orta cadunt*²⁰⁵, etc. mais estes tragadores de néboas converten en infinitos e inmortais os preitos que hai pendentes ante eles. E ao faceren iso deron lugar e comprobación ao dito de Quilón o lacedemonio, consagrado en Delfos, que di que Miseria é compañeira de Preito e as xentes que preitean malpocadas, pois antes ven o remate da súa vida que o seu pretendido dereito.

---

²⁰¹ *Confusamente e sen concretar.*

²⁰² As frases deste parágrafo son: 1) *En que modo se supón*, 2) *para quen*, 3) *para as miñas pernas*, 4) *Eu mesmo, como a substancia porta o accidente.*

²⁰³ Nova alusión á *Farce de Maître Pathelin* que nos revela a súa popularidade.

²⁰⁴ A igrexa dos Trinitarios (Mathurins) era un dos lugares onde se celebraban as asembleas de teólogos.

²⁰⁵ *Todas as cousas que se erguen, caen*, é dicir *Todo o que nace, morre*, alusión a unha frase de Salustio.

CAPÍTULO 21

O estudo de Gargantúa segundo a disciplina dos seus preceptores sofistas

Pasados así os primeiros días e devoltas as campás so seu lugar, os cidadáns de París, en recoñecemento desta cortesía, ofrecéronse a coidar e manter a súa besta durante o tempo que el quixese (o que lle agradou ben a Gargantúa) e enviárona a vivir na fraga de Bièvre²⁰⁶. Coido que xa non está alí agora.

Feito isto, quixo estudar con todo o sentido seguindo o criterio de Ponócrates, mais este dispuxo que, para comezar, o fixese da maneira habitual a fin de entender por que medio, en tanto tempo, os seus antigos preceptores o volveran tan fato, necio e ignorante.

Distribuía, pois, o seu tempo de tal xeito que de ordinario acordaba entre as oito e as nove, fose día ou non; así llo ordenaran os seus antigos profesores alegando o que di David: *Vanum est vos ante lucem surgere*²⁰⁷.

Despois daba choutos, pinchecarneiros e borcallóns polo medio do leito durante algún tempinho para mellor alegrar os seus espíritos animais, e vestíase conforme a estación do ano, mais gostaba de levar un grande e longo pano de grosa frisa²⁰⁸ forrada de raposo; logo peiteábase co pente de Almain²⁰⁹, é dicir cos catro dedos e o polgar, pois os seus preceptores dicían que peitearse, lavarse e limpase doutro xeito era perder o tempo neste mundo.

Despois ciscaba, mexaba, botaba as tripas, arrotaba, peideaba, bocexaba, cuspiá, tusía, zalutaba, espirraba e mocallaba coma un arcediogo, e, para combater a orballada e o mal tempo, almorzaba boas tripas fritidas, boas carbonadas²¹⁰, bos xamóns, boas cabritadas e sopas de prima²¹¹ a oito.

Ponócrates advertiulle que non debía alimentarse tan de súpeto ao se erguer do leito sen primeiro ter feito algún exercicio e Gargantúa respondeu:

–O que? Non fixen xa suficiente exercicio? Andiven a rolos polo leito seis ou sete voltas antes de me erguer. Seica non é dabondo? O papa Alexandre facía así polo consello do seu médico xudeu e viviu até a morte, mal que lles pesase aos envexosos. Os meus primeiros mestres afixéronme a isto dicindo que o almorzo daba boa memoria. E por iso eran eles os primeiros en beber. A min a cousa préstame ben e o almorzo éntrame do melloriño. Mestre Túbal (que foi o primeiro da súa licenciatura en París) dicíame que o triunfo non está en correr moito senón en saír a tempo; tamén a boa saúde da nosa humanidade non está en beber a oito, a oito, a oito, como parrulos, senón en beber dende a mañán cediño, *unde versus*²¹²:

Erguerse cediño non é bo sinal;
beber ben cediño é o máis cabal.

---

²⁰⁶ De Fontainebleau.

²⁰⁷ *É van que vos ergades antes do que a luz*. Verso dun salmo de David que se cantaba e que figura deliberadamente sen a súa continuación: *O Señor colma aos que ama en canto dormen*.

²⁰⁸ Pano de lá grosa que ao primeiro se facía na Frisia.

²⁰⁹ Xoga Rabelais co apelido dun doutor da Sorbona e co palabra francesa *main* (man).

²¹⁰ Carne que se asaba na grella, enriba das brasas.

²¹¹ Á hora prima (ás 6 da mañán) tomábanse nos mosteiros estas sopas, con moita tallada de pan nelas.

²¹² *“De onde procede o verso”*. Para apoiar a súa conclusión sobre a chave da boa saúde, Rabelais modifica un refrán que dicía *Erguerse cedo non é bo sinal, chegar a punto é o máis cabal*.

Despois de ter almorzado cumpridamente, ía á igrexa e levábanlle nun gran cesto un groso breviario empantufado²¹³ que pesaba, tanto pola graxa como polos pechos e o pergamiño, pouco máis ou menos, once quintais e seis libras. Alí ouvía vinte seis ou trinta misas. Entrementes, viña o seu dicidor de horas²¹⁴ titulado, amantucado coma unha bubela e moi ben antidotado o seu alento con xarope viñeiro abondo; con el rosmaba todos eses kiries e tan coidadosamente os depelicaba que non caía polo chan nin un granciño deles.

Ao se ir da igrexa, traíanlle nun carro de bois un feixe de rosarios de Saint Claude²¹⁵, tan grosos cada un deles coma o molde dun pucho²¹⁶, e, paseándose a través dos claustros, galerías ou xardíns, rezábaos máis veces ca dez eremitas.

Despois estudaba unha ruín media hora cos ollos postos de riba do libro, mais – como di o cómico²¹⁷ – a súa alma estaba na cociña.

Logo de mexar un urinal cheo, sentábase á mesa e, dado que era de natural flegmático, comezaba o seu xantar con algunhas ducias de xamóns, de linguas de boi afumadas, de botargas, de androllas e outros tales anunciadores de viño.

Entrementes, catro dos seus botábanlle arreo na boca, un tras do outro, mostarda, con pás ben acuguladiñas. Despois bebía un enorme grolo de viño branco para se aliviar os riles. Logo xantaba –consonte a estación– vianda a fartar, e só paraba de comer cando o ventre lle tiraba.

En beber non tiña final nin canon²¹⁸, pois el dicía que os límites e os marcos do beber eran cando a cortiza das pantufas de quen bebía inchaba medio metro de altura.

---

²¹³ O breviario, envolteito en fundas de pano, lembra o un dentro da pantufa.

²¹⁴ Capelán que dirixía as oracións dos nobres.

²¹⁵ Saint–Claude, vila da rexión do Jura, perto da Suíza, era coñecida pola calidade dos seus obxectos de madeira torneados.

²¹⁶ O que ven sendo a cabeza.

²¹⁷ Terencio, na súa peza *O eunuco* (acto IV).

²¹⁸ *Regra*.

CAPÍTULO 22

Os xogos²¹⁹ de Gargantúa

Despois, rillando pesadamente unha tallada de oración de grazas, lavaba as mans con viño fresco, esgarabellaba os dentes cun pezuño de porco e parolaba lentamente cos seus. Despois, estendido o pano verde, despregaba un eito de cartas e dados e unha chea de taboleiros. Alí xogaba

ao fluxo,
á prima,
ao capote,
á rapa,
ao triunfo,
á Picardía,
ao cen,
ao espiñento,
á desgraciada,
ao roubado,
ao pasa dez,
ao trinta e un,
a parellas e series,
ao trescentos,
ao desgraciado,
á condenada,
á carta virada,
ao malcontento,
ao lansquenete,
ao cucú,
a *quen ten que fale*,
a *pilla, nada, xoga, fóra*,
ao casamento,
ao *teño*,
á opinión,
a *o que fai un faino o outro*,
á serie,
ás lucas,

---

²¹⁹ Moitos destes 217 xogos que Rabelais menciona foron identificados, mais outros moitos non. Nós traducimos directamente o nome cando é posible ou facemos unha interpretación cando non é moi seguro o seu significado, outras veces facemos unha adaptación fonética ou mantemos tal cal o nome orixinal. A lista recolle xogos de todo tipo: de cartas, de taboleiros, de habilidade, de persecución, de equilibrio, de pelota, de imitación de oficios, traballos domésticos ou labores agrícolas, etc. Boa parte deles pódense entender partindo da denominación, e moitos chegaron aos nosos días. Por veces aparece o mesmo xogo con distintas denominacións ou variantes e hai algunha denominación que na lista aparece repetida (como *a curuxa*) sen sabermos se se trata do mesmo xogo ou non. No caso de ese xogo ter nome galego utilizámolo, como *o xadrez, a raia dos caxatos, o coito, o truco, a chuca, o couto, os birlos, a pamponella, o tulé, o trompo, o peón, as apandas, a pita cega, as escondidas, o touro por riba do mouro*, etc. Nalgún caso, a tradución do nome orixinal do xogo pódenos lembrar o nome galego dun xogo sen se tratar realmente do mesmo, como acontece con *o cen, as chaves, a porca* ou *o abellón*.

O famoso cadro de Brueghel *Xogos de nenos* –pintado pouco tempo despois da aparición do Gargantúa– aínda que reducido a menos dun cento, forma unha belida composición na que podemos recoñecer moitos dos xogos aquí enumerados.

ao tarot,
a *galo verde, o que gaña perde,*
ao corneado,
ao tormento,
ao remonte,
ao glic,
aos honores,
á morra,
ao xadrez,
ao raposo,
á raia dos caxatos,
ás vacas,
á branca,
ás sortes,
ao tres dados,
ás taboas,
á matrícola,
ao zapateiro,
á ran,
ao maniño,
ao tric-trac,
a todas táboas,
ás táboas baixadas,
ao arrenego,
ao forzado,
ás damas,
ao tato,
a *primus, secundus,*
ao pé do outeiro,
ao coito,
ao truco,
a pares ou non,
a cara ou cruz,
aos pelouros
á chuca,
á bola,
ao zoqueiro,
ao moucho,
ao aloumiño da lebre,
ao tiroliro,
a *porquiño vai de diante,*
ás pegas,
á corna,
ao boi de Entroido,
á curuxa,
a *dar sen rir,*
a picotear,
a desferrar o burro,
a *ei, pericas!*
a *arre borriquiño,*

a *agora séntome*,
á barba de oribus,
ao pitelo,
a *tira o espeto*,
ao bota-foira,
a *compadre, présteme o seu saco*,
ao collón de carneiro,
ao bota-fóra,
aos figos de Marsella,
ao couto,
ás chaves,
a *ei, arqueiro!*,
a esfolar o raposo,
á rastra,
ao gancho da señora,
a vender a avea,
a soprar o carbón,
á aceiteira,
ao xuíz vivo e o xuíz morto,
a tirar os ferros do forno,
ao aldeán falso,
aos paspallasiños,
ao cortesán chepudo,
a san Topado,
a *pinchafungos*,
ao pino,
ao tapacús,
ao triori,
aos buratos,
á porca,
a ventre contra ventre,
á comba,
á variña,
ao pello,
a *tamén eu son*,
a apagar velas co nariz,
aos birlos,
á chamada,
á bola plana,
ao abellón,
á pica en Roma,
a rillamerda,
a Angenart,
á bola corta,
á grega,
á engruñada,
ás olas,
ao meu desexo,
á pamponella,
aos esparexidos,

á palla corta,
ao pyrevollet,
ao tulé,
ao piquete,
á lotería,
ao furón,
á seguida,
ao casteliño,
á ringleira,
á fochiña,
ao roncador,
ao trompo,
ao peón,
ás tebras,
ao pasmón,
á soule
á lanzadeira,
ao nadegueiro,
á peneira,
a san Cosme, véñote adorar,
ao escarabello negro,
a pilleivos sen verde,
a finalmente vaise a Coresma,
ao carballo esgallado,
ao cabalo afundido,
ao rabiño do lobo,
ao peido na cara,
a Guillerme, dáca a miña lanza,
á randeeira,
ao palleiro,
ao bidueiro,
á mosca,
a mima, mima, boi,
ás conversas,
ás nove mans,
á alabarda,
ás pontes caídas,
á pita,
á choia,
á rolla con plumas,
á pita cega,
a atina–mollos,
á moscarda,
ao sapo,
á moca,
ao pisón,
ao emboca–bola,
ás raíñas,
aos oficios,
a serra compadre, serra comadre,

ao pinote,
á mala morte,
ás cotoveladas,
a lavar a cofia da señora,
ao bordel,
a sementar a aveá,
ao larpán,
ao molinete,
a *defendo*,
á viravolta,
ao batecú,
ao labrador,
á curuxa,
aos miñatos enrabiados,
ao bicho morto,
a *sube, sube, pola escada*,
ao porquiño matado,
ao cu salgado,
ao pombiño,
ao terceiro,
ao fachico,
ao salto do mato,
a cruzar,
ás escondidas,
á rede, con bolsa no cu,
ao niño da tartaraña,
ás apandas,
á figa,
ás peidorradas,
a apilar mostarda,
a cambos,
á recaída,
ao dardo,
ao touro por riba do mouro,
á gralla,
ao grou,
á tallada,
ás narigadas,
ás labercas,
ás cotenadas.

Logo de ter xogado moito e pasado, peneirado e borteado o tempo, cumpría beber un pouquiño (eran vinte cinco canados por home) e, coa mesma, despois de banquetear, íase tender nun bo banco, ou en pleno leito, e dormir dúas ou tres horas sen pensar nin dicir mal ningún.

Des que acordaba, sacudía un pouco as orellas. Entrementes, traguían viño fresco e bebía mellor ca nunca.

Ponócrates advertiulle que era unha mala dieta beber así despois de durmir.

–Esa é a verdadeira vida dos Padres –respondeu Gargantúa– porque eu durmo salgado por natureza, e a durmida valeume tanto coma xamón.²²⁰

Despois, comezaba a estudar un pouco e a botar rosarios adiante e, para os enviar mellor, subía enriba dunha mula vella que servira a nove reis. Así, coa boca fungando e a cabeza abaneando, ía ver pillar algún coello coas redes.

Á volta trasladábase á cociña para saber que asado había no espeto.

E ceaba moi ben, asegúrovoló! E de grado convidaba a algúns bebedores seus veciños cos que, bebendo a pracer, púñanse a relatar contos, dende os vellos ata os novos. Entre outros, tiña como domésticos aos señores de Le Fou, de Gourville, de Grignault e de Marigny²²¹.

Logo de cear chegaban os fermosos Evanxeos de madeira, é dicir, taboleiros a oito, ou o fermoso fluxo, *Un, dous, tres* ou *A todos os envites* (para abreviar²²²) ou ben ían ver as raparigas dos arredores! E veña pequenos banquetes entre colacións e trascolacións! Despois, durmía arreo ata o outro día ás oito.

---

²²⁰ Os monxes beneditinos (ou frades bieitos), ao que se erguían da mesa ían ler un episodio da *Vitae Patrum* (Vidas dos Padres da Igrexa) e, despois deste exercicio, ían ao refectorio beber un groló para se refrescaren a gorxa. Gargantúa, despois de botar a sesta, bebe tamén, coma os beneditinos despois de ler; para canto máis que tiña un “sono salgado” que lle producía tanta sede como se tivese comido xamón.

²²¹ Nomes todos de familias nobres existentes na época. Algúns membros deles foron domésticos de Francisco Iº.

²²² É dicir, para non alongarse repetindo unha lista dos xogos aos que xogaban. O *fluxo* é o primeiro dos sinalados anteriormente.

CAPÍTULO 23

*Como Gargantúa foi instruído por Ponócrates con tal disciplina que non perdía hora
ningunha no día*

Cando Ponócrates coñeceu a viciada maneira de vivir de Gargantúa, decidiu instruílo nas letras doutro xeito, mais durante os primeiros días tolerouna, considerando que a Natureza non atura sen grande violencia as mutacións repentinas.

Daquela, para ben comezar a súa obra, suplicoulle a un sabio médico chamado Mestre Teodoro²²³ que considerase se era posíbel volver a Gargantúa a mellor camiño. Aquel purgouno segundo os cánones con eléboro de Anticira²²⁴, e con esta medicación limpoulle toda a alteración e hábito perverso do cerebro. Co mesmo medio Ponócrates fíxolle tamén esquecer todo o que aprendera cos seus antigos preceptores, como lles facía Timoteo aos seus discípulos que recibiran o ensino doutros músicos²²⁵.

Para mellor facer isto, introduciuno na compañía da xente sabia que alí había, na emulación da cal medroulle a intelixencia e o desexo de estudar doutro xeito e de facerse valer.

Despois, púxolle tal tren de estudo que non perdía hora ningunha do día senón que consumía todo o seu tempo nas letras e no honesto saber.

Acordaba, pois, Gargantúa arredor das catro da mañán. Entrementes que o fregaban fíanlle algunhas páxinas das Sagradas Escrituras en voz alta e clara, coa entonación propia da materia. Disto encarregábase un paxe nativo de Basché chamado Anagnostes²²⁶. Seguindo as palabras e mais o contido desta lectura, adicábase repetidamente a reverenciar, adorar, pregar e suplicar ao bon Deus, de quen os párrafos lidos amosaban a maxestade e o xuízo maravilloso.

Logo ía aos lugares secretos facer excreción das dixestións naturais. Alí o seu preceptor repetía o que lle leran, explicándolle os puntos máis escuros e difíciles.

Ao volveren, consideraban o estado do ceo: se estaba tal e como o observaran a noite precedente e que sinais traguían o sol e máis a lúa para ese día.

Feito isto, vestíano, peiteábano, encarapuchábano, enfeitábano e perfumábano, momentos durante os que lle repetían as leccións do día anterior. El mesmo dicíaas de corrido e aplicábaas a algúns casos prácticos concernentes á condición humana, encol dos cales se estendían algunhas veces até dúas ou tres horas, mais polo xeral remataban cando el estaba vestido de todo.

Logo líanlle durante tres boas horas.

Feito isto, saían fóra –sempre conversando sobre o tema da lectura– e desprazábanse a Bracque²²⁷ ou aos prados, e xogaban á pelota, á raqueta ou á trígona²²⁸, exercitando elegantemente o corpo como momentos antes exercitaran o espírito.

Todo o seu xogo facíase en liberdade, pois deixaban o partido cando lles petaba e de ordinario cesaban cando a suor lles corría polo corpo ou se sentían cansos. Entón

---

²²³ Na primeira edición este sabio médico aparecía denominado como Séraphin Calobarsy, que é outro anagrama de Phrançoys Rabelais, que tamén foi utilizado polo noso autor. *Teodoro* é, como a maioría dos nomes dos persoaxes rabelesianos “serios”, nome de orixe grega e significa *don de Deus*.

²²⁴ A cidade grega de Anticira, no golgo de Corinto, era célebre polo cultivo do eléboro, que se usaba como remedio contra a tolemia.

²²⁵ Segundo conta Quintiliano deste poeta e músico grgo.

²²⁶ Basché é unha aldea da bisbarra de Chinon. O nome *Anagnostes*, tamén grego, significa *lector*.

²²⁷ Local parisiense de xogo do frontón.

²²⁸ Xogos de pelota, frontón e raqueta.

enxugábanos e refregábanos ben, mudaban de camisa e, paseando de vagariño, ían ver se o xantar estaba preparado. Na espera del, recitaban clara e elocuentemente algunhas máximas extraídas da lectura.

Entrementes, chegaba o Señor Apetito e oportunamente se sentaban á mesa.

Ao comezo do xantar líanlles algunha grata historia das antigas proezas até o momento en que el tomaba o viño.

Entón (se lles parecía ben) continuábanlles a lectura ou comezaban eles dous a parolar ledamente, falando durante os primeiros meses das virtudes, propiedades, eficacia e natureza de todo o que lles servían á mesa: do pan, do viño, da auga, do sal, das carnes, peixes, froitas, verduras e hortalizas e do preparo destas. Ao así faceren aprendeu el en pouco tempo todos os parágrafos relativos a isto de Plinio, Ateneo, Dioscórides, Iulius Pólux, Galeno, Porfirio, Opiano, Polibio, Heliodoro, Aristóteles, Eliano e outros²²⁹. Despois de teren estas conversas, para estaren máis seguros, facían trager á mesa os libros devanditos. E tan ben e tan enteiramente retivo na súa memoria as cousas faladas, que non había por entón médico ningún que soubese a metade do que el sabía.

Despois, parolaban das leccións que leran pola mañán, e rematando o seu xantar con algún confeitado de marmelo, esgarabellaba os dentes cunha vara de lentisco, lavaba as mans e os ollos con auga fresquiña e dábanlle grazas a Deus con algúns fermosos cánticos feitos en louvanza da súa munificencia²³⁰ e benignidade divina. Feito isto, traguíanlle cartas, mais non para xogar senón para aprender con elas mil pequenas finuras e invencións novas que saían todas da aritmética.

Por este medio entroulle afección por aquela ciencia numérica, e todos os días, despois de xantar e de cear, pasaba o tempo adicado a ela tan gratamente como antes adoitaba facelo aos dados e ás cartas. A tal punto que aprendeu a teoría e a práctica dela tan ben que Tunstal²³¹, o inglés que escribira amplamente sobre iso, confesou que, certamente, en comparación con Gargantúa el non entendía da materia máis do que entendía de alto alemán²³².

E non só por ela, senón polas outras ciencias matemáticas como a xeometría, a astronomía e a música, porque agardando a concoccción²³³ e a dixestión da súa mantenza facían mil instrumentos e figuras xeométricas e igualmente practicaban os cánones astronómicos.

Despois alegrábanse cantando harmoniosamente a catro ou cinco voces, ou sobre un único tema a gorxa libre.

Tocante aos instrumentos de música, aprendeu a tocar o laúde, a espineta, a harpa, a frauta alemá²³⁴ e a de nove buracos, a viola e máis a sacabuxa²³⁵.

Empregada así esta hora, unha vez completada a dixestión, purgábase dos excrementos naturais e despois volvíase adicar ao seu estudo principal durante tres horas ou máis, tanto repetindo a lectura matutina como proseguindo o libro encetado ou escribindo, trazando e formando ben as antigas e romanas letras.

Feito isto, saían da súa morada levando con eles un mozo fidalgo da Lorena chamado o escudeiro Ximnasta²³⁶, que lle amosaba a arte da cabalaría.

---

²²⁹ Autores da Antigüidade (médicos, naturalistas, gramáticos, etc) dos que algúns xa apareceron citados.

²³⁰ Latinismo que significa *xenerosidade, magnanimidade*.

²³¹ Tunstal foi secretario de Henrique VIII de Inglaterra e publicou en 1522 un tratado de aritmética.

²³² O alto alemán aparece citado varias veces por Rabelais como paradigma de lingua difícil, como nós podemos hoxe falar do chino.

²³³ Latinismo: *dixestión*.

²³⁴ Flauta travesa ou transversal.

²³⁵ Especie de trombón antigo.

²³⁶ Xa presentado no capítulo 18.

Mudando entón de roupa, montaba enriba dun corcel, dun rocín, dun xinete, dun cabalo bereber, un cabalo lixeiro, e dáballe cen carreiras, facíalle dar reviravoltas no aire, cruzar o foxo, saltar a empalizada e revirarse en círculo corto, tanto cara á dereita como cara á esquerda.

Alí rompía, non a lanza (porque é a máis grande tolería do mundo dicir *Rompín dez lanzas no torneo* ou *na batalla* xa que un carpinteiro podería facelo doadamente) senón que o que é motivo de gloria e de louvanza é cunha lanza ter rompido dez dos seus inimigos. El entón, coa súa lanza afiada, vizosa e tesa rompía un portelo, afundía un arnés, reviraba unha árbore, enfiaba un anel, arrincaba unha sela de armas, unha loriga ou unha luva de ferro. E facíao todo coa armadura posta dos pés á cabeza.

Tocante a montar a cabalo facéndoo marchar ao compás da música e do chascar da lingua, ninguén o fixo mellor do ca el. O equitador de Ferrara²³⁷ non era senón un macaco en comparación súa. Era principalmente experto en saltar rapidamente dun cabalo a outro sen tocar terra –a estes cabalos chamábanlles desultorios– e por cada lado, empuñando a lanza, montar sen estribeiras e guiar o cabalo a pracer sen rédea, pois todas estas cousas serven para a disciplina militar.

Outro día exercitábase co machado, o que tan doadamente metía, tan limpamente baixaba en redondo e co que tan rexamente batía coas puntas que foi feito cabaleiro de armas na batalla e en todas as probas.

Logo manexaba a pica, brandía a espada de dúas mans, a espada bastarda, a española, a daga e o puñal, con armadura e sen armadura, con escudo, capa ou rodela.

Cazaba o cervo, o corzo, o oso, o gamo, o porco bravo, a lebre, a perdiz, o faisán e a avetarda. Xogaba ao balón e facíao choutar polo aire, tanto co pe como co puño. Loitaba, corría e saltaba, mais non un salto despois de tres pasos, nin a chinquilipé nin o salto alemán –porque Ximnasta dicía que eses saltos son inútiles e de ningún proveito na guerra– senón que dun salto traspasaba un foxo, choutaba por riba dunha sebe, subía seis pasos contra unha muralla e agatuñaba dese xeito deica unha fiestra da altura dunha lanzada.

Nadaba en augas profundas, do dereito, do revés, de lado, con todo o corpo, cos pés só, ou atravesaba todo o río Sena, cunha man de fóra na que levaba un libro, sen mollalo e tirando da súa capa cos dentes como fixo Xulio César²³⁸. Logo entraba no barco con moita forza cunha man, lanzábase de volta á auga, de cabeza, pescudaba o fondo, metíase polos buracos entre os penedos e mergullábase nos abismos e nas furnas. Logo viraba ese barco, gobernábao, levábao rapidamente ou lentamente, deixándoo ir ou a contracorrente, detíñao en plena esclusa, guiábao cunha man entrementes que coa outra facía esgrima cun gran remo, tendía a vela, subía ao mastro polo cordame, corría sobre as vergas, axustaba a búa, contraventaba as bolinas ou rexía o gobernalle.

Saíndo da auga subía rexamente pola montaña e baixaba tan doadamente, gabeaba polas árbores coma un gato, choutaba dunha a outra coma un esguiro e abatía as grosas pólas coma un novo Milón²³⁹. Con dous puñais afiados e dous pipotes espetados subía ao alto dunha casa coma un rato e saltaba logo de riba a baixo con tal equilibrio dos membros que ao caír nunca se mancaba.

Lanzaba o dardo, a barra, a pedra, o venablo, a pica, a alabarda, tensaba o arco, pousaba contra os riles as grosas baestas de asedio, apuntaba co arcabuz cabo do ollo,

---

²³⁷ Célebre equitador italiano do século XVI.

²³⁸ Segundo conta Plutarco na súa *Vida de Xulio César*.

²³⁹ Milón de Crotona, célebre atleta grego da Antigüidade.

puña o cañón enriba do carreto²⁴⁰, tiraba ao fito, ao albo, de baixo contra riba, de riba contra baixo, contra adiante, contra o lado ou contra atrás coma os partos.

Atábanlle un cable a unha torre alta, pendendo contra o chan, e por el subía con dúas mans e despois baixaba tan dereito e con tanta seguridade como vós poderíades facelo por un prado ben igualadiño.

Púñanlle unha grosa pértiga apoiada en dúas árbores e pendíase dela polas mans indo e vindo sen tocar cos pés a nada. E non o darían acañado nin a toda carreira.

E para exercitar o tórax e o pulmón gritaba coma todos os demos. Eu sentino dunha vez chamar por Eudemón dende a Porte de Saint-Victor até Montmartre. Nunca Estentor²⁴¹ tal potencia de voz tivo na batalla de Troia.

E para arrixar os nervios fixéranlle dous gordos mazarocos de chumbo, cada un de oito mil setecentos quintais de peso, que el chamaba halteras. Collíaos do chan, cadansúa man, subíaos polo aire por enriba da cabeza e mantíñaos así, sen se mover, tres cuartos de hora ou máis, o que era unha forza inimitábel.

Xogaba ás barras²⁴² cos máis fortes, e, cando chegaba o punto, mantíñase sobre os seus pés tan firme que se entregaría aos máis aventurados no caso de que o fixesen mover do seu sitio, como algún tempo facía Milón, a imitación do cal sostiña unha granada na man e daríalla a aquel que fose quen de lla arrincar.

Empregado así o tempo, despois de fregado, limpo e mudado de roupa, regresaba moi devagariño, e ao pasaren por algúns prados ou outros lugares herbosos, examinaban as árbores e as plantas, comentando as pasaxes dos libros que escribiran encol delas os antigos como Teofrasto, Dioscórides, Marinus, Plinio, Nicandro, Macer e Galeno²⁴³. E collíanas a mancheas para levaren á súa morada. Un criadiño chamado Rizótomo²⁴⁴ encargábase delas e máis das eixadas, picarañas, legóns, petas, raños e outros instrumentos requiridos para ben herborizar.

Ao que chegaban á morada, entrementes que lle preparaban a cea, repetían algúns parágrafos do que lles leran e sentábanse á mesa.

Reparade en que o seu xantar era sobrio e frugal (pois comía so para refrear os oubeos do seu estómago) mais a cea era copiosa e longa (pois tomaba tanta como lle cumpría para se manter e alimentar) o que é a verdadeira dieta prescrita pola arte da boa e segura medicina (aínda que un fato de médicos pasmóns, acirrados na botica dos sofistas, aconsellen o contrario)

Durante esta comida continuábase a lección do xantar tanto como lles parecía conveniente. O resto do tempo consumíase en boas conversas, todas letradas e útiles.

Despois de as grazas dadas, adicábanse a cantar melodiosamente, a tocar instrumentos harmoniosos ou a eses pequenos pasatempos aos que se xoga con cartas e con dados e gobiletas, e permanecían alí con moito rebulicio divertíndose algunhas veces até a hora de durmir. En ocasións ían frecuentar a compañía de xente letrada ou de xente que tivese visitado países estranxeiros.

En plena noite, antes de se retiraren, ían ao lugar máis descuberto da súa morada para miraren o semblante do ceo, e alí examinaban as cometas (se había algunha), as figuras, situacións, aspectos e conxunción dos astros.

---

²⁴⁰ Estas tres accións son propias dun xigante, pois tanto as grosas baestas coma os arcabuces precisaban dunha gran forquita para sostelas ao disparar, e o cañón resulta imposíbel de erguer por un home.

²⁴¹ Estentor aparece na *Iliada* como un heroi grego que tomou parte na batalla de Troia. A súa potencia de voz equivalía á de cincuenta homes.

²⁴² Xogo no que se enfrontan dous grupos, que teñen que pillar e coller presos aos membros do grupo rival.

²⁴³ Médicos, naturalistas e autores da Antigüidade, algúns xa citados.

²⁴⁴ Outro nome de base grega que significa *cortador de raíces*.

Logo, co seu preceptor recapitulaba brevemente, á maneira dos pitagóricos, todo o que tiña lido, visto, aprendido, feito e ouvido no decurso de toda a xornada

E pregaban a Deus, o creador, adorándoo e ratificando a súa fe nel e glorificándoo pola súa bondade inmensa, e, dándolle as grazas por todo o tempo pasado, encomendábanse á súa divina clemencia para todo o futuro.

Feito isto, entraban no seu repouso.

CAPÍTULO 24

Como empregaba Gargantúa o tempo nos días chuviosos

Se acontecía que o día estaba chuvioso e intemperado, todo o tempo de antes de xantar era empregado como de costume, non sendo que el mandaba prender un bo e claro lume para corrixir a intemperie do aire. Mais despois de xantar, en lugar dos exercicios, quedaban na casa e, a xeito de apoterapia²⁴⁵, divertíanse enfeixando herba, fendendo e serrando leña e mallando os mollos na palleira²⁴⁶. Logo estudaban a arte da pintura e da escultura ou repuñan en uso o antigo xogo das tabas²⁴⁷, así como o describiu Leónicus²⁴⁸ e como xoga o noso bo amigo Lascaris²⁴⁹. Ao xogaren, lembraban os parágrafos dos autores antigos nos que se fai mención delas ou se utiliza algunha metáfora encol dese xogo.

Igualmente ían ver como estiraban os metais ou como fundían a artillaría, ou ían ver os lapidarios, ourives e talladores de pedrarías, ou os alquimistas e acuñadores, ou os enlizados²⁵⁰, teceláns, veludeiros²⁵¹, reloxeiros, espelleiros, impresores, organistas²⁵², tintureiros e outros tipos semellantes de artesáns, e, dando en todas partes cartos para beber, aprendían e observaban o enxeño e a invención de cada oficio.

Ían ouvir as leccións públicas, os actos solemnes, as repeticións, as declamacións, os discursos dos xentís avogados e as alocucións dos predicadores evanxélicos.

Pasaba polas salas e os lugares preparados para a esgrima e alí probaba todos os estoques contra os mestres e demostráballes pola evidencia que sabía tanto coma eles e mesmo máis.

E, en vez de herborizaren, visitaban as tendas dos drogueiros, herboristas e boticarios e observaban coidadosamente os froitos, raíces, follas, gomos, sementes e unguentos exóticos, e mais o xeito de os mesturar.

Ía ver os saltimbanquis, escamoteadores e triagueiros e observaba os seus acenos, as súas mañas, os seus chimpos e a súa labia, maiormente dos de Chauny, na Picardía, pois son de natural grandes larapeteiros e bos contadores de lérias tocante ás vacas que voan.

De volta para a cea comían máis sobriamente ca nos outros días, e tomaban viandas máis desecativas e absorbentes a fin de que a intemperie húmida do aire, comunicada ao corpo por necesaria confinidade, fose corrixida por este medio e non lles fose incómodo por non teren feito exercicio como adoitaban.

Así foi educado Gargantúa, e continuaba ese progreso día a día aproveitando en siso tanto como ben comprendedes que pode facelo un mozo, pola súa idade, a través de

---

²⁴⁵ Novo helenismo, tomado de Galeno: exercicio favorecedor do desenvolvemento corporal.

²⁴⁶ Debe tratarse do sistema de *malla ao lavadoiro* que se facía dentro da casa.

²⁴⁷ É o xogo chamado na tradición galega *a chuca* ou *as chucas*, que se xogaba con osiños do tarso da ovella. Foi un xogo moi popular na antiga Roma. Mantemos a denominación de *tabas* por ser a máis próxima á que Rabelais emprega no orixinal (*tables*) e aos termos latinos empregados polos humanistas do Renacemento.

²⁴⁸ Humanista italiano que publicara poucos anos antes, en Lyon, un diálogo sobre as tabas

²⁴⁹ Humanista grego refuxiado en Italia tras da caída de Constantinopla. En Francia foi bibliotecario de Francisco I e mestre de Guillaume Budé, con quen Rabelais mantivo correspondencia.

²⁵⁰ A palabra empregada no orixinal é *hautelissiers*, persoas que tecen nun tear de *haute lisse* ou vertical, distinto do habitual en Galiza, que é de *basse lisse* ou horizontal.

²⁵¹ Fabricantes de veludo.

²⁵² Fabricantes de órganos.

exercicio seguido. E se ao comezo este parecía difícil, coa continuidade fixose tan doce, lixeiro e delectábel que máis semellaba o lecer dun rei ca a aprendizaxe dun estudante.

Con todo, Ponócrates, para lle dar algún acougo nesta vehemente tensión dos sentidos, escollía unha vez ao mes algún día ben claro e sereno para marcharen de mañanciña fóra da vila e iren a Gentilly, a Boulogne, a Montrouge, á ponte de Charenton, a Vanves ou a Saint Cloud²⁵³. E alá pasaban o día co maior rebulicio que podían, trouleando, aledándose, bebendo a oito, xogando, emborcallándose nalgún bo prado, collendo niños de paxaros, pillando paspallás e pescando rans e cangrexos.

Mais aínda que esa xornada pasase sen libros e sen lecturas, non pasaba sen miga de proveito pois no bo prado lembraban de corrido algúns gratos versos da *Agricultura* de Virxilio, de Hesíodo e do *Rústico* de Poliziano²⁵⁴, escribían algúns gratos epigramas en latín e despois púñanos en rondós e baladas en lingua francesa.

Ao banquetearen, separaban a auga do viño augado como ensinan Catón en *De re rust.* e mais Plinio cun gobilete de hedra. Lavaban o viño en pleno cunco de auga, logo retirábano cun funil, facían pasar a auga dun vaso ao outro e construían varios aparatos automáticos, é dicir, que se moven por eles mesmos.

---

²⁵³ Lugares que hoxe forman parte de París mais que daquela eran pequenas aldeas do campo da Île de France.

²⁵⁴ *A Agricultura* son *As Xeórxicas*, Hesíodo é o autor de *Os traballos e os días.*, e Poliziano –humanista italiano do século XV- escribiu o *Rústico* a imitación de *As Xeórxicas*.

CAPÍTULO 25

*Como aconteceu entre os fogaceiros de Lerné e a xente do país de Gargantúa a grande disputa que deu lugar a duras guerras*²⁵⁵

Por aqueles días, que eran os do tempo da vendima, no comezo do outono, os pastores da bisbarra andaban a gardar as viñas e a impedir que os estorniños non comesen as uvas.

Pasaron daquela os fogaceiros de Lerné pola encrucillada grande, levando para a vila dez ou doce cargamentos de fogazas.

Os pastores pedíronlles entón cortesmente que lles vendesen algunhas ao prezo que ían. Porque, reparade en que é vianda celestial almorzar uvas con fogaza fresca, principalmente caíñas, verdellas, moscatelas, carnazas, e mais cagarrizas para aqueles que andan entalados do ventre porque elas fanos ciscar lonxe coma unha lanza e moitas veces, *coidando* que botan un peido, esforriñanse todos, polo que lles chaman “as *coidantes* das vendimas”.

Os fogaceiros non foron nada considerados coa súa petición, senón que –o que peor é– aldraxáronos grandemente chamándolles pailarocos, dentes fanados, roxelos ridículos, baldreus, peliqueiros, langráns, soinamoinas, lacazáns, mixiriqueiros, bazunchos, fanfurriñas, niquitates, toutizos, candongueiros, lambefoulas, pingalaceiras, emperixelados, imitamonas, larcháns, malamañados, trosmas, babecos, panocos, bardallas, trapalleiros, esfameados, vaqueiros bostentos, pastores merdentos, e outros epítetos difamatorios semellantes, engadindo que non lles pertencía a eles comer tan boas fogazas senón que debían contentarse con pan de relón e torta.

A estas aldraxes, un deles, chamado Frogier, bo mozo e persoa ben honrada, respondeu con acougo:

–Cando foi que vos sairon cornos, que trucades tanto? Arredemo! Sempre nolas dabades de bo grado e agora vos negades? Non é cousa de bos veciños e nós non vos facemos así cando vides mercar o noso tan bo trigo co que facedes os vosos doces e as vosas fogazas. Aínda por riba do trato teríamosvos regalado uvas das nosas. Mais...san Deu me valla, poderíadesvos arrepentir diso! Habédesnos topar un día e entón habemosvos facer o mesmo. Lembrádevos!

Daquela Marquet²⁵⁶, confrade maior do fogaceiros, díxolle:

---

²⁵⁵ A orixe da guerra picrocolina é a liorta entre os fogaceiros de Lerné e os pastores das terras de Gargantúa. Lerné –situado a un quilómetro da casa de Rabelais en La Devinière– tiña sona de sabrosas *fouaces* (fogazas). A fogaza (do latín *focacia*, bolo cocido baixo a cinza do lume, do fogo, de aí o seu nome) era unha torta de pan preparada con manteiga e ovo que en Francia ten distintas formas e receitas. Tamén noutras partes da Romanía aparecen distintos xeitos de preparala, baixo nomes como o italiano *focaccia*, o occitano *fougasse*, o galego-portugués *fogaza/fogaça* ou o español *hogaza*.

Por causa da disputa vai ter lugar a guerra entre Picrocolo (nome de orixe grega que ven significando *bile amarga*) e Golagrande, pai de Gargantúa. Detrás destes personaxes están Gaucher de Sainte-Marthe e Antoine Rabelais, avogado e propietario de terras, pai do noso autor. A comunidade de comerciantes que utilizaban o río Loira puxera preito contra Sainte-Marthe –todopoderoso señor de Lerné– por lles pechar o paso á navegación cunhas pescarías. A intervención de Antoine Rabelais como avogado da comunidade ante o tribunal de París fixo que co preito se xerara a xenreira da familia Sainte-Marthe contra os Rabelais.

Desta microhistoria nacerá o argumento fantástico –ambientado nas paisaxes auténticas dos arredores da casa de La Devinière– da loita entre o bon rei e o enrabiado agresor. Mais a alusión transcende a Antoine Rabelais e o seu veciño: no personaxe de Golagrande está tamén representado Francisco 1º de Francia, o *pai das letras*, en canto que no agresor imperialista está o rei de España Carlos 1º, o Emperador.

-A fe que estás ben encrestado esta mañán! Onte á tarde comiches paínzo de máis²⁵⁷! Ven acó, ven acó que che eu hei dar das miñas fogazas!

Entón Frogier, con toda sinxeleza, achegouse, collendo un cartiño da súa faldriqueira, coidando que Marquet lle ía tirar do bolso algunha das súas fogazas. Mais o que fixo foi darlle coa súa xostra no medio das pernas tan rudamente que os nós quedáronlle marcados nelas. Despois quixo liscar, mais Frogier chamoulle criminal e, pedindo axuda con tanta forza como puido, arreboloulle ao tempo un fungueirón que levaba debaixo do brazo e acadouno na xuntura coronal da cabeza, enriba da arteria crotáfrica²⁵⁸ do lado dereito, de tal xeito que Marquet caiu da súa besta. E ben máis semellaba un home morto do que un vivo.

Entrementes, os caseiros que andaban a escarolar as noces alí perto, acudiron coas súas longas taloiras e mallaron nos fogaceiros coma en centeo verde. Os outros pastores e pastoras, ao ouviren o berro de Frogier, viñeron coas súas fondas e tirapedras e perseguíronos a cantazos tan miúdos que semellaba que sarabiase. Finalmente acañáronos e colléronlles arredor de catro ou cinco ducias das súas fogazas. Con todo, pagáronlles ao prezo habitual e déronlles un cento de conchos e tres cestos de uvas albariñas. Despois, os fogaceiros axudaron a erguerse a Marquet, que estaba malferido de certo, e volveron para Lerné sen proseguiren o camiño de Parilly, ameazando forte e duro aos vaqueiros, pastores e caseiros de Seuilly e de Cinais²⁵⁹

Feito isto, os pastores e pastoras armaron unha trouleada coas fogazas e as uvas e divertíronse xuntos coa música da gaita -chufándose dos gloriosos fogaceiros que tiveran malfado por non se teren persignado coa boa man ese día- e con grosas uvas cachorras bismaron as pernas de Frogier tan xeitosamente que axiña sandou.

---

²⁵⁶ A muller de Gaucher de Sainte-Marthe chamábase Marie Marquet, e o pai dela ocupara un cargo na Corte.

²⁵⁷ O galo comera paínzo ou millo miúdo de máis, por iso estaba encrestado, agresivo.

²⁵⁸ A arteria temporal.

²⁵⁹ As terras que rodean La Devinière, onde está a casa de Rabelais.

CAPÍTULO 26

Como os habitantes de Lerné, por orde de Picrocolo, seu rei, asaltaron de improviso aos pastores de Gargantúa

Ao que os fogaceiros estiveron de volta en Lerné, antes de comeren ou beberen, trasladáronse de socato ao Capitolio, e así, diante do seu rei chamado Picrocolo –o terceiro en levar ese nome– espuxeron a súa queixa mostrando os seus cestos rompidos, os seus puchos esgazados, as súas roupas rachadas, as súas fogazas pilladas e, especialmente, Marquet ferido enormemente, dicindo que todo o fixeran os pastores e caseiros de Golagrande perto da grande encrucillada, pasado Seuilly.

El no intre entrou nunha carraxe furiosa, e sen interrogarse máis alá do porqué e o cómo, fixo pregoar levas a través do seu país para que toda a xente se congregase en armas na praza grande de diante do castelo na hora do mediodía.

Para mellor afinar a súa empresa, mandou bater tambor de arredor da vila. El mesmo, entrementes que lle preparaban o almuerzo, foi facer que montasen a súa artillaría, despregasen o seu estandarte e oriflama e carregasen municións abondo, tanto en equipos para as armas como para as gorxas²⁶⁰.

Ao almorzar, distribuíu os mandos, e polo seu edito foi nomeado o señor Farrapallento para a avangarda, para a que se contaron dezaseis mil catorce arcabuceiros e trinta e cinco mil once ventureiros²⁶¹.

O Grande Escudeiro Botaporela foi destinado á artillaría, na que se contaron novecentas catorce grosas pezas de bronce entre cañóns, basiliscos, serpentinas, culebrinas, bombardas, falcóns, pasavoantes, áspides e outras pezas. A retagarda foi confiada ao duque Rapacartos. No medio da formación colocáronse o rei e máis os príncipes do seu reino.

Tan escasamente equipados, antes de se poñeren en camiño enviaron trescentos cabalos lixeiros, baixo a dirección do capitán Engolevento, para explorar o país e saber se había algunha emboscada pola bisbarra, mais, despois de teren procurado diligentemente, atoparon todo o país do arredor en paz e en silencio, sen xuntanza ningunha de xente.

Ao ouvilo, Picrocolo mandou que todos se puxesen en marcha rapidamente baixo o se estandarte.

Daquela, sen orde nin concerto, aliñáronse uns no medio dos outros, estragando e derramando todo por onde pasaban, sen se librar nin pobre nin rico, nin lugar sagrado nin profano. Pillaban bois, vacas, toros, cuxos, vitelas, ovellas, carneiros, cabras e castróns, galiñas, capóns, polos, parrulos, gansos, ocas, porcos, cochas e ranchos, arrebolando as noces, collendo os acios das viñas, levando as cepas, derribando os froitos todos das árbores. Era un desorde incomparábel o que eles facían e non atoparon ninguén que lles resistira, senón que todos se puñan á mercé deles, suplicándolles que os tratasen máis humanamente, en consideración a que dende sempre foran bos e amistosos veciños e a que nunca contra deles cometeran excesos nin aldraxes para que de súpeto viñesen asoballalos tanto, e que Deus habíaos castigar axiña. Mais a estes reproches eles non respondían outra cousa senón que ían aprenderlles a comer fogaza.

---

²⁶⁰ Viveres para a tropa.

²⁶¹ Soldados voluntarios que servían sen paga indo á aventura do que pillaban.

CAPÍTULO 27

Como un frade de Seuilly salvou o viñedo do mosteiro do saqueo dos inimigos

Tanto fixeron e remexeron eles, rapiñando e ladroando, que chegaron a Seuilly e asaltaron homes e mulleres e colleron canto puideron: nada lles foi quente nin pesado de máis. E aínda que houbese peste na maior parte das casas, eles entraban por todas partes, ripaban todo o que había dentro e nunca por iso se atopaban en perigo, o que é caso ben maravilloso porque os curas, vigairos, predicadores, médicos, cirurxiáns e boticarios que ían visitar, coidar, sandar, predicar e confortar os enfermos morreran xa todos de infección, e estes díaños rapiñeiros e mortíferos nunca alí colleron mal. De onde ven iso, meus señores? Pensade nisto, facede o favor.

Rapiñando así o burgo, trasladáronse ao mosteiro cun balbordo horríbel, mais atopárono ben pecho e aferrollado, polo que o exército principal marchou avante cara ao vao de Vède, excepto sete bandeiras de infantaría e duascenas lanzas que quedaron aló e romperon os muros da horta co fin de estragaren a vendima toda.

Os pobres díaños dos frades non sabían a cal dos seus santos se encomendar

Polo si ou polo non, mandaron chamar *ad capitulum capitulantes*²⁶². Alí decidiuse que habían facer unha boa procesión, reforzada con cantos do prechantre e ladaíñas *contra hostium insidias* e solemnes responsos *pro pace*²⁶³.

Por aquel entón estaba no mosteiro un frade claustral chamado Frei Xoán das Carnespicadas, mozo, galán, baril, ledro, destro, ousado, valente, decidido, alto, delgado, de boca ben cortada, nariz ben prominente, bo despachador de horas, bo desbridador de misas, bo debullador de vixilias²⁶⁴... Por dicilo todo nunha palabra: verdadeiro frade se é que os houbo des que o mundo fradeando fradeou en fradaría. E, polo resto, letrado ata os dentes en materia de breviario.

El, cando ouvíu o ruído que facían os inimigos polo viñedo da súa horta, saíu para mirar o que facían e, ao se decatar de que deixaban sen uvas o bacelo no que se baseaba a súa bebida do ano todo, volveu para o coro da igrexa, onde estaban os outros frades todos apampados como fundidores de campás, e véndoos que cantaban: *Ini, nim, pe, ne, ne, ne, ne, ne, ne, tum, ne, num, num, ini, i, mi, i, mi, co, o, ne, no, o, o, ne, no, ne, no, no, rum, ne, num, num*, díxolles:

-Cantádelo cagadiño! Polos cravos de Cristo! Por que non cantades:

*Para que a quero eu,
unha viña vendimada?
Para que a quero eu,
non me servindo de nada?*

-Que o demo me leve se é que non están na nosa horta e andan a cortar as cepas e máis os acios de xeito que durante catro anos non teremos senón que andar ao rebusco!

---

²⁶² Mandaron chamar a capítulo –reunión na que se toman decisións sobre a vida da comunidade relixiosa- a aqueles frades que teñen voz nel.

²⁶³ Nestes actos solemnes, o prechantre ou primeiro chantre, cóengo encarregado de dirixir o coro, é quen entoa os cantos. As ladaíñas son *contra das insidiaas dos inimigos*, e os responsos *a prol da paz*.

²⁶⁴ As tres expresións caracterizan ironicamente a Frei Xoán como un frade que reza a toda velocidade “despachando” horas (oracións canónicas), “tirando da brida” para acabar as misas ás carreiras, ou “debullando” as vixilias (oficios relixiosos nocturnos).

Polas chagas de Cristo! Me caso en Santiago! Que habemos beber entrementes nós, pobres diaños? Señor Deus, *da mihi potum*.

Entón dixo o prior claustral:

-Que fai aquí este borracho? Que mo leven á prisión! Turbar así o servizo divino!

-O servizo de viño, fagamos que ese non se turbe –dixo o frade- Porque vós mesmo, señor prior, gostades de beber do mellor. Así fai todo home de ben. Nunca un home nobre odia o viño bo: é un apotegma monástico. Mais estes responsos que estades a cantar aquí non veñen ao caso. Deus me valla!

Por que son as nosas horas curtas no tempo das colleitas e das vendimas, e longas no advento e máis no inverno? O finado e tan lembrado Frei Macé Pelosse, verdadeiro celador da nosa relixión (ou senón que o demo me leve), díxome –acórdame ben- que a razón era para que nesa estación fixésemos e pechásemos o viño e que no inverno o zugásemos.

Escoitádeme, señores, vós que gostades do viño: polas chagas de Cristo, seguideme! Porque: quéimeme enteiriño o fogo de san Antón se os que non coidaron a viña chegan a catar a pinga! Me caso en tal! Os bens da Igrexa! Ah, non, que diaño! Santo Tomás o inglés ben quixo morrer por eles. Se eu morrer niso: non había ser santo tamén? E mais non hei morrer, ho, senón que hei ser eu quen llelo faga aos outros!

E dicindo isto botou abaixo o seu longo hábito e apoderouse do varal da cruz, que era de cerne de sorbeira, tiña a longura dunha lanza, a grosura dun puño e estaba adornado con flores de lis todas case borradas. Así saíu en simple saio, puxo o manteo de través, e co seu varal da cruz bateu rexamente sobre os inimigos que sen orde nin bandeira, sen trompeta nin tambor, andaban a coller os acios polo medio do viñado (pois os portaguións e portabandeiras arrombaran os seus guións e bandeiras contra dos muros, os tamborileiros afundiran os seus tambores por un lado para os encheren de uvas, as trompetas estaban cargadas de bacelos e todos os homes estaban espallados). E mallou, logo, tan duramente neles, sen mediar aviso, que os deixou guindados coma porcos, petando a torto e a dereito, á vella esgrima.

A uns apachocáballes os miolos, a outros rompíalles brazos e pernas, a outros dislocáballes os espóndilos da caluga, a outros derreáballes os riles, baixáballes o nariz, incháballes os ollos, fendíalles as mandíbulas, afundíalles os dentes na boca, escangalláballes as omoplatas, anegráballes as canelas, derrancáballes os isquios ou esmendrellábase os cotovelos²⁶⁵.

Se alguén quería esconderse entre as cepas máis espesas, partíalle o carrello do lombo todo e escadrillábao coma un can.

Se alguén quería salvarse fuxindo, facíalle voar a cabeza en anacos pola sutura lambdoide.

Se alguén agabeaba por unha árbore pensando estar seguro, el, co seu varal, empalábao polo fundamento.

Se algún vello coñecido lle berraba:

-Ei, Frei Xoán, meu amigo! Ei, Frei Xoán, eu entrégome!

-Á forza! –dicía el- Mais ao tempo haslle entregar a túa alma a todo os diaños!

E no intre enchíao de lombeirazos.

E se había alguén tan cheo de temeridade que quixese plantar cara, entón mostraba el o poder dos seus músculos, porque lle traspasaba o peito polo mediastino e polo corazón. A outros, dándolles no medio das costelas, invertíalles o estómago e morrían de súpeto. A outros zoupáballes tan fortemente no embigo que lles facía saír as

---

²⁶⁵ Neste parágrafo e mais nos que veñen, Rabelais mestura deliberadamente termos moi expresivos da linguaxe popular (derrear, escangallar, miolos, carrello, etc.) con termos científicos e cultos –maiormente nesa época- como espóndilos, mandíbulas, lambdoide, invertir, etc.

tripas. A outros, entre os collóns, furáballes o boche cular. Crédeme que era o espectáculo máis terríbel que endexamáis se teña visto.

Uns berraban: Vállame santa Bárbara²⁶⁶! Outros: Vállame san Xurxo! Outros: Vállame san Mocardo! Outros: Vállame Nosa Señora de Cunault! (ou de Loreto, ou de Bonne Nouvelle ou de La Lenou, ou de Rivière).

Uns encomendábanse a Santiago. Outros ao Santo Sudario de Chambéry, mais ardeu tres meses despois de xeito que non se deu salvado nin unha chisca. Outros ao de Cadouin. Outros a san Xoán de Angély. Outros a san Eutropio de Saintes, a san Mesme de Chinon, a san Martiño de Candes, a san Clodoaldo de Cinais, ás reliquias de Javarzay e a mil outros bos santiños.

Uns morrían sen falar e outros falaban sen morrer. Uns morrían ao falar e outros falaban ao morrer.

Outros gritaban en voz alta: Confesión! Confesión! *Confiteor! Miserere! In manus*²⁶⁷.

Tan grandes foron os berros dos escontromiñados que o prior do mosteiro con todos os seus frades saíron e, cando viron toda esa pobre xente así esparrada polo medio da viña e ferida mortalmente, confesaron algunha dela. Mais, en canto que os prestes se entretiñan en confesar, os fradiños pequenos correron ao lugar onde estaba Frei Xoán e preguntáronlle en que quería que o axudasen, ao que el lles respondeu que fosen degolando os que estaban polo chan. Daquela, deixando as súas grandes capas debaixo dunha parra que tiñan pertiño, comezaron a degolar e rematar aos que el deixara malferidos. E sabedes con que ferramentas? Con bos goivetes, que son uns coiteliños circulares cos que os meniños da nosa terra escondan as noces.

Logo, co seu varal da cruz, achegouse á fenda que fixeran os inimigos. Algúns dos fradiños levaron para os seus cuartos as bandeiras e guións para se faceren con eles ligas. Mais cando os que se tiñan confesado quixeron saír por aquela fenda, o frade mallounos a paus dicindo:

-Estes están confesos e arrependidos, e gañaron o perdón, polo que van ao paraíso tan dereitiños coma un fouciño e coma o camiño de Faye²⁶⁸.

Así, grazas á súa proeza, foron derrotados todos os do exército que entraran na horta en número de trece mil seiscientos vinte e dous (sen contar as mulleres e os nenos, enténdese ben).

Endexamáis Maugis²⁶⁹, o eremita, se portou tan valentemente co seu bordón contra os sarracenos (de todo o cal está escrito na xesta dos catro fillos de Aymón) como fixo o frade contra os seus inimigos co varal da cruz.

---

²⁶⁶ As exclamacións e os santos e reliquias nas que nelas se encomendan son variadas e por veces teñen un aquel de ironía. Santa Bárbara é a patroa da Artillaría e San Xurxo da Cabalaría, san Mocardo é un santo imaxinario e burlesco, Santiago é o de Compostela, máxima pelegrinaxe na Idade Media. Romaxes e peregrinacións menores son as de Cunault, Loreto, Bonne Nouvelle, La Lenou e Rivière. Nesa época eran varios os lugares que dicían conservar o Santo Sudario, a saba que envolveu a Cristo no sepulcro, e entre eles estaban Cadouin e Chambéry. Os outros nomes son tamén de reliquias e pelegrinaxes. Cómpre lembrar que os humanistas tiñan estes cultos por supersticiosos.

²⁶⁷ Peticións e frases soltas de oracións en latín que Rabelais presenta como carentes de espontaneidade, só produto do medo ante a morte.

²⁶⁸ O camiño de Faye seica era moi sinuoso, tan dereito coma un fouciño.

²⁶⁹ *Os catro fillos de Aymón*, ou *Renaud de Mantauban*, é un célebre libro de cabalarías francés do século XII no que o ermitán Maugis, curmán dos protagonistas pelexa contra dos inimigos da cristiandade.

CAPÍTULO 28

Como Picrocolo tomou por asalto La Roche Clermauld e a coita e o pesar que tivo Golagrande por se poñer en guerra

Entrementes que o frade lidaba como xa dixemos contra os que entraran na horta, Picrocolo, con gran rapidez, pasou o vao de Vède coa súa xente e asaltou La Roche Clermauld, lugar onde non se lle opuxo resistencia ningunha. E como xa era noite decidiu aloxarse nesa vila el e máis os seus, e darlle acougo á súa punxente cólera

Pola mañán tomou por asalto os murallóns e o castelo e afortalouno moi ben e proveuno das municións requiridas, pensando en facer alá o seu refuxio se é que fose atacado dende a outra banda, porque o lugar era seguro por construción e mais por natureza, dada a súa situación e a súa posición.

Mais deixémoslos alá e volvamos ao noso bo Gargantúa –que está en París insistindo moito no estudo das boas letras e nos exercicios atléticos- e máis ao bo velliño de Golagrande, seu pai, que despois de cear está quentando os collóns a carón dun bo, claro e grande lume e que, agardando a que se asen unhas castañas, está a escribir na lareira cunha vara queimada pola punta coa que se esgarabella nos tizóns, contándolles á súa muller e á súa familia fermosos contos doutro tempo.

Un dos pastores que gardaban as viñas, chamado Pillot, trasladouse onda el naquela hora e contoulle por enteiro os excesos e pillaxes que estaba a facer Picrocolo, o rei de Lerné, nas súas terras e posesións, e como rapiñara, estragara e saqueara o país todo -non sendo a horta de Seuilly que Frei Xoán salvara para honra súa- e como o devandito rei estaba agora en La Roche Clermauld e alí con moita xiria estaban afortalándose el e os seus homes.

-Ai! Ai! Ai! –exclamou Golagrande- Que é iso, boa xente? Estou a soñar ou é certo o que me din? Picrocolo, o meu vello amigo de sempre, de caste e de alianza, venme atacar? Quen o move? Quen o pica? Quen o guía? Quen o así aconsellou? Ui! Ui! Ui! Meu Deus, meu Salvador, axúdame, inspírame, aconséllame o que debo facer! Prométoche e xuro diante túa –así ti me favoreza- que endexamais lle din a el disgosto, nin fixen mal á súa xente, nin rapiñei as súas terras. Ao contrario: socorrino con xente, diñeiro, favores e consellos en todos os casos que souben que o podía beneficiar. Que me teña aldraxado deste xeito non pode ser senón por causa do espírito maligno. Bo Deus, ti coñeces o meu corazón, porque nada se che pode ocultar: se acaso toleou e se puxo doente e ti mo enviaches aquí para lle eu restablecer o siso, dáme poder e saber para volvelo baixo o xugo da túa santa vontade con moita disciplina.

Ui! Ui! Ui! Boa xente miña, meus amigos e leais servidores: terei que vos importunar coa vosa axuda nisto? Malpocado! A miña vellez non quería nesta hora senón repouso. Nunca na miña vida tanto outra cousa procurei como a paz, mais cómpre, polo que vexo, carregar agora de arreos o meu lombo canso e feble e coller coa miña man trememente a lanza e a maza para socorrer e amparar aos meu pobre súbditos. A razón quéreo así pois é o labor deles o que me mantén e o suor deles o que me alimenta a min, aos meus fillos e á miña familia.

Con todo, non hei emprender a guerra sen ter denantes probado todas as artes e medios de paz. Estou firmemente decidido.

Daquela fixo convocar o seu consello e espuxo o asunto tal como era, acordándose que se había enviar algún home prudente onda Picrocolo para saber por que tan de súpeto saíra do seu repouso e invadira as terras sobre das cales non tiña dereito ningún, e que, de por parte, se enviase a buscar a Gargantúa e os seus, co fin de

defender o país e valelo na dificultade. Todo isto gostoulle a Golagrande, e ordenou que se fixese así, mandando no intre ao basco, seu lacaios, a toda presa na procura de Gargantúa, a quen lle escribiu do seguinte xeito...

CAPÍTULO 29

Contido da carta que Golagarande lle escribiu a Gargantúa

O fervor dos teus estudos requiriría que en moito tempo non te interrompera eu ese filosófico repouso se é que a desvergoña dos nosos amigos e antigos confederados non tivese arestora frustrado a tranquilidade da miña vellez. Mais, pois que é destino fatal ser eu molestado por aqueles en que máis confiaba, teño á forza que chamar por ti en auxilio das xentes e dos benas que che son confiados por dereito natural.

Porque, así como son febles as armas no exterior se é que dentro da casa non hai sentido, igual de van é o estudo –e inútil o sentido- se non é virtuosamente executado e levado á practica no momento axeitado.

A miña intención non é provocar senón apaciguar, non é atacar senón defender, non é conquistar senón protexer aos meus leais súbditos e terras da miña herdanza, nas que entrou hostilmente Picrocolo sen causa nin ocasión, proseguindo día tras día a súa furiosa empresa con excesos que as persoas libres non poden tolerar.

Púxenme por obriga moderar a súa cólera titánica, ofrecéndolle todo o que eu coidaba que o podía contentar, e por varias veces enviei xente en son de amizade xunto a el para saber en que, por quen e como se sentía aldraxado. Mais non tiven del outra resposta senón o voluntario desafío e a pretensión do dereito a dispór libremente das miñas terras. Niso recoñecín que o eterno Deus o deixou ao temón do seu libre arbitrio e propio sentido –que non pode ser máis ca malo se non é guiado continuamente polo graza divina- e que mo enviou aquí con belicosas bandeiras para mantelo no deber e devolverlle o siso.

Polo tanto, meu benquerido fillo, o máis cedo que poidas, ao que teñas lido esta carta, volve axiña, non tanto para me socorreres a min (o que con todo debes facer por piedade natural) senón aos teus, aos cales con razón ti podes salvar e protexer. O triunfo será feito coa menor efusión de sangue posibel, e, se é posibel, con enxeños máis eficaces, astucias e trucos de guerra, habemos salvar todas as almas e habemos enviar a xente ben leda para a súa morada.

Queridísimo fillo, a paz de Cristo, noso redentor, sexa contigo.

Sáuda a Ponócrates, Ximnasta e Eudemón da miña parte.

No vixésimo de Setembro.

Teu pai

GOLAGRANDE

CAPÍTULO 30

Como foi enviado Ulrich Gallet²⁷⁰ xunto a Picrocolo

Ditada e asinada a carta, Golagrande ordenou que Ulrich Gallet, maxistrado relator seu, home sabio e discreto do que en diversos e contenciosos asuntos tiña experimentado a virtude e o bo criterio, fose xunto a Picrocolo para o advertir do que tiñan decidido.

Naquela hora marchou o bo de Gallet, e, pasado o vao, preguntoulle ao muiñeiro polo estado de Picrocolo. Este respondeulle que os seus homes non lle deixaran nin galo nin galiña, que estaban pechados en La Roche Clermauld e que non lle aconsellaba que avanzase máis, por medo á ronda, xa que o seu furor era enorme. El creullo ben, e por esa noite aloxouse no muíño.

No outro día, pola mañán, trasladouse coa trompeta á porta do castelo e requiriu aos gardas para que o levasen a falar co rei, en proveito do mesmo.

Anunciadas estas palabras, o rei non consentiu de xeito ningún que lle abrisen a porta senón que se trasladou ao murallón e díxolle ao embaixador:

-Que hai de novo? Que queredes dicir?

Daquela o embaixador disertou como segue...

---

²⁷⁰ O parente de Rabelais que defendeu como avogado a Comunidade de comerciantes do Loira contra Gaucher de Sainte-Marthe (v. nota 255) chamábase Jean Gallet, polo que é probábel que este personaxe sexa unha alusión a el.

CAPÍTULO 31

A arenga feita por Gallet a Picrocolo

Máis xusta causa de dor non pode nacer entre os humanos senón cando –do lugar onde esperaban en xustiza, agarimo e benquerenza- reciben coita e dano. E non sen causa -por máis que sen razón- moitos, ao lles acontecer tal, estimaron esta indignidade menos tolerábel do que a súa propia vida e, no caso de non teren podido corruxilo pola forza ou grazas a outro medio, eles mesmos se teñen privado da luz do día.

Non é, logo, maravilla se o meu señor –o rei Golagrande- coa túa furiosa e hostil chegada- está sumido en grande mágoa e anda co entendemento turbado. Sería maravilla que non o tivesen conmovido os excesos incompárabeis que nas súas terras e súbditos foron por ti e a túa xente cometidos, e no que non nos foi omitido exemplo ningún de inhumanidade. Tanta aflición lle causa isto a el –que tanto afecto lles profesou sempre aos seus súbditos- como non podería causarlllo a mortal ningún. Con todo, cáusalle unha aflición superior a toda estimación humana por serdes ti e máis os teus quen fixestes estes agravios e destrucións; vós, que dende toda a antigüidade da que se teña memoria tiñades xerado –ti e os teus devanceiros- unha amizade con el e os seus antergos que ata o de agora tiñades mantido, gardado e conservado inviolabelmente os dous como sagrada, de xeito que non só el e os seus senón as nacións bárbaras, coma os poitevinos, bretóns, manseses²⁷¹ e os que viven alén das illas de Canarias e de Isabela²⁷², consideraron tan doado demoler o firmamento e erixir os abismos por riba das nubes como desfacer a vosa alianza, e tanto a temeron nas súas empresas que endexamáis ousaron provocar, irritar nin prexudicar a un por medo do outro.

Hai máis. Tanto encheu este ceo esa sagrada amizade que poucos son hoxe os habitantes de todo o continente e illas do océano que non teñan aspirado ambiciosamente a seren incluídos nela mediante pactos nas condicións que vós quixédes establecer, estimando tanto o confederarse convosco como as súas propias terras e posesións. De xeito que, en todo o tempo de que se teña memoria, non houbo príncipe nin liga tan airado nin soberbio que tivese ousado atacar, non digo xa as vosas terras senón as dun dos vosos confederados. E se, nun caso extraordinario, atentaron contra deles nunha decisión precipitada, só con teren ouvido o nome e título da vosa alianza, ao socato desistiron das súas empresas.

Que furia, pois, te move arestora para, rompendo toda alianza, conculcando toda amizade, transgredindo todo dereito, invadires hostilmente as súas terras sen teres sido prexudicado, irritado nin provocado en nada por el nin polos seus? Ula, a fe? Ula, a lei? Ula, a razón? Ula, a humanidade? Ulo, o temor de Deus? Coidas que podes ocultar estas aldraxes aos espíritos eternos e ao Deus soberano que é xusto remunerador das nosas empresas? Se o coidas engánaste, porque todas as cousas virán a xuízo del. Seica son fatais destinos ou influencias dos astros os que queren poñer fin ás túas comodidades e ao teu repouso? Así, todas as cousas teñen o seu fin e período, e cando teñen chegado ao seu punto superlativo comezan a baixar en ruína pois non poden ficar por moito tempo

---

²⁷¹ Habitantes do Poitou, da Bretaña e da rexión de Le Mans. A alusión a estas *nacións bárbaras* – é dicir *estranxeiras*- é unha lembranza da victoria de Carlos VIII de Francia sobre os bretóns, poitevinos e manseses en Saint-Aubin-du-Cormier (1488) que supuxo a anexión da Bretaña ao Reino de Francia.

²⁷²Isabela é o nome da primeira vila fundada por Colón., en 1493, na illa que denominou A Española (hoxe República Dominicana e Haití).

en tal estado. É o final daqueles que non dan moderado por medio da razón e da temperanza as súas fortunas e prosperidades.

Mais se tal fose o fado e tivese agora que ter fin o teu acougo e lecer: tería que ser molestado ao meu rei, a aquel que te instalou a ti? Se a túa casa tivese que se arruinar: tería, na súa ruína, que caír enriba do lar daquel que a engrandecera? A cousa está tan fóra dos límites da razón, tan afastada do sentido común, que apenas é concibíbel para o entendemento humano. E os estranxeiros non a han dar crido ata que a comprobación e a testemuña lles fagan entender que non hai nada santo nin sagrado para aqueles que se desligaron de Deus e da Razón por seguiren as súas inclinacións perversas.

Se é que algún dano tivésemos nós causado aos teus súbditos e posesións, se é que nós tivésemos favorecido aos que te queren mal, se é que non te tivésemos axudado nos teus asuntos, se é que nós tivésemos mancado o teu nome e o teu honor, ou, para mellor dicilo, se o espírito calumniador²⁷³, tentando tirarte cara ao mal, tivese metido no teu entendemento que, por medio de falaces especies e fantasmas ilusorios, nós tiñamos cometido contra ti actos indignos da nosa antiga amizade, ti debías primeiro ter averiguado a verdade e, despois, reprendernos por tal motivo. Nós teriamosche dado tantas satisfaccións como quixeses e terías ficado contente. Mais...Eterno Deus!...Que é o que empredeches? Seica queres, cal tirano pérfido, rapiñar así e destruír o reino do meu amo? Xulgáchelo tan ignavo e aletargado para non querer resistir os teus iniciosos ataques, ou tan desprovisto de xente, de diñeiro, de sabenza e de arte militar para non poder facelo?

Vaite de aquí arestora para estares todo o día de mañán retirado nas túas terras, sen faceres polo camiño tumulto nin violencia. E paga mil besantes²⁷⁴ de ouro polos danos que fixeches nestas terras. A metade hala pagar mañán e a outra metade pagarala nos vindeiros idus de maio, deixándonos en tanto como reféns os duques de Viramoa, de Baixascachas e de Miudallo, xunto co príncipe da Rabuxeira e o vizconde da Piollada.

---

²⁷³ O demo.

²⁷⁴ O besante era unha moeda bizantina de ouro ou de prata. Na Idade Media o nome de *besante* aplicouse a diversas moedas.

CAPÍTULO 32

Como Golagrande, para mercar a paz, fixo devolver as fogazas

Niso calou o bo de Gallet, mais Picrocolo a todas as súas falas non lles respondeu outra cousa senón: “Vindeas buscar! Vindeas buscar! Estes son de pistola baixa e hanvos amolar coas fogazas!”.

Daquela volveu xunto a Golagrande, a quen atopou de xeonllos, coa cabeza descuberta, inclinado nun recunchiño do seu gabinete, pregándolle a Deus que quixese facer amolecer a cólera de Picrocolo e levalo ao punto de razón sen acudir á forza. Cando el viu o bo do home de volta, preguntoulle:

-Ei, meu amigo, que novas me traedes?

-Non hai acordo –dixo Gallet- Ese home está totalmente fóra de siso e deixado da man de Deus.

-Está –dixo Golagrande- Mais: cal é o motivo que di el deste exceso, meu amigo?

-Non me espuxo motivo ningún –dixo Gallet- senón que dixo, moi encarraxado, algo tocante a fogazas. Non sei se non lles terán feito algunha aldraxe aos seus fogaceiros.

-Quérome enteirar ben –dixo Golagrande- antes de decidir cousa ningunha sobre o que habería que facer.

Entón mandou enteirarse dese asunto e comprobou que lle colleran pola forza algunhas fogazas á xente de Picrocolo e que Marquet recibira un fungueirazo na cabeza, mais que todo llo pagaran ben e que o tal Marquet ferira primeiro coa súa xostra a Frogier nas pernas. E a todo o seu consello pareceulle que este obrara en lexítima defensa. Con todo, dixo Golagrande:

-Xa que se trata só dunhas poucas fogazas, vou tratar de contentalo, porque me disgosta de máis pórme en guerra.

Daquela averiguou cantas fogazas colleran, e ao saber que foran catro ou cinco ducias dispuxo que fixesen cinco carradas delas aquela noite, e que unha fose de fogazas feitas con moita manteiga, moitas xemas de ovos, moito azafrán e moitas especias, para que lla desen a Marquet, e que, para resarcilo, dáballe setecentos mil filipos²⁷⁵ para pagar os barbeiros que o tivesen curado, e, a maiores, dáballe a parzaría de La Pomardièrre a perpetuidade, libre para el e máis os seus. Para conducir e levar todo enviou a Gallet, quen polo camiño mandou coller perto do salgueiral moitos ramos grandes de canas e xuncas e con eles fixo adornar todo de arredor as carretas e cada un dos carreteiros. El mesmo levou un na man, querendo dar a entender con isto que eles non querían senón paz e viñan para mercala.

De chegados á porta, solicitaron falar con Picrocolo da parte de Golagrande. Picrocolo seguiu sen querer deixalos entrar nin ir falar con eles e mandoulles dicir que estaba ocupado, mais que lle dixesen o que querían ao capitán Botaporela, que estaba a montar algunhas pezas riba das murallas Daquela díxolle o bo do home:

-Señor, para vos arredar de toda esta disputa e eliminar todo motivo de que non retornedes á nosa primitiva alianza, devolvémosvos arestora as fogazas polas que hai controversia. Cinco ducias colleu a nosa xente e foron ben pagas. Nós queremos tanto a paz que vos volvemos cinco carradas delas. E esta de aquí vai ser para Marquet, que é quen máis se queixa. De por parte, para contentalo enteiramente, velaí setecentos mil tres filipos que eu lle entrego, e para resarcilo céddolle a parzaría de La Pomardièrre a perpetuidade, par el e máis os seus como posesión libre de foros; velaí está o contrato de

---

²⁷⁵ Moeda de ouro.

transacción. E...por Deus!... vivamos en paz de agora en diante, e retirádevos ás vosas terras ledamente, cedendo esta praza á que non tendes dereito ningún como ben o confesades. E amigos como dantes!

Botaporela contoulle todo a Picrocolo e a maiores envenenou o seu corazón dicíndolle:

-Este pailáns teñen un medo tolo. Deus me valla, Golagrande caga por el, o coitadiño bebedor! A súa arte non é a de facer a guerra senón a de baleirar botellas. Eu son da opinión de que reteñamos estas fogazas e estes cartos, e polo resto nos deamos presa en nos afortalarmos aquí e proseguirmos a nosa fortuna. Seica pensan que están a tratar cun papán para vos satisfacer con esas fogazas? Velaí o que ocorre: o bo trato e a gran familiaridade que tedes tido con eles anteriormente fixeron que agora vos desprezen. “Agarima ao vilán e trabarache a man; zóscalle ao vilán e bicarache a man”.

-Eí! Eí! Eí! –dixo Picrocolo- Santiago me valla, han levar ben delas! Facede como dixestes!

-Unha cousa quero advertirvos –dixo Botaporela- Aquí estamos bastante mal avituallados e moi pouco provistos de arneses de boca²⁷⁶. Se Golagrande nos asediase, dende agora iría eu facerme arrancar os dentes todos, non deixando que me quedasen senón tres. E outro tanto lles faría aos vosos homes: con estes que temos comeríamos demasiado axiña as provisións.

-Hanos sobrar paparoca –dixo Picrocolo- Estamos aquí para papar ou para loitar?

-Para loitar, claro –dixo Botaporela- mais da panza ven a danza, e onde reina a fame a forza retírase.

-Sempre larapeteando! –dixo Picrocolo- Apañade o que eles trouxeron.

Daquela colleron diñeiro e fogazas, bois e carros, e a eles mandáronos de volta sen dicir palabra, non sendo que non se volvesen achegar tan perto, polo motivo que lles habían dicir no outro día. Así, sen faceren nada, volvéronse para xunto Golagrande e contáronlle todo, engadindo que non había esperanza ningunha de os tirar con paz senón con viva e forte guerra.

---

²⁷⁶ Provisións, logo.

CAPÍTULO 33

Como certos gobernadores de Picrocolo, co seu consello precipitado, puxeron a este no perigo derradeiro

Rapiñadas as fogazas, compareceron perante Picrocolo o duque de Miudallo, o conde Espadachín e o capitán Merdalla, e dixéronlle:

-Maxestade, hoxe facémosvos o máis feliz e máis valeroso príncipe que endexamáis ten habido dende a morte de Alexandre de Macedonia.

-Cubrídevos! Cubrídevos! –dixo Picrocolo

-Moitas grazas, Maxestade –dixeron eles- mais cumprimos o noso deber²⁷⁷. O medio é este:

Ides deixar aquí algún capitán de garnición cunha pequena tropa de xente para protexer a praza, que nos parece forte de abondo tanto por natureza como polos parapetos construídos mercé ao voso enxeño. Ides partir en dous o voso exército, como entendedes demasiado ben. Unha parte hase lanzar sobre o tal Golagrande e a súa xente e o ha derrotar ao primeiro choque. Alí habedes recuperar diñeiro a mancheas pois o vilán teno a esgalla (*Vilán*, dicimos, porque un nobre príncipe nunca ten un pataco: atesourar e cosa de viláns). A outra parte, entre tanto, ha tirar cara a Aunís, Saintonge, Angoumois e Gascuña, e cara a Périgord, Medoc e as Landas. Sen resistencia han tomar vilas, castelos e fortalezas. En Baiona, San Xoán de Luz e Fonterravía habédesvos apoderar de todas as naves e, costeando cara a Galiza e Portugal, habedes rapiñar todos os lugares marítimos ate Lisboa, onde habedes ter a esgalla todo o equipamento que precisa un conquistador. Polas chagas de Cristo, España hase render, pois non son senón uns peifocos! Habedes pasar polo estreito de Sevilla²⁷⁸ e alí habedes erixir dúas columnas máis magníficas ca as de Xibraltar para a perpetua memoria do voso nome. E este estreito ha ser chamado Mar Picrocolino. Pasado o mar Picrocolino, velaí Barbarroxa que se converte no voso escravo...

-Heille perdoar a vida...-dixo Picrocolo.

-Ben feito –dixeron eles- Sempre que se faga bautizar. E habedes expugnar os reinos de Túnez, de Bizerta, Arxel, Bona, Cirene e toda a Berbería valentemente. Pasando máis alá, gardaredes nas vosas mans Maiorca, Menorca, Sardeña, Córsega e outras illas do mar Ligur e Balear. Costeando á esquerda habedes dominar toda a Galia Narbonense²⁷⁹, a Provenza e o país dos Alóbrogos²⁸⁰, Xénova, Florencia, Luca e...vaite con Deus!...Roma! O coitadiño do señor Papa está morrendo co medo.

-A fe que non lle hei bicar a súa pantufa²⁸¹ –dixo Picrocolo.

-Tomada Italia²⁸², velaí agora Nápoles, Calabria, Apulia e Sicilia saqueadas todas. E Malta con elas. Folgaríame ben que os seus graciosos cabaleiros²⁸³, que antigamente estaban en Rodas, vos resistisen para ver a súa urina!

²⁷⁷ Picrocolo, como sinal de estima, permítelles manter o pucho ante do rei, mais eles, como súbditos respetuosos, insisten no seu deber de descubrir a cabeza.

²⁷⁸ Estreito de Xibraltar. Segundo a lenda, Hércules abriulles un paso ás augas do océano, separando os montes de Xibraltar e Ceuta, que son as *columnas de Hércules*. Non esquezamos que as columnas, coa divisa *Plus Ultra* ("Mais alá") formaban parte do emblema de Carlos V.

²⁷⁹ A Galia Narbonense era unha provincia da antiga Roma que despois foi a Provenza (a *provincia*, por excelencia, en latín).

²⁸⁰ Os allóbrogos eran un pobo galo que foi vencido polos romanos.

²⁸¹ Bicábanlle os visitantes a chinela, pantufa (ou *mula*) do Papa (á que hai unha alusión no capítulo 5) en sinal de reverencia.

²⁸² Como se ve, refírese ao que hoxe entendemos como o norte de Italia.

-De grado iría eu a Loreto –dixo Picrocolo.

-Nada, nada –dixeron eles- iso ha ser á volta. De aló tomaremos Creta, Chipre, Rodas e as illas Cícladas e pegaremos sobre Morea. Por san Ringán, Deus garde Xerusalén, porque o sultán non se pode comparar coa vosa potencia!

-Hei facer levantar o Templo de Salomón –dixo el.

-Non –puxéronse eles- Agardade aínda un pouco; non sexades endexamáis tan repentino nas vosas empresas. Sabedes o que dicía Octavio Augusto? *Festina lente*²⁸⁴. Cómprevos ter primeiro a Asia Menor: Caria, Licia, Panfilia, Cilicia, Lidia, Frixia, Misia, Bitinia, Carrasia, Adalia, Samagaria, Castamena, Luga e Savasta até o Éufrates²⁸⁵.

-Habemos ver Babilonia e o monte Sinaí? –preguntou Picrocolo.

-Non hai que facelo por de agora. Seica non nos damos remexido abondo ao termos atravesado o mar Caspio e cabalgado as dúas Armenias e as tres Arabias²⁸⁶?

-A fe que toleamos! Ai, miña pobre xentiña!

-E logo? –preguntaron eles.

-E que temos beber a través deses desertos? Pois dis que o emperador Xulián, con toda a súa tropa morreu alí de sede²⁸⁷.

-Nós xa temos todo disposto –dixeron eles- Polo mar de Siria tendes nove mil catorce grandes naves, carregadas dos mellores viños do mundo. Chegaron a Xaffa dous millóns douscentos mil camelos e mil seiscientos elefantes que vós tendes collido nunha cazata arredor de Sidjilmassa²⁸⁸ cando entrastes en Libia, e a maiores tivestes toda a caravana da Meca. Non vos forneceron viño suficiente?

-Pois claro! –dixo el- Mais non estaba fresco.

-Un peixiño pequeno me non coma! Un paladín, un conquistador, un pretendente e aspirante ao imperio universal non pode sempre cumprir os seus gostos. Louvemos a Deus por terdes chegado, vós e a vosa xente, salvos e enteiros até o río Tigris!

-Mais: que fai entrementes a parte do noso exército que derrotou a ese ruín zugador de Golagrande?

-Non está sen facer nada –dixeron- Logo nos habemos reunir con eles. Colléronvos Bretaña, Normandía, Flandes, Hainaut, Brabante, Artois, Holanda, Zelandia. Pasaron o Rhin por riba da barriga dos suízos e dos lansquenetes. Unha parte someteu o Luxemburgo, a Lorena, a Champaña e a Savoia até Lyon. Nese lugar atoparon as vosas garnicións que volvían das conquistas navais do mar Mediterráneo e se reuniron en Bohemia despois de teren saqueado Suabia, Wurtemberg, Baviera, Austria, Moravia e Estiria, Despois pegaron feramente sobre Lübeck, Noruega, Suecia, Dinamarca, Gotia, Groenlandia e países hanseáticos até o mar Ártico. Feito isto, conquistaron as illas Orcadas e someteron Escocia, Inglaterra e Irlanda. De aí, navegando polo mar Báltico e Sarmático²⁸⁹, venceron e dominaron Prusia, Polonia, Lituania, Rusia, Valaquia, Transilvania e Hungría, Bulgaria e Turquía e están en Constantinopla.

---

²⁸³ Os cabaleiros de San Xoán de Xerusalén, expulsados de Rodas por Suleimán II e establecidos en Malta por Carlos V.

²⁸⁴

²⁸⁵ Países e lugares da Asia Menor, entre os que hai algúns non identificados.

²⁸⁶ A Xeografía antiga distinguía entre a Armenia Grande e a Pequena, e o xeógrafo renacentista Münster distinguía a Arabia Feliz, a Arabia Desértica e mais a Arabia Pétreo.

²⁸⁷ Lenda sobre a morte do emperador Xulián o Apóstata.

²⁸⁸ Vila árabe célebre na Idade Media e posteriormente desaparecida.

²⁸⁹ A Sarmacia extendíase entre o mar Báltico e o mar Negro e denominábase *mar Sarmático* unhas veces o primeiro e outras o segundo deles. Aquí debe ser o segundo.

-Encamiñémonos cara a eles o máis axiña, pois quero ser emperador de Trebisonda. Seica non habemos matar a todos eses cans de turcos e mahometanos?

-E que diaño habemos facer, entón? –puxéronse eles- E habedeslles dar os seus bens e terras a aqueles que vos serviron honradamente.

-A razón así o quere –dixo el- É de xustiza. Douvos Caramania, Siria e toda a Palestina.

-Ah, Maxestade! É ben propio de vós! Moitas grazas! Deus vos faga prosperar moito sempre!

Estaba alí presente un vello fidalgo, experimentado en azares diversos e ben curtido na guerra, chamado Equefrón²⁹⁰ que, ouvindo estas falas, dixo:

-Moito me temo que esta empresa vaia ser semellante á farsa da cántara do leite, na que un zapateiro se vía rico no seu ensoño e despois, rota a cántara, non tivo nin para almorzar. Que é o que pretendedes con esas bonitas conquistas? Cal ha ser o fin de tantos traballos e travesías?

-Será –dixo Picrocolo- que cando esteamos de volta habemos descansar a pracer.

Daquela dixo Equefrón:

-E, se por un caso, nunca de aló volverades (xa que a viaxe é longa e perigosa). Non é mellor descansarvos dende agora sen nos expoñermos a estes azares?

-Deus me valla! –dixo Espadachín- Velaí un que está tresvariado de a feito! Ímonos esconder a carón da cheminea e pasarmos alí coas damas a nosa vida e o noso tempo enfiando perlas ou tecendo como Sardanápalo? *O que non se aventura, non ten cabalo nin mula*, dixo Salomón.

-E *O que de máis se aventura, perde o cabalo e a mula*, respondeulle Marecón²⁹¹ –púxose Equefrón daquela.

-Abonda! –dixo Picrocolo- Pasemos adiante. Eu non lles temo senón a eses diaños das lexións de Golagrande. E, se, entrementes que nós estamos en Mesopotamia nos desen no rabo...:cal sería o remedio?

-Moi doado –dixo Merdalla- Cun pequeno recado que lle enviedes aos moscovitas, teredes no campo ao momento catrocentos cincuenta mil combatentes selectos. Ah, se me fixésedes niso o voso lugartenente, sería quen de matar unha agulla por un home²⁹²! Trabo, truco, zoupo, apreixo, mato e arrenego!

-Veña, veña! –dixo Picrocolo- Que avíen todo e o que me queira que me siga!

---

²⁹⁰ Nome de orixe grega que significa *Prudente*. Repárese en que é o único dos súbditos de Picrocolo que leva un nome grego, habitual en troco nos homes de Golagrande. Isto débese a que non comparte as ambicións guerreiras de Picrocolo.

²⁹¹ Os *Diálogos de Salomón e Marcón* –Rabelais xoga aquí co nome deste- eran moi populares na Idade Media. Á sabencia filosófica do rei Salomón retrucáballe sempre o sentido común de Marcón.

²⁹² Ridiculización deste personaxe, que non é máis ca un fanfarrón.

CAPÍTULO 34

Como Gargantúa, para socorrer a súa terra, deixou a cidade de París e como Ximnasta se encontrou cos inimigos

Nesa mesma hora, Gargantúa, que saíra de París ao que lera a carta de seu pai, montado enriba da súa gran besta, pasara a ponte de La Nonnain²⁹³ con Ponócrates, Ximnasta e Eudemón, os que –para podelo seguir– colleran cabalos de postas. O resto do seu séquito viña a paso normal, traguendo todos os seus libros e aparello filosófico.

Chegado a Parilly, foi advertido polo caseiro de Gouguet de cómo Picrocolo se afortalara en La Roche Clermauld e enviara o capitán Tripudo cun gran exército a atacar a fraga de Vède e mais Vaugaudry, e de cómo correran atrás das galiñas até Pressoir Billard. E de que era cousa estraña e difícil de crer os excesos que facían polo país. Tanto lle dixo que lle meteu medo, e non sabía o que dicir nin o que facer. Mais Ponócrates aconselloulle que se trasladasen cabo do señor de La Vauguyon, que dende sempre fora seu amigo e confederado e que había informalos mellor de todos os asuntos, o que fixeron decontado e o atoparon en boa disposición de socorrelos. El foi da opinión de enviar algún dos seus para explorar o país e saber como estaban os inimigos, a fin de actuaren segundo o que aconsellase o momento presente. Ximnasta ofreceuse para ir aló, mais decidiuse que para mellor ser levase consigo alguén que coñecese os carreiros e reviravoltas e os ríos da bisbarra.

Daquela marcharon el e Mais Louzán, escudeiro de Vauguyon. E sen temor axexaron por todos os lados. Entrementes, Gargantúa repousou e alimentouse un pouco coa súa xente e fíxo que lle desen á súa besta unha ración de avea (foi de setenta e catro moios e tres ferrados). Ximnasta e o seu compañeiro cabalgaron tanto que atoparon os inimigos todos espallados e en desorde rapiñando e roubando todo o que podían. De tan lonxe como o dexergaron, acudiron estes en masa contra el para atacalo. Daquela berroulles:

-Señores, eu son un pobre diaño, tende piedade de min. Aínda teño algún escudo, habémolo beber porque é *aurum potabile*²⁹⁴ e este cabalo ha ser vendido para pagar a miña benvida. Feito isto, levádeme convosco porque nunca home ningún soubo coller, lardear, asar e preparar, e mesmo partir e adobar a galiña mellor do ca min, o que tendes aquí. Así Deus me valla! E polo meu proficiat²⁹⁵ bebo á saúde dos bos compañeiros!

Entón descubriu a súa bota de viño e, sen meter o nariz dentro, bebeu cumpridamente. Os lampantíns miraban para el, abrindo a boca máis dun pé e tirando a lingua coma galgos, agardando beberen despois. Mais Tripudo, o capitán, acudiu nese momento para ver o que era. Ximnasta ofreceulle a súa botella dicindo:

-Tomade, capitán! Bebede dela canto queirades! Eu xa probei. É viño de La Faye Moujau²⁹⁶.

-O que? –dixo Tripudo- Este galafate está a se mofar de nós? Quen es ti?

-Son un pobre diaño –dixo Ximnasta.

-Ah! –dixo Tripudo- Xa que es un pobre diaño é xusto que poidas pasar para diante porque os pobres diaños pasan por todas as partes sen portaxe nin gabela²⁹⁷. Mais

²⁹³ Este e os restantes topónimos corresponden a lugares das terras de Chinon.

²⁹⁴ *Ouro bebíbel*. Xogo coa alusión a unha moeda de ouro que dá para convidar a beber e máis a unha mestura composta de aceite e de cloruro de ouro considerada como panacea pola medicina antiga.

²⁹⁵ V. nota 151.

²⁹⁶ Viño de sona naquel tempo.

non é costume que os pobres diaños vaian tan ben montados. Polo tanto, señor diaño, baixade e dádeme o rocín, e se el non me leva ben, mestre diaño, habedes ser vós o que me levedes, pois moito me gusta que me leve un diaño!

---

²⁹⁷ Impostos medievais; o primeiro deles pagábase polo dereito de paso.

CAPÍTULO 35

Como Ximnasta matou limpamente o capitán Tripudo e outra xente de Picrocolo

Ouvidas estas palabras, algúns deles comezaron a se aterrorizar e persignábanse coas dúas mans pensando que era un diaño disfrazado. É un deles, chamado Bo Xoán, capitán da Garda Rural, tirou o seu libro de horas da bragueta e berrou forte: “*Agios ho Theos*²⁹⁸. Se ti es de Deus, fala! Se és do Outro, vaite!”. E non se ía. Ouviron isto moitos da tropa e arredáronse da compañía. Ximnasta, no entanto, observaba e consideraba todo.

Entón fixo coma quen baixaba do cabalo, e cando se debruzaba polo lado de montar deulle limpamente a volta á estribeira coa súa espada bastarda e, pasando por baixo, lanzouse polo aire e caíu cos dous pés enriba da sela, co cu virado cara á testa do cabalo. Despois dixo: “O meu choio vai do revés”.

Daquela, tal e como estaba, deu un chimpo sobre dun pé e, virándose cara á esquerda, volveu recuperar a posición que tiña antes, sen variar nada dela. Ao velo dixo Tripudo:

-Isto non o hei facer eu por de agora. Non ho!

-Merda! –púxose Ximnasta- Fallei! Vou desfacer este salto.

Entón, con moita forza e axilidade, virándose cara á dereita, deu un chimpo como de antes.. Feito isto, puxo o polgar da dereita sobre do arzón da sela e levantou todo o corpo no aire, sosténdose todo o corpo sobre do músculo e o nervio do devandito polgar. E así se virou tres veces. Á cuarta, deborcando todo o corpo sen tocar nada, ergueuse entre as dúas orellas do cabalo, sostendo todo o corpo no aire sobre do polgar da esquerda, e nesa postura fixo un molinete. Despois, petando coa palma da man enriba do medio da sela, deu tal pulo que se sentou sobre a súa grupa, como fan as damas.

Feito isto, pasou moi doadamente a perna dereita por riba da sela e púxose en postura de cabalgar sobre da grupa.

-Mais vale que me poña entre os arzóns –dixo entón.

Daquela, apoiándose sobre dos polgares das dúas mans na grupa, diante del, deborcouse no aire co cu enriba da cabeza e encontrouse entre os arzóns en equilibrio. Despois, dun pincho, levantou todo o corpo no aire e así se mantivo cos pés xuntos entre os arzóns, e deu máis de cen voltas cos brazos estendidos en cruz. E ao facelo berraba en voz alta:

-Arrabeo, diaños! Arrabeo! Arrabeo! Agarrádeme, diaños! Agarrádeme! Agarrade!

Mentres el daba eses pinchos, os lampantíns, todos pasmados, dicíanse uns aos outros:

-Por san Deu! É un trasno ou un demo disfrazado así. *Ab hoste maligno, libera nos, Domine*²⁹⁹!

E fuxían en desfeita, ollando atrás coma un can que escapa cun plumeiro.

Entón Ximnasta, vendo a súa avantaxe, baixou do cabalo, desembaiñou a espada e a grandes golpes cargou contra os máis empoleirados e fíxoos rolar a moreas, feridos, macelados e escontromiñados, sen que ninguén lle resistise pensando que era un diaño esfameado (tanto polos maravillosos pinchacarneiros que dera como polas palabras que lle dixera Tripudo ao lle chamar *pobre diaño*).

²⁹⁸ En grego: *Deus é santo!* Esta frase comezaba unha oración do Venres Santo e servía de exclamación exorcizante.

²⁹⁹ *Do inimigo maligno, libéranos, Señor!*

Emporiso, Tripudo, a traizón, quíxolle fender os miolos coa súa espada lansqueneta, mais el levaba un bo casco e deste golpe non sentiu senón a carga, e virándose de súpeto lanzoulle voando unha estocada ao tal Tripudo e, entrementes que este se cubría o alto, el cortoulle dun golpe o estómago, o colon e a metade do fígado, polo que caiu no chan, e ao caír botou fora máis de catro potadas de sopas e a alma mesturada entre elas.

Feito iso, Ximnasta retirouse, considerando que os casos do azar nunca cómpre seguios ata o seu final completo e que convén que todos os cabaleiros traten con reverencia a súa boa fortuna, sen molestala nin abelloala. E, montando enriba do seu cabalo, deulle coas esporas tirando dereito polo seu camiño cara a La Vauguyon e levando a Louzán con el.

CAPÍTULO 36

Como Gargantúa demoleu o castelo do vao de Vède e como pasaron o vao

Chegado que foi, contou o estado en que atopara os inimigos e máis a estratagemas que utilizara, el só contra toda aquela caterva, afirmando que non eran senón uns loubáns, rapiñeiros e ladróns, ignorantes de toda disciplina militar, e que se puxesen ao dereito en marcha porque lles había ser moi doado mallar neles coma quen malla no gando. Daquela subiu Gargantúa riba da súa gran besta, coa compañía que dixemos antes, e ao atopar no camiño unha árbore grande e alta (a que lle chamaban comunmente *A árbore de san Martiño* porque dese xeito medrara un bordón que en tempos san Martiño plantará alí) dixo:

-Velaí o que me cumpría. Esta árbore hame servir de bordón e máis de lanza.

E arrancouna doadamente da terra, tiroulle as pólas e adoviouna a pracer.

Entrementes, a súa besta mexou para aliviar o ventre, mais fíxoo con tal abundancia que o diluvio inundou sete leguas. Todo o mexo escorreu cara ao vao de Vède, e tanto fixo encher a corrente que toda esa tropa dos inimigos foi horribilmente afogada, non sendo algúns que colleran o camiño cara aos outeiros pola esquerda.

Ao que Gargantúa chegou ao lugar da fraga de Vède, foi avisado por Eudemón de que dentro do castelo quedaba algún resto dos inimigos. Para comprobalo gritou aquel tan alto como puido:

-Estades aí ou non estades? Se é que estades, non sigades, e se non estades non digo nada.

Mais un canoneiro godallo que estaba na barbacá tiroulle un canonazo e acadouno con furia na tempa dereita. Con todo, non lle fixo máis mal que se tivera lanzado unha cereixa.

-Que foi? Tirádesnos pevidas de uvas? A vendima havos custar cara! –dixo Gargantúa- pensando de certo que a bala era unha pevida.

Os que estaban dentro do castelo divertíndose en pillar, ao ouviren o ruído correron ás torres e fortalezas e tiraron máis de nove mil vinte cinco disparos de falconetes e arcabuces, apuntándolle todos á testa. E tan miudiño tiraban contra del que berrou:

-Ponócrates, meu amigo, estas moscas están a me cegar. Pásame unha póla deses salgueiros para as espaxotar.

Pensaba que as chumbadas e as pedras que lanzaba a artillaría eran tabaos. Ponócrates advertiulle que non eran moscas senón disparos de artillaría que tiraban dende o castelo. Entón petou el coa súa gran árbore contra o castelo, e a baloucazos abateu torres e fortalezas e derrubou todo polo chan. Deste xeito quedaron esmendrellados en anacos todos os que estaban nel

Ao marcharen de aló chegaron á ponte do muíño e atoparon todo o vao cuberto de corpos mortos en tal cantidade que tiñan entullada a cal do muíño, e eran aqueles que pereceran no diluvio urinal da besta. Alá se puxeron a pensar como darían pasado, visto o atranco deses cadáveres. Mais Ximnasta dixo:

-Se os diaños pasaron por aí, eu hei poder pasar moi ben.

-Os diaños pasaron –dixo Eudemón- para pillaren as almas condenadas.

-San Ringan me valla! –dixo Ponócrates- Daquela, por consecuencia necesaria, ha pasar.

-Si, ho! –dixo Ximnasta- Ou hei quedar no camiño!

E dándolle coas esporas ao seu cabalo pasou doadamente para o outro lado sen que nunca o seu cabalo sentise medo dos corpos mortos. Porque el afixéao –seguindo a doutrina de Eliano³⁰⁰- a non temer nin as almas nin os corpos mortos. E non matando a xente (como facía Diocleciano, que mataba os tracios, e Ulises, que puña os corpos dos seus inimigos aos pés dos seus cabalos, segundo conta Homero) senón pódolle un fantoche no medio da súa herba seca e facéndoo pasar de ordinario por riba del cando lle daba a súa avea.

Os outros tres seguiron sen dificultade, excepto Eudemón. O seu cabalo afundi a pata dereita até os xeonllos dentro da panza dun goso e graso vilán que estaba alí afogado, cara a arriba, e non a daba tirado fóra. Así quedou pexado até que Gargantúa, coa punta do seu pau, mantivo afundido o resto das tripas do vilán na auga mentres que o cabalo levantaba a pata. E (o que é cousa maravillosa en hipiatría³⁰¹) o devandito cabalo curou dun sobreoso³⁰² que tiña naquela pata grazas ao contacto cos boches dese gran lampantín.

---

³⁰⁰ O escritor latino Eliano cita en *De natura animalium* o método de adestramento de Diomedes e Ulises citado por Rabelais.

³⁰¹ Parte da veterinaria que se ocupa dos cabalos.

³⁰² Tumors óseo na pata dos cabalos.

CAPÍTULO 37

Como Gargantúa, ao se peitear, fixo caír dos seus cabelos as balas da artillaría

Pouco despois de saíren das ribeiras do Vède atinxiron o castelo de Golagrande, que os estaba a agardar con moito degoro. Á súa chegada recibíronos cos brazos abertos; nunca se viu xente máis leda, pois o *Supplementum Supplementi Chronicorum* di que Gargamela morreu entón de ledicia. Eu non sei nada diso, pola miña parte, e ben pouco me preocupa ela ou ninguén.

O certo foi que Gargantúa, ao se cambiar de roupa e se peitear co seu pente (que tiña o tamaño de cen varas e estaba punteado con longos dentes de elefante enteiriños) fixo caír a cada golpe máis de sete feixes de balas que lle quedaran entre os cabelos cando da demolición da fraga de Vède. Ao ver iso, Golagrande, seu pai, pensou que fosen piollos e díxolle:

-Arre, meu fillo! Trouxéchesnos até aquí algúns gaviáns de Montaigu? Eu non quería que residiras alá.

Daquela respondeulle Ponócrates:

-Señor, non vaiades pensar que o levei a ese colexio piollento que lle chaman Montaigu³⁰³. Mellor quixera eu levalo cos mendigos dos Santos Inocentes³⁰⁴, dada a enorme crueldade e vilanía que coñecín naquel. Pois son moito mellor tratados os forzados entre os mouros e os tártaros, mellor os criminais na prisión, e mesmo –sen dúbida– os cans na vosa casa, do que tratan a eses malpocados no tal colexio. E se eu fose rei de París: o demo me leve se non plantaría lume dentro del e faría queimar o director e profesores que aturan que se exerza diante dos seus ollos esta inhumanidade!

Entón, levantando unha desas balas, dixo:

-Son canonazos que hai pouco recibiu o voso fillo Gargantúa ao pasar diante da fraga de Vède debido á traizón dos vosos inimigos. Mais foron tan recompensados que pereceron todos ao ser derrubado o castelo, como os filisteus polo enxeño de Sansón e os que esmagou a torre de Siloé, dos que se escribe en Lucas XIII. Eu son do criterio de que persigamos os vosos inimigos entrementes que temos a sorte ao noso favor, xa que a ocasión leva todos os seus cabelos na fronte, e cando ten pasado alén de vós non podeades volver invocala: é calva por tras da cabeza e xa non volve³⁰⁵.

-De certo que non ha ser arestora –dixo Golagrande– pois este serán quérovos festexar. Sede benvidos.

Dito isto, prepararon a cea e por riba fixeron asados dezaseis bois, tres xovencas, trinta e dous cuxos, sesenta e tres cabritos de leite, noventa e cinco carneiros, trescentos ranchiños con bo mosto, duascenas vinte perdices, setecentas arceas, catrocentos capóns das terras de Loudun e de Cornualles, seis mil pitos e outros tantas pombas, seiscentas pitas do monte, mil catrocentos lebrachos, trescentas tres avetardas e mil setecentos polos de ceba. Carne de caza non se puido reunir tan de súpeto, fóra once porcos bravos que enviou o abade de Turpenay³⁰⁶ e dezaioito animais de pelaxe rubia³⁰⁷

³⁰³ O colexio de Montaigu, dirixido por Beda, non só era coñecido polo seu sistema escolástico (criticado e ridicularizado polos humanistas) senón tamén pola súa extrema suxidade (de aí o dos *gaviáns*, os piollos). A disciplina era rigorosísima e as privacións causaban moitas vítimas entre os seus alumnos. Erasmo, que estudiara nel, criticouno duramente nos seus *Coloquios*.

³⁰⁴ Arredor do cemiterio dos Santos Inocentes pululaban os mendigos e arrequexados.

³⁰⁵ Velaí a explicación da frase *A ocasión pintana calva*. Esta representación alegórica da Ocasión foi utilizada profusamente nas artes e as letras da época.

³⁰⁶ Turpenay, como Grandmont e Les Essarts son lugares próximos a Chinon.

que regalou o señor de Grandmont xunto con cento corenta faisáns que enviou o señor de Les Essarts e algunhas ducias de pombos, de paxaros de río, de cercetas, abetouros, mazaricos, píllaras, francolíns, bernacas, biluricos, avefrías, lavancos, espátulas, martinets, garzas, fochas, garzotas, cegoñas, sisóns, flamengos alaranxados (que son fenicópteros), papuxas, pavos, cuscús a oito e carne cocida a esgalla.

Non faltaba nada e había víveres en abundancia que foron preparados axeitadamente por Lapasalsas, Caldeiradas e Pisagraz, cociñeiros de Golagrande.

Xanote, Miguel e Baleiracuncas dispuxeron moi ben de beber.

---

³⁰⁷ Na caza distíngues entre animais de pelaxe rubia. Coma o cervo, o lobo e o raposo, e os animais de pelaxe negra coma o porco bravo.

CAPÍTULO 38

Como Gargantúa comeu en ensalada seis peregrinos

Cómpre que contemos o que lles sucedeu a seis peregrinos que viñan de San Sebastián³⁰⁸, perto de Nantes, e que para se poñeren ao abeiro aquela noite, por medo aos inimigos, se acocharon na horta sobre as ervillas, entre as verzas e as leitugas.

Gargantúa encontrouse algo sedento e preguntou se se poderían atopado unhas leitugas para facer ensalada, e ao lle diciren que alí as había das máis grandes e fermosas do país, pois eran tan grandes coma ameixeiras ou nogueiras, quixo ir collelas el propio e levou na súa man cantas lle petou. Xunto con elas levou os seis peregrinos, que tiñan tanto medo que non ousaban dar fala nin tusir.

Ao lavalas primeiro na fonte, dicíanse os peregrinos en voz baixa uns aos outros:

-Que será ben facer? Aquí, entre as leitugas, afogamos. Falaremos? Mais, se falamos hanos matar coma espías.

E mentres así deliberaban, Gargantúa botounos, coas súas leitugas, dentro dun prato da casa tan grande coma o tonel do Císter³⁰⁹, e con aceite e vinagre e máis sal, comeunos para se refrescar antes de cear. Engulira xa cinco peregrinos e o sexto estaba dentro do prato agachado debaixo dunha leituga, non sendo o seu bordón, que sobresaía un pouco. Ao ver isto, díxolle

Golagrande a Gargantúa:

-Semella un corno de caracol. Non o comas.

-E logo? –contestoulle Gargantúa- Están bos durante todo este mes.

E tirando o bordón, levantou xunto con el o peregrino e comeuno moi ben comesto. Despois, bebeu un tremendo grollo de viño pineau e agardaron a que preparasen a cea.

Así devorados, os peregrinos tiráronse fóra das moas da súa dentame o mellor que puideron. Pensaban que os botaran nalgún foxo das prisións, e cando Gargantúa botou o longo grollo coidaron afogar na súa boca. O torrente de viño case que os levou ao abismo do seu estómago, mais saltando cos seus bordóns como fan os miguelotes³¹⁰, puxéronse a salvo á beiriña dos dentes, pero por desgraza un deles, ao tentar o chan co seu bordón para saber se estaban seguros, petou duro no buraco dun dente picado e bateu co nervio da mandíbula, causándolle unha dor fortísima a Gargantúa, que comezou a berrar coa rabia que estaba a aturar. Daquela, para aliviar a súa dor, mandou trager o seu mondadentes e mentres ía cara á nogueira gralleira³¹¹ desaniñouvos os señores peregrinos. Porque pillou un polas pernas, outro polos ombreiros, outro polas alforxas, outro pola falchoca, outro pola esmoleira e enganchou pola bragueta o coitadiño que lle batera co bordón. Con todo, foi unha gran sorte para este porque lle curou unha bocha chaguenta que o martirizaba dende o momento que pasaran Ancenis³¹².

Desaniñados así os peregrinos, fuxiron a través da viña a bo trote e acougou a dor.

---

³⁰⁸ Saint-Sébastien d’Aignes.

³⁰⁹ O mosteiro do Císter tiña un tonel de trescentos moios que dis que era da época da súa fundación por San Bernardo.

³¹⁰ Peregrinos que ían ao Mont Saint Michel, na Normandía, e que, por ser lugar rodeado de mar, tiñan que saltar moitas veces valéndose do seu bordón.

³¹¹ Nogueira que ten noces tan duras que só as grallas e os corvos as dan partido

³¹² Lugar á beira do Loira, no camiño de volta de Nantes.

Nesa hora chamouno Eudemón para cear, pois todo estaba disposto.

-Vou mexar o meu mal –dixo el.

Entón mexou tan copiosamente que a urina lles cortou o camiño aos peregrinos, véndose estes obrigados a pasar o gran regueiro. Seguindo pola beiriña da touza, en pleno camiño, caíron todos –non sendo Forneiro- nunha trapela que había, feita para coller lobos con rede, de onde escaparon grazas á habelencia do devandito Forneiro que rompeu todos os lazos e cordas. Saídos de aló, durmiron o resto da noite nunha choupana rente de Le Couldray e alí as palabras dun deles chamado Cansodir reconfortáronos da súa desgraza. El fíxolles a observación de que esta aventura xa fora predita por David nos *Salmos*³¹³:

-Cum exurgerent homines in nos, forte vivos deglutissent nos cando nos comeu coa leituga cunhas areíñas de sal. *Cum irasceret furor eorum in nos, forsitan aqua absorvisset nos* cando bebeu o gran grollo. *Torrentem pertransivit anima nostra* cando pasamos o gran regueiro. *Forsitan pertransisset anima nostra aquam intolerabilem* da súa urina coa que nos cortou o camiño. *Benedictus Dominus qui non dedit nos in captionem dentibus eorum. Anima nostra, sicut passer erepta est de laquea venantium* cando caímos na trapela. *Laqueus contritus est* por Forneiro. *Et nos liberati sumus. Adjutorium nostrum, etc.*

---

³¹³ Rabelais búlrase da aplicación da Biblia a cada situación cotiá, que era costume dos eclesiásticos do seu tempo. O texto latino di: *Cando se ergueron os homes contra nós, se cadra nos terían devorado vivos...Cando o seu furor se excitaba contra nós, se cadra a auga nos tería absorbido...A nosa alma atravesou o torrente...Se cadra a nosa alma tería atravesado a auga intolerábel...Abenzoado sexa o Señor, que non nos deu en presa aos seus dentes. A nosa alma, coma un paxaro, escapou dos lazos dos cazadores...O lazo foi rompido...e fomos liberados.. O noso socorros, etc.*

CAPÍTULO 39

*Como Gargantúa festexou ao frade e as bonitas cousas que dixo ao cear*³¹⁴

Cando Gargantúa se puxo á mesa e remataron de larpas a puntiña de arriba das viandas, Golagrande comezou a contar a orixe e causa da guerra habida entre el e máis Picrocolo, e chegou ao momento de narrar como Frei Xoán das Carnespicadas triunfara na defensa da horta do mosteiro, e louvouno por cima das proezas de Camilo, Escipión, Pompeio, César e Temístocles. Entón pediu Gargantúa que o mandasen buscar a escape, a fin de que se consultase con el o que cumpría facer. Por vontade deles foino buscar o seu maiordomo, e levouno todo ledado co seu varal de cruz enriba da mula de Golagrande.

Ao que chegou houbo mil aloumiños, mil abrazos e mil saúdos:

-Ei, Frei Xoán, meu amigo! Frei Xoán, meu irmán! Frei Xoán, o demo me leve, unha apreta meu amigo!

-Veña, aos meus brazos!

-Pasa para aquí, carallo, que te vou escadrillar a poder de apertas!

E Frei Xoán divertíase! Nunca home tan garimoso e chascorrando houbo!

-Veña! Veña! –dixo Gargantúa- Un escano para aquí, cabo de min, a este lado!

-Estou conforme, pois que así o queredes –dixo o frade- Paxe, auga! Bota, meu rapaz, bota: hame refrescar o figado. Dáme para eu facer gárgaras.

-*Deposita cappa*³¹⁵ –dixo Ximnasta- Quitemos o manteo.

-Deus me valla! Non, meu señor fidalgo! –púxose o frade- Hai un capítulo *in statuto Ordinis*³¹⁶ ao que non lle había gostar a cosa.

-Merda! –dixo Ximnasta- Merda para o voso capítulo! Ese manteo rómpevos os ombreiros. Botádeo para abaixo!

-Déixame, meu amigo –dixo o frade- Porque aínda bebo mellor con el, así deus me valla! El ponme o corpo todo ledado: se que o deixo. Súas Excelencias os señores paxes vanse fabricar ligas con el, como me ocorreu unha vez en Coulaines. E, de por parte, non hei ter apetito ningún. Mais se me sento á mesa con este hábito: Deus me valla se non te hei beber a ti e mais ao teu cabalo alegremente! Deus libre de mal á compañía toda! Xa ceara, mais non por iso hei comer menos, porque teño un estómago enlousado, e fondo como a bota de san Bieito³¹⁷, sempre aberto como a faldriqueira dun avogado. De todos os peixes non sendo da tenca...collede a ala da perdiz e o coxote da monxa³¹⁸. Ou seica non é unha morte leda morrer coa miñoca tesa³¹⁹? Ao noso prior sábelles moito a carne branca de capón.

-Niso non se asemella moito aos raposos –dixo Ximnasta- pois dos capóns, pitas e polos que collen nunca comen a carne branca.

-E logo? –preguntou o frade.

---

³¹⁴ Frei Xoán fala coma un tarabelo, e entre o remuíño de exclamacións, xuramentos, xogos de palabras, exaltación do bo beber e o bo comer, do pracer da caza e outros praceres que fai este ser un tanto primario, destaca a exaltación da fidelidade ao rei e protector de Rabelais: Francisco I.

³¹⁵ Fórmula litúrxica que sinalaba o momento no que o oficiante debía quitar a capa.

³¹⁶ *Nos estatutos da orde*.

³¹⁷ Xogo de palabras entre a *bota* de calzado e a *bota* de beber. A *bota de san Bieito* era un tonel dos frades bieitos de Bolonia.

³¹⁸ Frei Xoán comeza coa primeira parte dun refrán (*De todos os peixes, non sendo da tenca, colle o lombo e deixa a panza*) mais desvíase cara a outros “manxares”.

³¹⁹ Segundo un refrán latino *Qui monaca potitur virga tendente moritur* (O que goza dunha monxa morre coa verga tesa).

-Porque non teñen cociñeiros para cocela –respondeulle Ximnasta- e se non está cocida axeitadamente queda vermella e non branca. O vermello das carnes é síntoma de non estaren ben cocidas, non sendo os lumbrigantes e camaróns, que se fan cardinais ao cocelos³²⁰.

-Corpus Christi de Bayard³²¹! –púxose o frade- Pois daquela o enfermeiro do noso mosteiro non ten a cabeza ben cocida, que ten os ollos vermellos coma un cunco de ameneiro...Este coxote de lebracho é bo para os gotosos³²²...E xa que estamos a falar de martelos³²³: por que os coxotes das mociñas están sempre frescos?

-Dese problema non fala Aristóteles, nin Alexandre Afrodisio nin Plutarco – respondeulle Gargantúa.

-Débese a tres causas polas que un lugar se refresca naturalmente –dixo o frade- Primeiro, porque a auga escorre ao longo deles. Segundo. Porque é un lugar sombrizo, escuro e tenebroso, onde o sol non loce endexamáis. E terceiro, porque está continuamente venteado polos aires da boca do corpo, da camisa e, a maiores, da bragueta. E veña ledicia! Paxe, trae de chuchar!...Glo,glo, glo!...Que boíño é Deus que nos dá esta boa pinga! Deus me premie, se eu se eu tivese vivido no tempo de Xesucristo tería gardado ben de que os xudeus non o collesen no horto das oliveiras. Fálteme tamén o demo se eu faltara de lles cortar os xarretes a Súas Excelencias os señores Apóstolos, que fuxiron tan covardemente despois de teren ceado moi ben e deixaron ao seu bo mestre no apuro! Odio máis ca o veneno o home que foxe cando é preciso tirar a faca. Ai, ho, por que non había eu ser rei de Francia oitenta ou cen anos! Deus me asista, habíavos deixar coma cans rabelos a aqueles que fuxiron en Pavía³²⁴! Febres cuartás os collan! Por que non habían morrer eles aló antes de deixaren o seu bo príncipe nesa dificultade? Non é mellor e máis honorábel morrer loitando valentemente do que vivir fuxindo ruinmente?... Non habemos comer moitos parruliños este ano... Ah, meu amigo, pásame un pouco dese porco!...Diantre, xa non hai máis mosto! *Germinavit radix Jesse*. Xerro a min atrás dixese... Este viño non é dos peores. Que viño bebiades en París? Que o demo me leve se algún día non tiveren eu a casa aberta por máis de seis meses a todo aquel que quixese entrar nela!...Coñecedes a Frei Claude des Hauts-Barrois? Que bo compañeiro é! Pero que mosca lle picou? Non fai máis ca estudar dende non sei canto tempo. Eu non estudo miga, pola miña parte. No noso mosteiro non estudamos nunca, por medo aos orellóns. O finado do noso abade dicía que é cousa monstruosa ver un frade sabio³²⁵. Por Deus, meu señor amigo, *magis magnos clericos non sunt magnos sapientes*...Nunca tantas lebres vistes como este ano. Non puiden eu facerme cun azor nin cun terceirón³²⁶ por ningures. O señor de La Bellonière prometérame un miñato, mais escribiume hai pouco que lle quedara sen folgos. As perdices hannos comer as orellas este ano... Non atopo pracer na espreita, pois amorméirome; se non corro, se non rebulo, non estou satisfeito. Certo é que, ao

---

³²⁰ Porque se poñen vermellos, da cor dos hábitos dos cardinais.

³²¹ Xuramento favorito de Bayard, famoso nobre francés que serviu a varios monarcas franceses. Loitando contra Carlos V en Italia fíxose famoso por ter defendido a ponte de Garigliano el só contra douscentos españois, segundo conta a tradición.

³²² Plinio aconséllalles aos gotosos levaren con eles unha pata de lebracho para aliviar a dor. Frei Xoán o que parece aconsellar é comela.

³²³ Evidentemente que non estaban a falar de martelos.

³²⁴ En Pavía tivo lugar unha importante batalla dentro das guerras de Italia entre Francisco I e Carlos V. Os franceses foron derrotados e Francisco I foi preso.

³²⁵ Lembremos a propia experiencia de Rabelais, a quen no mosteiro de Fontenay-le-Comte lle confiscaron os libros impedíndolle estudar o grego.

³²⁶ Termo que, en cetraría, denomina o macho de certas aves de presa. O nome salienta que estes machos son un tercio máis pequenos ca a femia.

saltar valos e sebes, o manteo vai deixando pelos. Fixenme cun bonito lebrel: que o demo me leve se lle escapa lebre ningunha! Un laciao leváballo ao señor de Malebrel, eu rapiñeino: fixen mal?

-Non, ho, Frei Xoán! –díxolle Ximnasta- Non! Por todos os diaños! Nadiña!

-Entón, por eses demos, en canto que duren! –dixo o frade- Polos cravos de Cristo! Que daría feito con el ese coxo? Polas chagas de Cristo! A el préstalle moito máis cando lle regalan unha boa parella de bois!

-Como é? –preguntou Ponócrates- Estadés a xurar, Frei Xoán?

-Só é para adornar a miña linguaxe –respondeu o frade- É colorido de retórica ciceroniana.

CAPÍTULO 40

Por que a xente foxe dos frades e por que algúns teñen o nariz máis grande ca os outros

-A fe de cristián! –dixo Eudemón- Estou ben asombrado observando o falangueiro que é este frade, pois está a nos alegrar a todos. Daquela: como é que a xente rexeita os frades de toda boa compañía chamándolles derramafestas, igual que as abellas expulsan os abellóns fóra dos seus cortizos? *Ignavum fucos pecus a presepibus arcent*³²⁷, di Virxilio.

Ao que respondeu Gargantúa:

-Non hai cousa máis certa que o manteo e a caperucha atraen contra eles os oprobios, insultos e maldicións da xente do mesmo xeito que o vento chamado Cecias atrae as nubes. A razón perentoria é porque eles comen a merda da xente, é dicir os pecados, e, igual ca aos mascamerdas, bótanos lonxe ao seu retiro (os mosteiros e abadías) apartados da vida social como o están os retretes dunha casa. Mais, se entendedes por que as familias se chufan e acirran sempre ao mono, habedes entender por que os frades son sempre rexeitados por todos, vellos e mozos. O mono non garda a casa coma o can, non tira do arado coma o boi, non produce leite nin lá coma a ovella, non porta fardos coma o cabalo. O que fai é ciscar por todas partes e estragar todo; esa é a causa pola que recibe malleiras. Do mesmo xeito, un frade (refirome a un deses frades ociosos) non labra coma o campesiño, non garda o país coma o guerreiro, non cura os enfermos coma o médico, non predica nin lle ensina a doutrina á xente coma o bo doutor evanxélico e o pedagogo, non transporta as cousas útiles e necesarias para a sociedade coma o comerciante. É a causa pola cal todos os apupan e aborrecen.

-De acordo –dixo Golagrande- mais préganlle a Deus por nós.

-Nadiña! –respondeulle Gargantúa- O certo é que molestan a veciñanza toda a poder de trengueleo de campás.

-Pois claro! –dixo o frade- Unha misa, unhas matinas, unhas vésperas ben repenicadas, van medio rezadas.

-Rosman un ensarillado de lecturas e salmos que non entenden en absoluto e botan un eito de padrenosos entrefebrados con longas avemarías sen pensalos nin entendelos. Eu a iso chámolle bulra de Deus e non oración. Mais, que Deus os axude se é que pregan por nós e non por medo a perderen os seus moletes e as súas sopas graxas. Os verdadeiros cristiáns, de toda condición e en todo tempo e lugar, pregan a Deus, e o Espírito prega e intercede por eles e Deus concédelles a graza. Velaí temos agora o noso bon Frei Xoán. Por iso todos desexan a súa compañía. Non é beatón nin anda esfarrapado: é faladeiro, ledado e decidido, bo compañeiro, laboura, trafega, defende os oprimidos, conforta os aflixidos, axuda os arregueixados e garda a horta do mosteiro

-Fago moito máis ca iso –dixo o frade- porque, ao despachar as nosas matinas e cabodanos no coro, fago ao mesmo tempo cordas para baesta, pulo frechas e saetas, fago redes e saquitos para pillar coellos. Nunca estou ocioso. Mais agora... Veña, A beber!, A beber! Trae a froita: son castañas da fraga de Étroc³²⁸. Con viño novo axiña cosedes a rotos³²⁹. Aínda non vos entonastes co mosto, aquí dentro. Deus me valla, eu bebo en todos os ríos coma os cabalos dos fiscais eclesiásticos!

Ximnasta díxolle:

-Frei Xoán, tirade eses candiolos que vos penden do nariz.

³²⁷ *Arredan dos seus cortizos a tropa preguiceira dos abellóns*, di Virxilio nas *Xeórxicas*

³²⁸ Lugar de Fontenay-le-Comte, á beira do Atlántico, moi coñecido pola calidade das súas castañas.

³²⁹ Na frase orixinal había un xogo de palabras que tratamos de evocar.

-Ha, ha! –exclamou o frade- Seica estou en perigo de afogar, que xa estou coa auga até o nariz! Non, ho! *Quare? Quia*³³⁰ ela sae ben do nariz mais non dá entrado, porque está ben antidotado con pámpanos³³¹. Oi, meu amigo, quen levase botas dese coiro no inverno podería ir sen medo coller ostras porque nunca lle daría entrado a auga.

-Por que é que Frei Xoán ten un nariz tan fermoso? –preguntou Gargantúa.

-Porque así o fixo Deus, que nos fai segundo a súa vontade divina, do mesmo xeito e co mesmo fin que un oleiro fabrica os seus xerros –respondeu Golagrande.

-Porque foi un dos primeiros en chegar á feira dos narices –púxose Ponócrates- Colleu un dos máis fermosos e máis grandes.

-Xóoo! –dixo o frade- Segundo a verdadeira filosofía monacal, é porque a miña ama de cría tiña as tetas moles: ao eu mamar, o meu nariz afundiase nelas coma en manteiga e alí levedaba e medraba coma a masa dentro da artesa. As tetas duras das amas fan nachos os meniños. Mais... Viva a alegría! *Ad formam nasi cognoscitur ad te levavi*³³²... Endexamais proba eu confeitados. Paxe, trae de chuchar! E, *item*³³³, torradas!

---

³³⁰ En latín *Por que? Porque...*

³³¹ Con viño, logo.

³³² *Pola forma do nariz coñécese a do* “cara a ti me erguín”. Rabelais xoga coa cita dun salmo chamado dese xeito e mais coa alusión ao membro do que se dicía que tiña unha longura proporcionada á do nariz

³³³ *Igualmente*. O frade pide tamén torradas para mollar co viño.

CAPÍTULO 41

Como o frade fixo durmir a Gargantúa, e das súa horas e breviario

Acabada a cea, deliberaron encol do asunto urxente, e decidiuse que arredor da media noite habían saír de patrulla para saberen canta vixiancia e atención puñan os seus inimigos e que, entrementes, irían repousar un pouco para estaren máis frescos. Mais Gargantúa non daba durmido, puxérase do xeito que se puxese. Por iso díxolle o frade:

-Eu non durmo nunca a pracer senón cando estou no sermón ou cando lle rezo a Deus. Rógovos que comecemos os dous, vós e eu, os sete salmos³³⁴, a ver se moi axiña non estades durmido.

A idea gostoulle moito a Gargantúa e, comezando polo primeiro salmo, ao chegaren a *Beati quorum*³³⁵ durmíronse un e outro. Mais o frade non deixou de acordar antes da media noite, de tan afeito que estaba á hora das matinas claustrais. Ao que estivo esperto, acordou aos demáis todos cantando a grandes voces a cantiga:

Acorda, rapaz!
Acorda, acorda!
Acorda, rapaz!
Acorda, xa!

Cando todos estiveron espertos, dixo el:

-Meus señores, dis que as matinas comezan tusindo³³⁶ e a cea comeza bebendo. Fagamos do revés: comecemos agora as nosas matinas bebendo e, á tardiña, á entrada da cea, habemos tusir a cada quen mellor.

Entón dixo Gargantúa:

Beber tan axiña despois de durmir non é conforme á dieta médica. Cómpre primeiro limpar o estómago do superfluo e dos excrementos.

-Está ben medicado! –dixo o frade- Cen demos me salten ao corpo se non hai máis borrachos vellos ca médicos vellos! Eu asinei un pacto co meu apetito polo que sempre se deita comigo (organizoo ben polo día) e tamén comigo se ergue. Tomade vós os vosos purgantes, tantos como queirades, que eu vou polo meu estimulante.

-De que estimulante falades? –preguntou Gargantúa.

-Do meu breviario –respondeu o frade- porque igual que os falcoeiros, antes de alimentaren os seus paxaros lles fan probar unha pata de polo para lles tirar os humores do cerebro e abrílles o apetito, tamén eu, ao coller ese pequeno e ledoo breviario³³⁷ polas mañáns, limpo os pulmóns todos e quedo novo para beber.

-E que uso seguides ao rezardes esas fermosas horas? –preguntou Gargantúa.

-O de Fecante –respondeu o frade- que é de tres salmos e tres lecturas³³⁸ ou nadiña quen non queira. Eu endexamáis me asuxeitei ás horas: son as horas as que están feitas para o home e non o home para as horas³³⁹. Polo tanto, eu fago coas miñas igual

³³⁴ Os salmos da penitencia eran sete.

³³⁵ Comezo do segundo salmo: *Benaventurados aqueles dos que...*

³³⁶ Tusirían os frades co frío ou para se aclararen a voz.

³³⁷ Algúns opinan que podería haber aquí unha alusión a outro tipo de breviario: un frasco con forma de libro.

³³⁸ As matinas compúñanse de doce salmos e tres lecturas, polo que ese rito tan abreviado non existía.

³³⁹ Palabras de Cristo falando do sabbat dos xudeus.

que coas estribeiras: acúrtoas ou alóngoas cando me parece. *Brevis oratio penetrat coelos, longa potatio evacuat cyphos*³⁴⁰. Onde é que está escrito iso?

-A fe que non o sei, meu caralludiño, pero ti vales demasiado –díxolle Ponócrates.

-Niso seméllome a vós –respondeulle o frade- Mais *venite apotemus*³⁴¹.

Prepararon carbonadas a oito e boas sopas de prima e o frade bebeu a pracer. Algúns acompañárono e outros arredáronse. Despois, todos comezaron a se armaren e equiparen, e armaron o frade contra a súa vontade, pois non quería outras armas senón o seu manteo diante do peito e o varal de cruz no puño. Con todo, ao gusto deles, puxéronlle armadura dos pés á cabeza e montárono enriba dun bo corcel napolitano, cun gran bracamarte³⁴² no lado, no medio de Gargantúa, Ponócrates, Ximnasta, Eudemón e vinte e cinco dos máis valentes da casa de Golagrande. Ían todos armados de a feito, coa lanza no puño, montados como san Xurxo, e cada un levaba un arcabuceiro á grupa.

---

³⁴⁰ Chufa monástica: *Oración curta entra nos ceos, bebedela longa valeira as copas.*

³⁴¹ Oarodia do *Venite adoremus* (“·Vinde e adoremos”) transformado en *Vinde e bebamos.*

³⁴² V. nota 13.

CAPÍTULO 42

Como o frade lles dá azos aos seus compañeiros e como quedou pendurado dunha árbore

Velaí van os nobres campións á súa ventura³⁴³ ben decididos a coñeceren que tipo de combate cumprirá empregar e de que cumprirá protexerse cando chegue o día da grande e terríbel batalla. E o frade dálles azos dicindo:

-Rapaces, non teñades medo nin dúbida, que eu heivos guiar tranquilamente. Deus e san Bieito nos asistan! Pola Paixón! Se eu tivese igual forza ca azos, habíavolos emplumar coma parrulos! Eu non lle temo a nada agás a artillaría. E mais sei unha oración que me transmitiu o subsacristán³⁴⁴ do noso mosteiro e que libra as persoas de toda boca de fogo, mais non me ha dar resultado ningún porque non teño fe nela. Con todo, o meu varal de cruz ha facer as do demo, Deus me valla! O que de vós faga o galiña, que o demo me leve se non o poño de frade no meu lugar e lle encambo o meu manteo! Porque cura a covardía da xente. Seica non ouvistes falar do lebrél do señor de Meurles, que non valía para correr polo campo? Foi este e púxolle un manteo ao pescozo e...polas chagas de Cristo! ...non escapou diante súa nin lebre nin raposo! E o que máis é: cubriu todas as cadelas do país, el que denantes estaba derreado e era *de frigidis et maleficiatis*³⁴⁵.

Ao dicir encarraxado estas palabras, o frade pasou por baixo dunha nogueira, tirando cara o salgueiral, e espetou a viseira do elmo na galla dunha longa póla da árbore. Con todo, deulle decididamente coas esporas ao seu cabalo, que era fogoso cando o picaban, de xeito que o cabalo choutou para diante e o frade, ao querer desenganchar a súa viseira, soltou a brida e pendurouse coa man na pola entrementes que o cabalo rispaba debaixo del. Por causa disto o frade quedou pendurado da nogueira, pedindo axuda, clamando contra o crime e pregoando tamén que o pillaran a traizón.

Eudemón foi o primeiro que o viu, e chamou por Gargantúa dicindo:

-Maxestade, vide e mirade Absalón pendurado.

Gargantúa, ao que chegou, observou a postura do frade e a forma en que estaba pendurado, e díxolle a Eudemón:

-Non atinastes ao comparalo con Absalón³⁴⁶, porque Absalón pendurouse polos cabelos, mais o frade, que ten a cabeza rapada, pendurouse polas orellas.

-Axudádeme, polo demo! –dixo o frade- Non é momento de larapetear! Asemelládesmevos aos predicadores decretalistas³⁴⁷ que din que calquera que vexa o seu próximo en perigo de morte debe –baixo pena de excomuñón trisulca³⁴⁸ - exhortalo a que se confese e se poña en estado de graza antes do que axudalo. Daquela, cando eu os vexa a eles caídos no río e a piques de afogar, en lugar de ir á súa procura e botarlles unha man, heilles dicir un longo e fermoso sermón *de contemptu mundi et fuga seculi*³⁴⁹, e des que estean tesos mortos hei ir pescalos.

³⁴³ Fórmula das novelas de cabalaría.

³⁴⁴ Xerarquía imaxinaria.

³⁴⁵ Un título das *Decretais* estaba adicado aos “fríxidos e convertidos en impotentes por maleficios”.

³⁴⁶ Absalón, fillo de David, consoirou contra seu pai e viuse obrigado a fuxir. Na súa fuxida, a súa longa cabeleira enzarapallouse na pola dunha árbore e el quedou pendurado.

³⁴⁷ As *Decretais*, cartas dos papas, recomendaban longos e complicados formalismos que Rabelais non perde ocasión de criticar.

³⁴⁸ *De triple punta*, coma o raio de Xúpiter. É, pois, unha tripla excomuñón papal.

³⁴⁹ *Do desprezo do mundo e da fuxida do século*.

-Non te movas, churrusqueiro- dixo Ximnasta- que eu vou na túa procura, porque es un fradiño ben simpático.

Monachus in claustro
non valet ova duo,
sed quando est extra
bene valet triginta³⁵⁰

Eu vin máis de cincocentas persoas penduradas, mais nunca vin ningunha que tivese maior graza ao estar pendurcada. De eu ter tanta, gustaríame estar así pendurado toda a miña vida.

-Daredes acabado logo de predicar? –dixo o frade- Axudádeme, por Deus, pois que non queredes facelo polo Outro. Polo hábito que levo, habédesvos arrepentir *tempore et loco prelibatis*³⁵¹!

Entón baixou Ximnasta do seu cabalo e, subindo á nogueira, levantou cunha man o frade pola malla do sovaco, e coa outra desenganchou a súa viseira da árbore e deixouno caír así no chan, e el despois.

Baixado que foi, quitou todo o seu arnés e botou unha peza tras outra no medio do campo e, volvendo a coller o seu varal de cruz, volveu montar riba do seu cabalo, que Eudemón retivera de fuxir.

E así se van ledamente, seguindo o camiño do salgueiral.

---

³⁵⁰ Cancionciña en latín macarrónico: *O frade no claustro non vale dous ovos, mais cando está fóra ben vale trinta.*

³⁵¹ *En tempo e lugar escollidos.*

CAPÍTULO 43

Como Gargantúa bateu coa patrulla de Picrocolo e como o frade matou o capitán Tiradiante e despois foi apresado polos inimigos

Picrocolo, coa narración dos que escaparan polo camiño cando Tripudo fora destripado, encarraxouse moitísimo ouvindo que os diaños correran contra a súa xente e reuniu o seu consello toda a noite. Nel, Tolitates e Botaporela sostiveron que a potencia de Picrocolo era tal que podería derrotar os diaños todos do inferno se é que se presentaban alí, cousa que el non cría totalmente aínda que tamén non desconfiaba dela.

Polo tanto, enviou baixo o mando do conde Tiradiante, para exploraren o país en patrulla, seiscentos cabaleiros, todos montados en cabalos lixeiros, todos ben hisopados con auga bendita, e revestidos cada un cunha estola ao través como distintivo³⁵², para que se por ventura se encontraban cos diaños, pola virtude desta auga gregoriana e da estola os fixesen desaparecer e esvaír. Correron, pois, até perto de La Vauguyon e La Maladerie mais non atoparon ninguén con quen falar, polo que volveron pasar pola parte de enriba, e perto de Le Coudray, na casoupa e choupana pastoril, atoparon os cinco peregrinos, aos que levaron atrelados e maniatados como se fosen espías, por máis exclamacións, imploracións e súplicas que estes fixeron. Ao que baixaron de alá cara a Seuilly ouviunos Gargantúa e díxolles aos seus:

-Compañeiros, preséntase combate, pero eles son en número ben máis dez veces ca nós. Lanzarémonos sobre deles?

-Que diaños habíamos facer, logo? Estimades vós os homes polo seu número e non polas súas virtudes e afouteza? –preguntou o frade.

E despois berrou:

-Lancémonos, diaños, lancémonos!

Ao ouviren isto, os inimigos pensaron de certo que aqueles eran verdadeiros diaños, polo que comezaron a fuxir a rédea solta, excepto Tiradiante, que fincou a súa lanza contra o riste e petou con ela o máis forte que puido no medio do peito do frade. Mais, ao topar co terríbel manteo, demoucouse ela pola punta de ferro como se petásedes cunha candeíña contra unha bigorna. Daquela, o frade baixoulle o seu varal de cruz entre colo e collar³⁵³ sobre do oso acromio³⁵⁴ tan rexamente que o escangallou e lle fixo perder todo o sentido e o movemento e caíu aos pés do cabalo. Ao ver a estola que levaba de través, díxolle Frei Xoán a Gargantúa:

-Eses non son senón prestes, que é só comezo de frade, san Xoán me valla, eu son frade de a feito! Heivos matar destes como moscas!

Despois correu atrás deles a gran galope. Tanto que pillou os derradeiros. E mallou neles coma no centeo, zoupando a torto e a dereito.

Ximnasta preguntoulle decontado a Gargantúa se debían saír en persecución, ao que respondeu Gargantúa::

-De ningunha maneira, porque, segundo a verdadeira disciplina militar, cómpre non poñer endexamais o inimigo en estado de desesperación, pois tal dificultade

---

³⁵² Ao non estaren aínda uniformados, os soldados precisaban nesa época distintivos. Picrocolo ponlles atravesada unha estola para que sirva de exorcismo e remóllaos con auga bendita. A auga gregoriana (mestura de auga, viño e cinzas) usábase para purificar as igrexas profanadas.

³⁵³ Entre o pescozo e a parte da roupa que o rodea.

³⁵⁴ Termo anatómico tirado do grego par designar a omoplata. Esta palabra, como tantas outras –sexan cultismos ou termos populares, dialectais ou importados doutras linguas- aparece por primeira vez en francés na obra de Rabelais.

multiplica a súa forza e acrece o ánimo que xa estaba abatido e esmorecente. E non hai mellor remedio para a salvación dos estomballados e rendidos que o non esperaren salvación ningunha. Cantas vitorias non colleron os vencidos das mans dos vencedores cando estes non se gobernaron pola razón e intentaron facer un exterminio total sen mesmo querer deixar un só para levar a noticia! Abrídelle sempre aos vossos inimigos todas as portas e camiños, e mellor facédelle unha ponte de prata para mandalos fóra.

-Si, ho! –dixo Ximnasta- Que levan bo escaldo.

-Lévanvos caldo? –púxose Gargantúa- Pois xúrovos polo meu honor que non lles ha prestar! Mais non nos retiremos aínda, a fin de estarmos preparados ante calquera eventualidade. Agardemos aquí en silencio, pois penso que xa coñezo de abondo o enxeño dos nosos inimigos. Déixanse guiar pola sorte e non polo siso.

Entrementes que eles agardaban debaixo das nogueiras, o frade seguía a persecución lanzándose sobre de todos os que atopaba, sen se apiadar de ninguén, até que bateu cun cabaleiro que levaba á grupa un dos pobres peregrinos. E cando ía atacalo púxose o peregrino a berrar:

-Ei, señor prior, meu amigo! Señor prior, salvádeme! Suplícovolo!

De que ouviron estas falas, volveron atrás os seus inimigos, e ao veren que alí non estaba máis ca o frade, que era quen facía todo aquel espolio, cargárono de golpes como se carga de leña un burro. Mais el non sentía nadiña, maiormente cando lle zoupaban sobre do manteo, de tan duro que tiña o coiro. Despois, confiárono en custodia a dous arqueiros e, volvendo atrás, non viron que ninguén os perseguise, polo que coidaron que Gargantúa fuxira coa súa tropa. Daquela, correron cara á noceda tan rápido como puideron para se enfrontaren con eles, deixando alá o frade só cos seus dous arqueiros de custodia.

Gargantúa ouvíu o ruído e o rinchar dos cabalos e díxolles aos seus:

-Compañeiros, estou a ouvir o tecoletio dos nosos inimigos e xa estou dexergando algúns dos que veñen contra nós en masa. Imos apreixarnos ben e manernos no camiño en boa formación. Dese xeito poderémolos recibir con perda deles e mérito noso.

CAPÍTULO 44

Como o frade se desfixo dos seus gardas e como foi derrotada a patrulla de Picrocolo

O frade, ao velos marchar así en desorde, cavilou que irían cargar contra Gargantúa e a súa xente, e atristouse extraordinariamente de non os poder axudar. Despois, decatouse da actitude dos dous arqueiros que o custodiaban, que de grado terían corrido atrás da tropa para pillaren algún botín e que estaban a mirar sempre cara ao val polo que os outros baixaban. E, de por parte, razoaba dicindo:

-Esta xente é ben pouco experta nos feitos de armas, pois en ningún momento me pediu a miña palabra de honor nin me quitou o meu bracamarte.

E inmediatamente tirou o tal bracamarte e bateulle con el ao arqueiro do lado dereito, cortándolle enteiramente as veas xugulares e arterias carótidas do pescozo, coa úvula, até os dous lóbulos do tiroides e, ao retirar o golpe, fendeulle a médula espiñal entre a segunda e a terceira vértebra; e entón caíu o arqueiro totalmente morto. E o frade, revirando o seu cabalo cara á esquerda, correu contra o outro, quem ao ver que o seu compañeiro estaba morto e que o frade o avantaxaba, púxose a berrar:

-Ei, señor prior, entrégome! Señor prior, meu bo amigo! Señor prior!

E o frade púxose a berrar tamén:

-Señor posterior³⁵⁵, meu amigo, señor posterior! Porque ides recibir no voso posterior!

-Ei, señor prior, meu churrusqueiro! Señor prior, que Deus vos faga abade! – púxose o arqueiro.

-Polo hábito que levo, que agora vos vou facer eu cardeal a vós –respondeu o frade- Apresades os relixiosos para cobrardes rescate? Pois a esta hora heivos facer eu coa miña man un chapeu vermello!

E o arqueiro púxose a gritar:

-Señor prior, señor prior! Señor futuro abade! Señor cardeal! Señor todo! Ai! Ai! Ui! Non, señor prior, meu señor prioríño querido, entrégome a vós!

-E eu entrégote a todos os diaños! –respondeu o frade.

Entón, dun golpe, tronzoulle a testa, cortándolle a fronte por riba dos osos petrosos, e levándolle os dous osos bregmáticos e a sutura saxital con gran parte do sos coronal, e ao facelo tronzoulle as dúas meninxes e partiu profundamente os dous ventrículos posteriores do cerebro³⁵⁶, e o cranio quedoulle pendendo por tras, enriba dos ombreiros, da pel do pericranio, a xeito de bonete doutoral, negro por riba e vermello por dentro. Así caíu, teso, morto, polo chan.

Feito isto, o frade picou coas esporas ao seu cabalo e proseguíu o vieiro que levaban os inimigos, que se encontraran con Gargantúa e os seus compañeiros no camiño grande e ficaran tan mermados en número –pola enorme mortandade que alí fixeran Gargantúa coa súa gran árbore, Ximnasta, Ponócrates, Eudemón e os outros- que comezaron a retirarse de presa, todos aterrorizados e cos sentidos e o entendemento perturbados, como se visen o propia espectro e figura da morte diante dos seus ollos.

---

³⁵⁵ Xogo de palabras con *prior*, que etimoloxicamente significa *anterior*.

³⁵⁶ Rabelais utiliza vellos termos de Anatomía: os *osos petrosos* son unha parte do temporal, os *bregmáticos* os parietais, a *sutura saxital* é a que une os osos parietais, o *oso coronal* o oso frontal, e os *ventrículos posteriores* do cerebro os ventrículos laterais.

E –como vós vedes un burro cando ten no cu un estro de Xuno³⁵⁷, ou unha mosca que o pica, correr dun lado a outro sen saber para onde ir, tirando coa súa carga polo chan, rompendo o seu freo e as súas rédeas, sen respiro nin acougo ningún, e non sabedes quen o fai mover porque non se ve cousa que o toque- así fuxía aquela xente, perdido o sentido, sen saber o motivo da fuxida. Persegúiaos só o pánico que concibiran nos seus espíritos.

Ao ver o frade que eles non pensaban senón en darlles sebo ás canelas, baixou do seu cabalo e subiu enriba dun penedo que estaba a rentes do camiño e co seu bracamarte zoupou a brazo partido contra os que fuxían, sen miramentos nin contemplacións. E matou e derrubou tantos que o seu bracamarte rompeu en dous anacos. Daquela pensou para si que xa era morte e matanza dabondo e que o resto debía de escapar para levar noticia do ocorrido.

Polo tanto, empuñou unha machada dos que xacían alá mortos e volveuse de novo para o penedo, pasando o tempo en ver os inimigos fuxiren e cairen de cu entre os corpos mortos. O único que lles fixo a todos foi obrígalos a deixar as súas picas, espadas, lanzas e arcabuces, e aos que levaban os peregrinos atados fíxoos ir de a pé e entregoulles os seus cabalos aos devanditos peregrinos, aos que mantivo consigo á beira do valo, xunto con Botaporela, a quen fixo prisioneiro.

---

³⁵⁷ O estro é o tabao. Io, sacerdotisa de Hera –deusa grega esposa de Zeus, que os latinos chamaron Xuno- foi seducida por este, que a transformou para iso nunha vitela. Xuno envioulle un tabao para que a picase.

CAPÍTULO 45

Como o frade levou os peregrinos e as fermosas palabras que lles dirixiu Pantagrue

Rematada esta escaramuza, Gargantúa retirouse coa súa xente –non sendo o frade- e ao riscar o día foron ver a Golagrande, que estaba no seu leito a pregarlle a Deus pola salvación e a vitoria deles e, ao velos todos salvos e enteiros, abrazounos de todo corazón e pediulles noticias do frade. Mais Gargantúa respondeulle que sen dúbida o tiñan os inimigos. “Pois daquela hanlles cortar as alas” dixo Golagrande (o que de certo tiña sucedido). E de aí que aínda estea en uso a expresión *fradar a alguén*³⁵⁸.

Entón mandou prepararlles un bo almorzo para que restaurasen forzas. Unha vez preparado todo, chamaron a Gargantúa, mais tanto lle pesaba a el que o frade non aparecera, que non quería beber nin comer.

De s’peto chegou o frade, e dende a porta do patio interior berrou:

-Viño fresco! Viño fresco, Ximnasta, meu amigo!

Ximnasta saíu e viu que era Frei Xoán, que traía cimco peregrinos e Botaporela preso. Entón Gargantúa a adiantouse e fixéronlle a mellor acollida que puideron, e levárono diante de Golagrande, que lle preguntou por toda a súa aventura. O frade contoulle todo: como o pillaran, como se desfizera dos arqueiros, a carnaxe que fixera polo camiño e como recollera os peregrinos e trouxera o capitán Botaporela. Despois puxéronse a banquetear ledamente todos xuntos.

Entrementes, Golagrande preguntoulles aos peregrinos de que terras eran, de onde viñan e onde ían. Cansidir respondeu en nome de todos:

-Señor: eu son de San Xián do Berry, , este é de Paluau, este de Onzay, este de Arzy e este de Villebrenin³⁵⁹. Vimos de San Sebastián, perto de Nantes, e volvemos de aló a xeiras pequenas.

-De acordo, mais: a que iades a San Sebastián? –preguntou Golagrande.

-Iamos ofrecernos a el contra a peste³⁶⁰ –respondeu Candodir.

-Ai miña pobriña xente! –púxose Golagrande- Seica coidades que a peste ven de San Sebastián?

-De certo que si –respondeu Cansidir- Os nosos predicadores afirmannolo.

-Si? –dixo Golagrande- Predícanvos tales imposturas os falsos profetas? Blasfeman eles sobre os xustos e santos de Deus facéndoos semellantes aos demos, que non fan senón mal entre os humanos, do mesmo xeito que Homero escribe que Apolo botou a peste sobre a hoste dos gregos, e os poetas inventan unha mancha de vexoves³⁶¹ e deuses malignos? Así predicaba en Cinais un camanduleiro que san Antón botaba o fogo sobre as pernas, que san Eutropio facía os hidrópicos, san Bartolo os tolos e san Xián os gotosos.³⁶² Pero eu castigueino tan exemplarmente –por máis que me chamase herexe- que dende entón ningún camanduleiro ousou entrar nas miñas terras. E

---

³⁵⁸ Rabelais fai un xogo de palabras coa expresión *avoir le moine / bailler le moine à quelqu’un* ‘bulrarse de alguén, escarnecer, ridiculizar’ que xa non se emprega actualmente en francés. Xa noutros capítulos (12 e 43) xogou con ela. Nós, nesta ocasión, facemos o xogo co verbo *fradar* que nalgúns terras de Galiza significa ‘podar as árbores’ e adquire tamén un sentido figurado ao se aplicar como ‘amputar ou cortar membros do corpo humano’.

³⁵⁹ Todos estes lugares pertencen á bisbarra de Châteauroux.

³⁶⁰ Catro epidemias de peste tiñan assolado a rexión anos antes.

³⁶¹ Deuses malignos en Roma, segundo Aulo Xelo.

³⁶² A razón destas atribucións baséase nalgúns destes casos na pura semellanza fonética. Así Eutropio/hidrópico, Bartolo/tolo ou Xián/xeonllo, gota.

asómbreme que o voso rei os deixe predicar polo seu reino tales escándalos, pois eles son máis merecentes de castigo que aqueles que por arte de maxia ou calquera outro medio botaron a peste sobre o país. Porque a peste non mata senón os corpos e tales impostores envenenan as almas.

Ao lles dicir el estas palabras, entrou o frade todo decidido e preguntoulles:

-De onde sodes vós, malpocadiños?

-De San Xián –dixéronlle.

-E como lle vai ao abade Tranchelion³⁶³, o gran bebedor? –preguntoulles- E os frades? Danse boa vida? Polas chagas de Cristo, eles trincan as vosas mulleres entrementes vós andades de romeiros!

-Hem! Hem! –díxolle Cansodir- Eu non teño medo da miña porque o que a vexa de día non se vai partir o pescozo para ila visitar pola noite!

- Non tes moitos triunfos na man! –dixo o frade- Deus me valla! Mesmo que sexa ela tan fea como Proserpina, ha levar a súa sacudidura, pois que hai frades de arredor! Porque un bo obreiro traballa con calquera material! Que a sífilis me veña se non as atopades preñadas, porque xa a simple sombra da torre dun mosteiro é quen de fecundar!

-É como a auga do Nilo en Exipto –dixo Gargantúa- se facedes caso de Estrabón. E Plinio, no libro VII, capítulo III, opina que esta fecundidade vese nos moletes, nos tecidos e mais nos corpos.

Entón dixo Golagrande:

-Marchade, pobre xente, en nome do Creador. Que el vos sexa guía perpetua e, de agoa en diante, non vos deades a estas ociosas e inútiles viaxes. Coidade das vosas familias, traballade cada un na súa vocación, instruíde aos vosos fillos e vivide como vos ensina o bo apóstolo san Paulo. Ao facerdes iso, teredes a protección de Deus, dos anos e dos santos convosco e non haberá peste nin mal que vos poida prexudicar.

Despois, Gargantúa levounos a tomar o almorzo á sala, mais os peregrinos non facían máis que suspirar e dixéronlle a Gargantúa:

-Ai, que feliz é o país que ten por señor un home tal! Imos máis adoutrinados e instruídos con estas falas que nos dirixiu ca con todos os sermóns que endexamais nos predicaron na nosa vila.

-É o que di Platón no libro V da República –dixo Gargantúa- Que todos os países habían ser felices o día en que os reis filosofasen ou os filósofos reinasen.

Despois mandou encherlles as alforxas con víveres, as botellas con viño e a cada un deulle un cabalo para que fosen descansados o resto do camiño e algúns *carolus*³⁶⁴ para vivir.

---

³⁶³ Houbera anos antes no mosteiro de Saint Genou (nome do orixinal que nós transpomos en San Xián) un abade Tranchelion que seica dilapidara os bens do mosteiro.

³⁶⁴ O *carolus* era unha antiga moeda acuñada en Francia a fins do século XV, no reinado de Carlos VIII, de aí o seu nome.

CAPÍTULO 46

Como Golagrande tratou humanamente a Botaporela, seu prisioneiro

Botaporela foi presentado ante Golagrande e preguntado por este encol da empresa e asuntos de Picrocolo e que fin perseguía con aquel batifundio tumultuario. Ao que respondeu que tiña como fin e destino a conquista de todo o país, se podía, polo agresión feita aos seus fogaceiros.

-É unha empresa ambiciosa de máis –dixo Golagrande- O que moito enfeixa pouco ata. Xa non corren os tempos de conquistar así os reinos, con danos para o seu próximo irmán en Cristo. Esta imitación dos antigos Hércules, Alexandres, Aníbales, Escipións, Césares e outros tales é contraria á profesión do Evanxeo pola que se ordena a cadaquén gardar, salvagardar, rexe e administrar os seus países e terras, non invadir hostilmente os outros, eo que os sarracenos e os bárbaros chamaban noutro tempo proezas, agora nós chamámoslles rapiñas e ruindades. Mellor tería feito el en ficar na súa casa, gobernándoa como un rei, que vir insultar a miña saqueándoa como un inimigo. Porque gobernando ben a súa, teríaa aumentado, mais ao saquear a miña será destruído.

En nome de Deus, ídevos, e levade a cabo unha boa empresa! Expóndelle ao voso rei os erros que advirtades e endexamais o aconselledes mirando polo voso proveito particular, porque se se perde o común o propio pérdese tamén. Polo que fai ao voso rescate, librovos del enteiramente e quero que vos volvan armas e cabalo.

Así cómpre facer entre veciños e antigos amigos, visto que esa nosa diferenza non é propiamente guerra. Platón, no libro VII da *República*, non quería que se lle chamase guerra senón sedición cando os gregos empuñaban as armas uns contra os outros e pedía que, se por desgraza isto ocorría, se usase con toda moderación. Se lle chamades guerra non é máis ca superficial xa que non penetra ela no profundo dos nosos corazóns. Porque ningún de nós é aldraxado no seu honor, e non é cuestión, a fin de contas, mais que de reparar unha falta cometida pola nosa xente –refirome á vosa e á nosa- falta que, inda coñecéndoa, vós debestes deixar pasar porque os querelantes merecían desprezo antes do que lembranza, máxime ao lles dar satisfacción polo agravio, como me eu ofrecín a facer. Deus ha ser o xusto árbitro do noso diferendo e a el suplicolle que coa morte me tire desta vida e faga que mire devecer os meus bens antes de que eu ou algún dos meus o ofenda en nada.

Rematadas estas falas, chamou el o frade, e diante de todos preguntoulle:

-Frei Xoán, meu bo amigo: sodes vós o que collestes o aquí presente capitán Botaporela?

-Maxestade –respondeulle o frade- el está aquí presente; ten abondo idade e discernimento, e prefiro que o saibades pola súa confesión mellor que polas miñas palabras.

Entón dixo Botaporela:

-Señor, foi el verdadeiramente quen me colleu preso e sométome a el francamente como seu prisioneiro.

-Fixastes un rescate? –preguntou Golagrande.

-Non –dixo o frade- Iso non me preocupa.

-Que prezo lle poñeríades? –preguntou Golagrande.

-Nada, nada –respondeu o frade- Non me interesan esas cousas.

Daquela ordenou Golagrande que en presenza de Botaporela lle desen ao frade sesenta e dous mil saúdos de ouro³⁶⁵ como prezo, o que fixeron entrementes que lle preparaban o almorzo ao devandito Botaporela, a quen lle preguntou Golagrande se quería quedar con el ou prefería volver co seu rei.

Botaporela respondeulle que tomaría a decisión que el lle aconsellase.

-Entón –díxolle Botaporela- volvede co voso rei, e que Deus vos acompañe.

Despois deulle unha fermosa espada de Vienne³⁶⁶ coa baíña de ouro labrada con videiras de ourivesaría e un colar de ouro que pesaba setecentos dous mil marcos³⁶⁷, gornecido con pedraría fina estimada en cento sesenta mil ducados, e dez mil escudos como presente de honra³⁶⁸. Despois destas falas montou Botaporela no seu cabalo. Gargantúa forneceulle, para a súa seguridade, trinta homes con armadura e cento vinte arqueiros baixo a dirección de Ximnasta, para levalo até as portas de La Roche Clermauld se fose necesario.

Ao que el marchou, o fradeolveulle a Golagrande os sesenta e dous mil saúdos que recibira, dicíndolle:

-Maxestade, non é arestora cando debes dar tales presentes. Agardade ao final desta guerra porque non se sabe que cousas poden suceder, e a guerra feita sen boa provisión de diñeiro non ten máis vigor do que un salaio. O nervio das batallas é o pecunio.

-Entón –dixo Golagrande- ao final heivos contentar cunha xusta recompensa. A vós e a todos aqueles que me teñan servido ben.

---

³⁶⁵ O saúdo era unha moeda de ouro de moitísimo valor, polo que sería un prezo inmenso.

³⁶⁶ Vienne no Delfinado, tiña sona pola calidade das súas espadas.

³⁶⁷ O peso do marco era duns douscentos cincuenta gramos, como xa se explicou nas notas ao capítulo 8. Serían, daquela, cento setenta e cinco mil quilos.

³⁶⁸ Os ducados, moedas venecianas de ouro que circulaban por todos os países, valían case tanto coma os saúdos, os escudos –tamén de ouro- algo menos.

CAPÍTULO 47

Como Golagrande mandou xuntar as súas lexións e como Botaporela matou a Tolitates e despois matárono a el por orde de Picrocolo

Por eses mesmos días, os de Bessé, de Le Marché Vieux, de Bourg-Saint-jacques, de Le Traîneau, de Parilly, de Rivière, de Les Roches-Saint Paul, de Le Vau breton, de Pontille, de Bréhemont, de Le Pont du Claim, de Cravant, de Grand-Mont, de Les Bourdes, de Lavillaumes, de huismes, de Segré, de Ussé, de Saint-Louand, de Panzoult, de Les Coudreaux, de Véron, de Coulaïne, de Chouzé, de Varennes, de Bourgueuil, de L'île-Bouchard, de Le Croulay, de Narçay, de Candes, de Montsoreau e outros lugares veciños³⁶⁹ enviaron xunto de Golagrande embaixadas para lle dicir que eran sabedores dos danos que lle causaba Picrocolo e que, debido á súa antiga confederación, ofrecíanlle todo o seu poder, tanto en xente coma en diñeiro e outras provisións para a guerra.

Polos pactos que tiñan con el, o diñeiro total sumaba cento trinta e catro millóns, dous escudos e medio de ouro. En xente eran quince mil homes con armadura, trinta e dous mil cabalos lixeiros, oitenta e nove mil arcabuceiros, cento corenta mil aventureiros, once mil douscentos cañóns, dobres cañóns, basiliscos, áspides e corenta e sete mil zapadores. Toda paga e avituallada por seis meses e catro días. Gargantúa non refugou nin aceptou de todo a oferta senón que, agradecéndollela moitísimo, dixo que el ía dirixir esta guerra de tal xeito que non sería preciso importunar a tanta xente de ben. Só enviou a quen trouxese ben formadas as lexións que el mantiña de ordinario nas súas prazas de La Devinière, Chavigny, Gravot e Quinquenais³⁷⁰, que sumaban dous mil cincocentos homes con armadura, sesenta e seis mil homes de a pé, vinte e seis mil arcabuceiros, duascenas pezas grosas de artillaría. Vinte e dous mil zapadores e seis mil cabalos lixeiros, todos agrupados en compañías, tan ben dotadas cos seus tesoureiros, cantineiros, ferradores, armeiros e outra xente necesaria para o tecoleteo da batalla, tan instruídos na arte militar, tan ben armados, tan ben formados tras das súas bandeiras tan ben organizados tras das súas bandeiras, tan rápidos en ouvir e obedecer os seus capitáns. Tan veloces na carreira, tan fortes no ataque, tan prudentes na aventura, que mellor semellaba unha harmonía de órganos ou un compás de reloxo que un exército ou corpo de armas.

Botaporela, de chegado, presentouse a Picrocolo e contoulle polo miúdo o que fixera e máis o que vira. Ao final. Aconselloulle con palabras firmes que chegase a un arranxo con Golagrande, quen lle probara que era o máis grande home de ben do mundo. Engadiu que non había proveito nin razón ningunha en molestar así os seus veciños, dos que nunca obtiveran senón ben. E que, tocante ao principal, non habían endexamáis saír desta empresa senón con moita mágoa e coita porque a potencia de Picrocolo non era tan grande para que Golagrande non puidese esmagalos doadamente. Aínda ben non tiña rematado estas falas cando Tolitates dixo en voz alta:

-Ben malpocado é o príncipe que é servido por xente tal, que tan doadamente se corrompe, como Botaporela polo que vexo. Porque o seu corazón está tan cambiado, que de grado estaría unido aos noso inimigos para pelexar contra nós e traizoarnos se

³⁶⁹ Todos estes lugares se encontran na bisbarra de Chinon.

³⁷⁰ Nestas localidades, próximas a Chino, tiñan propiedades os Rabelais e en La Devinière atopábase a casa natal de Rabelais, hoxe museo.

eles o tivesen aceptado. Mais, así como a virtude é por todos –tanto amigos como inimigos- louvada e apreciada, tamén a maldade é axiña recoñecida e sospeitada, e mesmo no caso de os inimigos se serviren deles para o seu proveito, sempre abominan dos malvados e traidores.

A estas palabras, Botaporela, perdendo a paciencia, tirou a súa espada e traspasou con ela a Tolitates un pouco por riba da mamila esquerda, polo que morreu no intre e, ao retirar a espada do corpo, exclamou resoltamente:

-Que así morra quen calumnie os fieis servidores!

Picrocolo enfureceuse ao socato e, ao ver a arma e a baíña tan variegadas, exclamou:

-Seica che deran esta espada para matares malvadamente diante miña o meu tan querido amigo Tolitatis.?

Entón ordenou aos seus arqueiros que o partisen en anacos, cousa que foi feita de inmediato, e tan cruelmente que a estancia ficou toda alagada de sangue. Despois fixo inhumar con honores o corpo de Tolitates e lanzar por riba das murallas, contra o val, o de Botaporela.

As noticias destas aldraxes foron sabidas pola tropa toda, e moita dela comezou a murmurar contra Picrocolo, tanto que Chapaviños lle dixo:

-Señor, non sei cal será o final desta empresa. Estou a ver que a vosa xente non ten firmes os azos: consideran que aquí estamos mal provistos de víveres e xa mermados en número a causa de dúas ou tres saídas. De por parte, aos vossos inimigos chéganlles numerosos reforzos. Se é que nos veñen asediar, non vexo como non vai ser a nosa ruína total.

-Merda e merda! –exclamou Picrocolo- Semellades as anguías de Melun, pois berrades antes de que vos esfolen³⁷¹. Vós deixádeos que veñan!

---

³⁷¹ Seica os vendedores de peixe pregoaban estas anguías berrando: *Anguías de Melun! Antes de as esfolar!* para resaltaren que eran fresquiñas. Picrocolo altera o pregón.

CAPÍTULO 48

Como Gargantúa asaltou a Picrocolo en La Roche Clarmauld e derrotou o seu exército

Gargantúa tomo ao seu cargo o exército todo. Seu pai quedou na súa fortaleza e, dándolles azos con falas garimosas, prometeulles grandes agasallos a aqueles que fixesen algunha proeza. Despois, chegaron ao vao de Vède e, en barcos e pontes feitos rapidamente, pasaron á outra ribeira dunha tirada. Despois, considerando a posición da vila, que estaba en lugar alto e avantaxado, decidiu deliberar aquela noite sobre o que cumpría facer. Mais Ximnasta díxolles:

-Señor, a natureza e complexión dos franceses é de tal xeito que non valen senón no primeiro ataque. Entón son peores ca demos. Mais se é que se lles dá acougo valen menos ca mulleres³⁷² Eu son da opinión de que arestora, logo de que a vosa xente teña respirado e se teña alimentado un pouco, deades a orde de asalto.

Gargantúa atopou boa a idea. Daquela, despregou a todo o seu exército en pleno campo, poñendo as tropas de reserva polo lado da encosta. O frade colleu con el seis bandeiras de xente de a pé e douscentos homes con armadura e, con moita rapidez, atravesou os lameiros e, por riba de Le Puits, acadou o camiño grande de Loudun.

Entrementes, seguía o asalto. A xente de Picrocolo non sabía se era mellor saír fóra e recibilos ou ben gardar a vila sen se moveren. Mais el saíu enfurecido acompañado dun grupo de homes con armadura e divisa da súa casa, e alí foi recibido e festexado polos cañonazos que sarabiaban pola banda dos outeiros, polo que os gargantuistas se retiraron ao val para deixaren lugar á artillaría.

Os da vila defendían o mellor que podían, mais os seus tiros pasaban por cima sen lle dar a ninguén. Algúns do grupo, a salvo dos cañonazos, bateron decididamente sobre da nosa xente³⁷³, mais pouco lles rendeu porque todos foron recibidos entre as ringleiras e alí rolaron polo chan. Ao se veren así, quixéronse retirar, mais entre tanto o frade ocupara a pasaxe, pola que se botaron a fuxir sen orde nin concerto. Algúns querían perseguilos mais o frade retívoos temendo que ao perseguiren aos que fuxían perdesen a formación e que nese momento os da vila cargasen contra deles. Despois, ao agardar un bocadiño e non aparecer ninguén en contra, enviou o duque Frontiste³⁷⁴ a fin de avisar a Gargantúa de que avanzase para acadar o outeiro pola esquerda, para impedir a retirada de Picrocolo por aquela porta. Iso fixo Gargantúa a toda présa e enviou alí catro lexións da compañía de Sebasta³⁷⁵, mais inda ben non deran acadado o cume cando deron de fociños con Picrocolo e os que se espaxeraran con el. Cargaron entón rexamente sobre deles, mais os que estaban enriba dos muros, cos seus disparos e artillaría, ocasionáronlles graves danos. Ao ver isto, Gargantúa, con toda potencia, foinos axudar, e a súa artillaría comezou a bater contra esa parte das murallas; tanto que todas as forzas da vila foron reclamadas para alí.

O frade, ao ver o lado que el asaltaba espido de homes e de gardas, tirou valentemente cara á fortaleza, e tanto fixo que subiu a ela con algúns dos seus homes, pensando que máis medo e pavor causan os que atacan por sorpresa ca os que combaten fronte a fronte. Con todo, non os aterrorizou até que todos os seus tiveron acadado a

---

³⁷² É o que o historiador latino Tito Livio dicía dos galos. Nótese que é a primeira vez que Rabelais chama *franceses* á xente de Gargantúa.

³⁷³ Tamén aquí Rabelais, que até agora era simple narrador non identificado con ningún dos bandos, toma partido e se pon explicitamente do lado dos de Gargantúa, os franceses, *a nosa xente*.

³⁷⁴ Nome de orixe grega que significa *reflexivo, prudente*.

³⁷⁵ Novo nome de orixe grega: *respectábel*.

muralla, non sendo os douscentos homes con armadura que deixou fóra polo que puidese pasar. Despois, el e mais os seus puxéronse a dar berros horríbeis e mataron sen resistencia os gardas daquela porta e abríronllela aos homes de armadura. Correron todos xuntos afoutadamente cara á porta de Oriente, onde era a desfeita, e deborcaron toda a súa forza dende atrás. Véndose os asaltados espaxados por todos os lados e que os gargantuistas tomaran a vila, rendéronse á mercé do frade. El mandou que entregasen as espadas e armas e que os levasen e encerrasen nas igrexas, collendo antes todos os varais das cruces e pondo homes nas portas para impedir que saísen. Despois, abrindo esa porta oriental, saíu en axuda de Gargantúa.

Mais Picrocolo pensou que lle chegaba a el axuda dende a vila, e con fachenda arriscouse máis ca denantes, até que Gargantúa exclamou:

-Frei Xoán, meu amigo! Frei Xoán, chegades en boa hora!

Daquela, ao se decataren Picrocolo e os seus de que a situación era desesperada, botáronse a fuxir en todas as direccións. Gargantúa perseguiuunos até perto de Vagaudry, matando e exterminando, e despois tocou a retirada.

CAPÍTULO 49

Como Picrocolo, ao fuxir, foi sorprendido pola desgraza, e o que fixo Gargantúa despois da batalla

Picrocolo, á desesperada, fuxiu logo cara a L'Île Bouchard, e no camiño de Rivière o seu cabalo esparrouse polo chan, polo que se alporizou tanto que, coa carraxe, matouno coa súa espada. Despois, ao non atopar ninguén que lle dese unha nova montura, quixo coller un burro do muíño que había alí perto, mais os muiñeiros deixárono malferido a paus e tiráronlle a súa roupa, dándolle para se cubrir unha ruín corozza.

Así marchou o pobre encarraxado. Despois, ao pasar o río en Port Huault e contar as súas desgrazas, unha vella lurpia avisouno de que lle habían devolver o seu reino no tempo dos biosbardos.³⁷⁶ Dende entón non se sabe que foi del. Porén, dixéronme que arestora é un pobre gañapouquiño en Lyon, carraxento como dantes, e que sempre anda a inquirir a todos os estranxeiros polo tempo dos biosbardos, esperando de certo que, segundo a profecía da vella, no tempo destes ha recuperar o seu reino.

Despois da retirada, Gargantúa, o primeiro que fixo foi o reconto dos seus, e atopou que poucos deles pereceran na batalla –a saber, algúns da compañía do capitán Tolmero³⁷⁷ - e Ponócrates que estaba ferido por un disparo de arcabuz no seu perponto. Despois fixo que rrestaurasen forzas distribuídos por compañías e ordenoulles aos tesoureiros que se lles regalase e pagase esta comida e que non se fíxese estrago ningún na vila, dado que era súa, e que despois da comida comparecesen na praza de diante o castelo, que alí habíanlles dar a paga de seis meses, como así se fixo. Despois mandou congregarse diante del, na mesma praza, todos os que quedaban do bando de Picrocolo, aos que, presentes todos os seus príncipes e capitáns, falou do seguinte xeito:

---

³⁷⁶ Rabelais, no orixinal, fala de *coquecigrues*, seres imaxinarios cun nome que semella mesturar *coq* (galo), *cigogne* (cigóña) e *grue* (grou). Serían, logo, *galocigrou*s. Nós traducímolos por *biosbardos* pois o seu sentido e contexto ven sendo o mesmo.

³⁷⁷ Novo helenismo que significa *o audaz*.

CAPÍTULO 50

Alocución que Gargantúa lles dirixiu aos vencidos

Os nosos pais, avós e devanceiros todos de que teñamos memoria, foron de tal xeito e natureza que –como sinal conmemorativo dos triunfos e vitorias nas batallas por eles consumadas- preferiron erixir, a través da xenerosidade, trofeos e monumentos nos corazóns dos vencidos antes do que, a través da arquitectura, nas terras por eles conquistadas. Porque estimaban máis o vivo relembro dos humanos adquirido a través da liberalidade do que a muda inscrición dos arcos, columnas e pirámides, suxeita ás calamidades do clima e á envexa de cada quen..

Podedes lembravos da mansedume que usaron cps bretóns na xornada de Saint Aubin du Cormier e máis na demolición de Parthenay³⁷⁸. Vós tendes ouvido –e ao ouvilo téndelo admirado- o bo trato que lles deron aos bárbaros da Española, que tiñan pillado, despoboado e saqueado as rexións marítimas de Olonne e do Talmondais³⁷⁹.

Todo este ceo se encheu coas louvanzas e conmemoracións que vós mesmos e vosos pais fixestes cando Alfarbal, rei de Canarias³⁸⁰, non contento coa súa fortuna, invadiu furiosamente o país de Aunis, practicando a pirataría en todas as illas armoricanas e rexións limítrofes. Foi el, en xusta batalla naval, preso e vencido por meu pai, a quen Deus garde e protexa. Mais... O que!... Namentras que os outros reis e emperadores –mesmo os que se fan chamar católicos- terían tratado ruinmente, encarcerado duramente e fixado un elevadísimo rescate, el tratouno civilizadamente, aloxouno amigablemente consigo no seu palacio e, con incríbel magnanimidade, deulle un salvoconduto para regresar ao seu país, carregado de dádivas, carregado de favores e carregado de todos os presentes de amizade³⁸¹. E que foi del? Ao que chegou á súa terra mandou reunir todos os príncipes e parlamentos do seu reino, espúxolles o sentimento humanitario que observara en nós e rogoulles que deliberasen sobre isto de xeito que a xente tomase exemplo para que – igual que nós nos comportabamos con prodigalidade honesta- eles se comportasen con honestidade pródiga. Alí se decidiu por consenso unánime que nos habían ofrecer enteiraamente as súas terras, posesións e reino para que dispuxésemos deles segundo o noso arbitrio. O propio Alfarbal en persoa volveu ao socato con nove mil trinta e oito naves de carga, levando non só os tesouros da súa casa e liñaxe real senón de case que todo o país. Porque, a se embarcar para poñer a vela en dirección Oeste-Noreste, cada quen en masa botou no interior deles ouro, prata, aneis, xoias, especias, drogas e perfumes aromáticos, papagaios, pelícanos, monas, gatos bravos, xinetas ou porco-espiños³⁸². Non había fillo de boa nai que non botase dentro o máis singular que tivese. Chegado que foi, quíxolle bicar os pés a meu pai, mais estimaron indigno este feito e non llo toleraron, antes ben abrazárono amistosamente. Ofreceu os seus presentes, mais non llos admitiron por seren excesivos de máis. Deuse

---

³⁷⁸ Xa na arenga de Ulrich Gallet (v. nota 271) se alude á batalla de Saint-Aubin-du- Cormier. O ano anterior a esta batalla, en 1487, Carlos VIII de Francia tomara a vila de Parthenay mais non represaliara a garnición, limitándose a derrubar as murallas.

³⁷⁹ Tamén na arengas de Ulrich Gallet se alude á Española (v. nota 272). Agora Rabelais atribúelles un ficticio desembarco nesas rexións atlánticas de Francia aos habitantes daquela illa ou aos españois, que tiñan frecuentes enfrontamentos nesas costas.

³⁸⁰ As illas Canarias, varias veces citadas na obra de Rabelais, tamén aparece na arenga de Gallet, e no capítulo 13 Golagrande viña de volta *da derrota dos canarios*. O rei Alfarbal é ficticio.

³⁸¹ Diáfana alusión á catividade de Francisco 1º en España tras ser preso polas tropas de Carlos V na batalla de Pavía.

³⁸² As especias, perfumes e animais exóticos constituían unha importante riqueza.

por escravo e servo voluntario, el e a súa descendencia, mais non llo aceptaron por non semellar equitativo. Cedeu, polo decreto dos parlamentos, as súas terras e reino, entregando a transacción e transmisión asinada, selada e ratificada por todos aqueles que debían facelo, mais rexeitáronllo totalmente e botaron ao lume os contratos. Ao final, meu pai comezou a se laiar doéndose del, e a chorar copiosamente ao reparar na boa vontade e sinxeleza dos canarios e, por medio de frases exquisitas e de frases axeitadas, diminuíu o bo proceder que tivera para con eles, dicindo que non lles fixera nada que valesse un botón, e que se algo de prodigalidade lles tiña amosado era o seu deber facelo. Pero canto máis falaba máis o magnificaba Alfarbal. Cal foi a saída? En vez de esixirmos tiranicamente polo seu rescate –que ao final de todo tivemos que aceptar- vinte veces cen mil escudos e gardarmos como reféns aos seus fillos máis vellos³⁸³ –como puidemos ter feito- eles fixéronse tributarios perpetuos e comprometéronse a entregarnos cada ano dous millóns en ouro puro de vinte catro quilates. Así nolo pagaron o primeiro ano; o segundo, pola súa propia vontade, pagáronnos dous millóns trescentos mil escudos; o terceiro, dous millóns seiscientos mil; o cuarto, tres millóns; e tanto o fan medrar de ano en ano tan gostosamente que imos vernos obrigados a lles prohibir que non traian máis nada. Esa é a natureza da gratitude, porque o tempo, que todo roe e merma, aumenta e acrece os benfeitos, pois unha boa acción, feita con liberalidade, medra continuamente no home de siso grazas aos nobres pensamentos e relembranzas.

Non querendo, pois, arredarme nada da magnanimidade hereditaria de meus pais, arestora eu vos absolvo e vos ceibo, e vos deixo libres e quites como denantes. A maiores, ao saídes polas portas, hanvos pagar, a cada un, por tres meses para que poidades retirarvos ás vosas casas coas vosas familias, e hanvos conducir a salvo seiscientos homes con armadura e oito mil homes de a pé baixo o mando do meu escudeiro Alexandre, a fin de que non vos fagan dano ningún os habitantes do país. Deus sexa convosco!

Sinto de corazón que non estea aquí Picrocolo, pois teríalle feito entender que esta guerra foi realizada sen a miña vontade e sen esperar acrecer nin os meus bens nin a miña sona. Mais, xa que desapareceu e non se sabe onde nin como se esvaíu, quero que o seu reino lle quede enteiro ao seu fillo quen –dado que é de idade demasiado curta pois que aínda non cumpriu os cinco anos- ha ser educado e instruído polos antigos príncipes e xente sabia do reino. E, visto que un reino deserto habería caír doadamente na ruína se non se refrease a cobiza e a avaricia dos seus administradores, ordeno e quero que Ponócrates mande por enriba de todos os gobernadores, .

coa autoridade requirida para iso, e que asista ao rapaz até que o encontre idóneo para poder dirixir e reinar en por el.

Reparo en que a facilidade demasiado feble e relaxada de perdoar os malfeitores éelles ocasión de volveren facer o mal máis axiña, a causa desa perniciosa confianza de indulxencia.

Reparo en que Moisés, o home máis pacífico que no seu tempo houbo na Terra, castigou agrememente aos amotinados e sediciosos de todo Israel.

Reparo en que Xulio César –emperador tan magnánimo que del dixó Cicerón que a súa maior fortuna era poder perdoar a todos e a súa maior fortuna querer sempre facelo- castigou, non obstante, rigorosamente, malia iso, os autores da rebelión en certos casos.

---

³⁸³ Polo tratado de Madrid (1525) Francisco 1º deixaba co mo reféns en Madrid os seus dous fillos. En 1529 o tratado de Cambrai estableceu que o rei francés lle pagase a Carlos V un rescate de dous millóns de escudos de ouro pola liberación dos seus fillos..

A exemplo destes quero que me entreguedes antes de partir: primeiramente a ese bonito Marquet, que foi a orixe e causa primeira desta guerra pola súa finchada runfadela; en segundo lugar aos fogaceiros acompañantes, que non lle corrixiron a súa cabeza tola decontadiño; e finalmente a todos os conselleiros, capitáns, oficiais e asistentes de Picrocolo que o tivesen incitado, aconsellado e animado a saír das súas fronteiras para nos aburar así.

CAPÍTULO 51

Como os vitoriosos gargantuistas foron recompensados despois da batalla

Feita esta alocución de Gargantúa, entregáronlle os sediciosos requiridos por el, non sendo Espadachín, Merdalla e Miudallo, que fuxiran seis horas antes da batalla, un ata a portela de Agnello³⁸⁴ dunha tirada, outro até o val de Vire³⁸⁵, e o outro até Logroño³⁸⁶, sen miraren atrás súa nin colleren folgos no camiño, e máis dous fogaceiros que pereceran na xornada. Gargantúa non lles fixo outro mal senón poñelos a tirar dos prelos da imprensa que acababa de fundar.

Logo fixo inhumar con honores no val da noceda e no campo de Brûlevieille os que morreran. Os feridos, fixoos coidar e tratar no seu grande nosocomio³⁸⁷ os feridos. Despois ocupouse dos danos que sufrira a vila e os seus habitantes, e fixo que os resarcisen de todos prexuízos que dixesen mediante declaración xurada, e fixo construír alí unha fortaleza, destinando a ela xente e vixía para ter mellor defensa no futuro contra as axitacións repentinas.

Ao partir, deulles as grazas calorosamente a todos os soldados das súas lexións que contribuíran a esa derrota e mandounos hibernar ás súas estacións e gornicións, excepto algúns da lexión decumana³⁸⁸ -os que vira facer algunhas proezas durante as xornadas- e os capitáns das compañías, que levou con el xunto a Golagrande.

Á vista e chegada destes o bo home púxose tan ledo que non é posíbel describilo. Daquela díxolles un festín, o máis grandioso, o máis abundante e máis gorenteiro que se vira dende o tempo do rei Asuero³⁸⁹. Despois de xantar, distribuíu entre todos o que tiña exposto nos aparadores, e que pesaba un millón oitocentos mil catorce besantes de ouro entre grandes ánforas de estilo antigo, grandes cuncos, grandes bandexas e grandes tazas, copas, cunquelos, candelabros, cálices, barquiñas, floreiros, confeiteiros e outra vaixela semellante, toda de ouro macizo, ademais da pedraría, o esmalte e o labor, que en opinión de todos superaba o valor da propia materia. A maiores, fixo que a cada un lle desen, das súas arcas, un millón douscentos mil escudos contantes e soantes, e, por riba, a cada un deles deulle a perpetuidade (non sendo que morresen sen herdeiros) os seus castelos e terras veciñas, segundo lles cadrasen máis cómodos: a Ponócrates deulle La Roche Clermauld³⁹⁰, a Ximnasta Le Couldray, a Eudemón Montpensier, Le Rivau a Tolmero³⁹¹, a Itíbolo Montsoreau, a Acamas Candes, Varennes a Quironacto, Gravot a Sebasto, Quinquenais a Alexandre, Ligré a Sofrón, e así as outras prazas fortes súas.

---

³⁸⁴ Esta portela –ou desfiladeiro– dos Alpes é o que utilizaran as tropas francesas para entraren en Italia en 1515.

³⁸⁵ Na Normandía

³⁸⁶ Na Rioja, en España.

³⁸⁷ Helenismo: *hospital*.

³⁸⁸ Lexión formada por soldados moi escolleitos.

³⁸⁹ Segundo a Biblia dera un festín que durara cento oitenta días. Ao rematar

³⁹⁰ Case todos estes lugares da bisbarra de Chinon, apareceron xa en distintos capítulos.

³⁹¹ Os capitáns que aínda non apareceran teñen tamén nomes de base grega: Itíbolo significa *directo, que vai en liña recta*, Acamas *infatigábel*, Quironacto *que traballa coas mans mans* e Sofrón *prudente*.

CAPÍTULO 52

*Como Gargantúa fixo construír para o frade o mosteiro de Telema*³⁹²

Quedaba só o frade por dotar. Gargantúa quería facer abade de Seully, mais el refugouno. Quíxolle dar o mosteiro de Bourgueuil ou de Saint Florent, o que mellor lle conviñese –ou ambos os dous se lle apetecía– mais o frade deulle a resposta rotunda de que el non quería frades ao seu cargo nin ao seu goberno.

-Porque: como daría eu gobernado a outros –diciu el– eu, que non me daría gobernado a min mesmo? Se vos parece que vos fixen e que podo facervos no futuro algún servizo do voso agrado, concedémede a fundar un mosteiro ao meu xeito.

A petición gostoulle a Gargantúa e ofreceulle todo o seu país de Telema, cabo do río Loira, a dúas leguas da gran fraga de Port Huault, e el pediulle a Gargantúa que fundase a súa orde ao contrario das demais.

-Entón –dixo Gargantúa– en primeiro lugar cumprirá non erguer muros de arredor, porque todos os demais mosteiros están totalmente murados.

-E máis si –dixo o frade– E non sen motivo: onde hai muro por diante e muro por tras hai murmuro³⁹³ abondo, envexa e conspiración mutua.

De por parte –visto que en certos conventos deste mundo séguese o uso de que, se entra neles algunha muller (das sensatas e virtuosas, quero dicir) límpase o lugar por onde ela pasou– dispúxose que se algún relixioso ou relixiosa entraba nel por caso fortuíto, habíanse limpar coidadosamente todos os sitios polos cales tiveran pasado. E dado que nas ordes relixiosas deste mundo todo está acompasado, delimitado e regulado polas horas, non habería alí reloxo nin cadrante solar ningún, senón que se haberían distribuír todas as ocupacións segundo a ocasión e a oportunidade. Porque Gargantúa dicía que a maior perda de tempo que coñecía era contar as horas (“Que proveito se tira diso?”) e a maior tolería do mundo era gobernarse polo son dunha campá e non polo ditado do bo sentido e entendemento.

Item, dado que nese tempo non entraban nas ordes senón as mulleres choscas, coxas, chepudas, feas, deformes, tolas, desasisadas, entangarañadas e eivadas, nin os homes senón os mormosos, mal nacidos, parvos e enredantes na casa...

-A propósito –preguntou o frade–, se unha muller non é fermosa nin boa: para que serve tela?

-Para o convento –dixo Gargantúa.

-Non, para facer camisas con ela –dixo o frade³⁹⁴.

...dispúxose que nel non habían ingresar senón as fermosas, ben feitas e de boa natureza, e os fermosos, ben feitos e de boa natureza.

Item, dado que nos conventos das mulleres non entraban os homes non sendo ás agachadas e clandestinamente, decidiuse que nel non habería mulleres no caso de que non houbese homes, nin homes no caso de que non houbese mulleres.

Item, dado que tanto homes como mulleres, unha vez ingresados na orde, despois do ano de proba, eran forzados e constringidos a quedaren nela perpetuamente durante toda a súa vida, estableceuse que tanto os homes como as mulleres que ingresasen nel poderían saír libremente e plenamente cando lles parecese ben.

---

³⁹² O nome de Telema é sen dúbida simbólico e aparentemente creado a partir do grego co significado de *vontade*

³⁹³ O xogo de palabras é máis visíbel en francés : *mur* (muro) e *murmur* (murmurio, murmuro).

³⁹⁴ O frade fai un xogo de palabras entre *tela* (tecido) e *tela* (verbo *ter*+ pronome persoal *a*).

Item, dado que de ordinario os relixiosos facían tres votos, a saber de castidade, pobreza e obediencia, instituíuse que nel poderíase honestamente estar casado, que todos fosen ricos e que vivisen en liberdade.

Tocante á idade lexítima, as mulleres podían ingresar dende os dez aos quince anos e os homes dende os doce até os dezaoitto.

CAPÍTULO 53

Como foi construído e dotado o mosteiro dos telemítas

Para a construción e preparación do mosteiro, Gargantúa fixo librar ao contado dous millóns setecentos mil oitocentos trinta e un carneiros de longa lan³⁹⁵, e por cada ano –até que todo estivese rematado– asignou, a conta dos ingresos do Dive³⁹⁶, un millón seiscentos sesenta e nove mil escudos con sol³⁹⁷ e outros tantos con setestrela³⁹⁸. Para a súa fundación e mantemento deu a perpetuidade dous millóns trescentos sesenta e nove mil cincocentos catorce nobres con rosa³⁹⁹, como rendas de propiedade, garantidos, amortizados e pagadeiros cada ano ás portas do mosteiro, e desto pasoulles escrituras ben redactadas.

A construción fixose en figura hexagonal, de tal xeito que en cada ángulo construíuse unha gran torre redonda que medía sesenta metros de diámetro, e todas eran iguais en tamaño e feitío. O río Loira corría pola banda septentrional. Ao pé del asentábase unha das torres, chamada Ártica⁴⁰⁰, e tirando cara ao Oriente outra chamada Calaer, a outra seguinte Anatolia, a de despois Mesembrina, a de despois Hesperia, e a derradeira Criora. Entre cada torre había un espaciao de trescentos doce pasos. Todo estaba construído en seis andares, contando un de adegas baixo terra. O segundo estaba abobadado en forma de asa de cesto⁴⁰¹. O resto estaba revocado con xeso de Flandes en forma de cus de lámpada. O teito estaba cuberto de lousa fina, forrado de chumbo con figuras de monequiños e animais ben conxuntados e dourados. Os canos sobresaían por fóra dos muros, entre as fiestras, pintados de ouro e azur, en figura diagonal, até o chan, onde remataban en grandes quenllas que levaban todas ao río por baixo do edificio.

A devandita construción era seis veces máis grandiosa do que Bonnivet, Chambord ou Chantilly⁴⁰², pois nela había nove mil trescentos trinta e dous cuartos, cada un dotado de recámara, gabinete, gardarroupa, capela e saída a un salón. Entre cada torre, no medio do corpo do edificio, había unha escaleira de caracol crebada, interior, da que os chanzos eran parte de pórfiro, parte de pedra numídica e parte de mármore serpentino, e tiñan doce pes de longo. O seu espesor era de tres dedos e a súa disposición de doce entre cada patamal. En cada patamal había dous fermosos arcos á antiga polos que penetraba a claridade, e a traveso deles entrábase nun gabinete gradeado, da mesma anchura que a devandita escaleira. E subía até enriba da cuberta e alí remataba en pavillón. Por cada lado fa escaleira entrábase nun gran salón e, dende os salóns, nos cuartos.

---

³⁹⁵ Ver nota 74.

³⁹⁶ O Dive era un regato próximo a La Devinière. Naturalmente, non era navegábel polo que non podía producir ingresos polo imposto dos barcos ao pasaren por el.

³⁹⁷ Moeda de ouro que levaba un sol enriba do escudo de Francia.

³⁹⁸ Moeda inexistente. Rabelais invéntaa ao fío dos nomes das outras, imaxinando agora unha que leva a constelación das Pléiades ou Setestrela.

³⁹⁹ Moeda de ouro inglesa que levaba a rosa de Iorque.

⁴⁰⁰ Os nomes das torres son todos de orixe grega: *Ártica* (Septentrional), *Calaer* (Aire fermoso), *Anatolia* (Oriental), *Mesembrina* (Meridional), *Hesperia* (Occidental) e *Criora* (Xelada).

⁴⁰¹ Tipo de bóveda usado na época de Luís XII.

⁴⁰² Célebres castelos do Renacemento francés. O de Bonnivet, perto de Poitiers, foi derrubado no século XVIII. O de Chambord –un dos máis coñecidos do Loira– aínda non se rematara totalmente ao aparecer o *Gargantúa*. O de Chantilly, sobre unha primitiva fortaleza medieval, foi destruído no século XVII e reconstruído no XVIII.

Dende a torre Ártica até a Criora estaban as grandes bibliotecas de grego, latín, hebreo, francés, toscano e español, espaxadas polos distintos andares segundo as linguas

No medio había unha maravillosa escaleira de caracol que tiña a entrada por fóra do edificio a través dunha arcada de seis toesas. E estaba feita con tal simetría e capacidade que podían subir xuntos, de fronte, até enriba de todo, seis homes con armadura levando a lanza a rentes.

Dende a torre Anatolia até a Mesembrina había grandes e fermosas galerías, todas decoradas coas antigas proezas, historias e descrições da Terra. No medio había unha subida e unha porta iguais ás que dixemos da banda do río. Enriba desta porta estaba escrito, con grosas letras antigas, o que segue:

CAPÍTULO 54

*Inscripción colocada sobre a porta principal de Telema*⁴⁰³

Non vir aquí, hipócritas, beateiros,
raposeiros, macacos e finchados,
colitortos, pasmóns, camanduleiros,
os conteiros, soinamoinas, manteigueiros,
figureiros e ananos disfrazados,
nus forrados, ruíns encarnizados,
abafados, queimadores inhumanos,
ide fóra vender eses enganos.

Enganos sen par
que ían perturbar
con malignidade
e con falsidade
a paz do meu lar,
enganos sen par.

Non vir aquí, rabuñentos escribanos,
tan insanos chuchadores secretarios
que roubades e comedes os humanos.
Traedes danos e aos honrados parroquianos,
xuíces canos, con sistemas moi falsarios
por salarios ponde de patibularios.
Ide osarios catar, que aquí non hai exceso
para aos vosos tribunais levar proceso.

Proceso e querela
non podeades vela
que aquí só hai lecer
e vós por pracer
buscades pibela,
proceso e querela.

Non vir aquí, imbéciles mastíns,
cíumes sen fins e velloucáns queixosos,
tampouco vós, formadores de motíns,
trasnos e afíns, de envexas paladíns,
nos confíns séntense os vosos acosos.
Nin sarnosos, sifilíticos, chancrosos,

---

⁴⁰³ Esta “inscripción” lembra o xénero poético chamado *pregón*, que invitaba os espectadores a entrar ás representacións de teatro medieval. A súa forma segue as regras estritas e algo artificiosas das composicións do movemento poético dos Grandes Retóricos (séculos XV e XVI). A serie de estrofas e antistrofas son difíciles de traducir e resultan algo forzadas debido, entre outros motivos, a que as rimas dos versos 1, 3 e 4 e mais 5 e 6 fan eco no primeiro hemistiquio do verso seguinte. Como noutras ocasións, son obxecto da ira de Rabelais os hipócritas e falsos beatos, os xuíces corruptos, os usureiros e os vellos ciumentos. Pola contra, son chamados a entrar en Telema os nobres, os que anuncian o Evanxeo co seu sentido orixinal e as damas de boa condición.

até os vosos osos feden deshonor,
de postelas cheos, corpos sen honor.

Honor e louvanza
son a nosa usanza.
A casa non mude
pois que ten saúde.
Por iso vos lanza:
Honor e louvanza!

Vide vós aquí, seredes moi benvidos,
acollidos con fe, nobres tan eminentes.
Este é o lugar onde os bens son dirixidos
e rexidos para serdes vós mantidos
e atendidos en proporcións inxentes.
Miñas xentes, familia, meus parentes,
vindo a rentes de min habedes ser riseiros,
ledos, gratos e bos, ben xentís compañeiros.

Compañeiros ledos,
serenos e quedos,
fóra da ruindade
da civilidade,
velaquí os segredos,
compañeiros ledos.

Vide vós aquí, os que o Santo Evanxeo
hoxe arreo predicades ben rotundo.
Habedes ter a protección do ceo
que gran freo será, segundo eu creo,
para o feo veneno tan inmundo
contra o mundo lanzado a cada segundo
ben profundo. Vinde: aquí non hai paraxe
pra inimigos de Deus e da santa mensaxe.

A mensaxe santa
aquí sempre canta
e neste lugar
todos han gardar,
a todas levanta
a mensaxe santa.

Vide vós aquí, damas de alta nación,
con intención entrade en boa hora,
linda flora de honesta e brillante facción,
de situación, bo porte e consideración.
A condición desta morada honora
e decora o gran señor que labora
para que todo estea ben coidado
e por iso tanto ouro aquí ten dado.

Dado en compracencia
incita á indulxencia
a quen llo concede.
E á virtude accede
quen vive en decencia,
dado en compracencia.

CAPÍTULO 55

Como era a mansión dos telemitas

No medio do patio interior había unha magnífica fonte de fermoso alabastro. Enriba, as tres Grazas, con cornos da abundancia, cichaban auga polos peitos, boca, orellas, ollos e outras orificios no corpo.

O interior da morada, encima deste patio, pousaba sobre grandes piares de calcedonia⁴⁰⁴ e pórfiro con fermosos arcos á antiga dentro dos que había fermosas galerías, longas e amplas, adornadas con pinturas, cornos de cervos, unicornios, rinocerontes, hipopótamos, dentes de elefantes e outras cousas dignas de admirar.

A morada das damas comprendía dendes da torre Ártica até a porta Mesembrina. Os homes ocupaban o resto. Diante da devandita morada das damas, a fin de que elas tivesen lecer, estaban por fóra, entre as dúas primeiras torres, os campos de torneo, o hipódromo, o teatro e as piscinas, cos extraordinarios baños de tres niveis, ben provistos de todos os complementos e de auga de mirra a acugulo.

Cabo do río estaba o fermoso xardín de recreo e, no medio del, o fermoso labirinto. Entre as outras dúas tres estaban os frontóns e os terreos para xogar ao balón. Pola banda da torre Criora estaba a horta, chea de toda caste de árbores frutais, todas elas dispostas en quinconcio⁴⁰⁵. Ao fondo estaba o gran bosque, acugulado de animais salvaxes.

Entre o terceiro par de torres estaban os albos para o arcabuz, o arco e a balesta. As despensas, fóra da torre Hesperia, nun único andar. Despois das despensas, as cabalarizas, e antes daquelas, a falcoaría, gobernada por cetreiros ben expertos na arte, e anualmente abastecida polos cretenses, venecianos e sármatas⁴⁰⁶ con toda sorte de paxaros exemplares: aguías, xerifaltes, azores, lagarteiros, miñatos, gaviláns, falcóns peregrinos, paxareiros e outros tan ben afeitos e domesticados que, ao marcharen do castelo para se espaxeraren polos campos, pillaban todos canto atopaban. Os casetos dos cans estaban un pouco máis lonxe, tirando cara o bosque.

Todas as salas, cuartos e gabinetes estaban entapizados de xeitos diferentes segundo as estacións do ano. Todo o chan estaba cuberto de pano verde. Os leitos estaban bordados. En cada recámara había un espello de cristal veneciano, engastado en ouro fino gornecido de perlas ao arredor, e de tamaño tal que podía verdadeiramente reflectir ás persoas enteiras⁴⁰⁷.

Ao saír das salas da morada das damas estaban os perfumeiros e perruqueiros, polas mans dos cales pasaban os homes cando visitaban as damas. Estes abastecían cada mañán os cuartos das damas de auga de rosa, de flor de laranxeiro e de mirto, e a cada unha delas dábanlle a preciosa caixiña exhaladora de vapores aromáticos.

---

⁴⁰⁴ Rocha cristalina de cuarzo e ópalo. Haina de diferentes cores: vermello, pardo, verde, etc.

⁴⁰⁵ Disposición da plantación de árbores formando un X.

⁴⁰⁶ Ver nota 289.

⁴⁰⁷ Os espellos adoitaban ser moi pequenos, de aí o sorprendente, a maiores da súa calidade e luxo.

CAPÍTULO 56

Como vestían os relixiosos e relixiosas de Telema

As damas, ao comezo da fundación, vestían ao seu pracer e arbitrio. Despois reformáronas, pola súa libre vontade, do xeito seguinte:

Levaban medias de escarlata ou de semi-grá que subían exactamente tres dedos por riba dos xeonllos, e esta orla era de bonitos bordados e calados. As ligas eran da cor dos seus brazaletes e cubrían o xeonllo por riba e por baixo. Os zapatos, escarpíns e pantufas, de veludo carmesín, vermello ou violeta, retallados en barbas de camarón.

Por riba da camisa vestían fermosa basquiña⁴⁰⁸ de bo camelón de seda⁴⁰⁹. Sobre dela vestían a verdugada⁴¹⁰ de tafetán branco, vermello, louro, gris, etc. Por riba, saia de tafetán de prata con bordados de ouro fino e puntadas onduladas, ou –como lles parecese ben e segundo o tempo que fixese– de satén, damasco, veludo alaranxado, castaño, verde, cincento, azul, amarelo claro, vermello carmesín ou branco, e de pano de ouro, tecido de prata, canutillo ou bordadura segundo as festas.

Os mantos, segundo a estación, de tecido de ouro con rizo de prata, de satén vermello cuberto de canutillo de ouro, de tafetán branco, azul, negro ou acastañado, de sarxa ou camelón de seda, de veludo, de tecido ou pano de prata, de fio de ouro, ou de veludo ou satén bordado en ouro representando distintos motivos.

Polo vran, algúns días en lugar de mantos levaban fermosas casacas dos tecidos devanditos ou algún capote de estilo mourisco, de veludo violeta con rizo de ouro sobre canutillo de prata ou cordón de ouro, gormecidos nas costuras con pequenas perlas da India. E sempre o fermoso penacho, consonte as cores dos manguitos e ben gornecido de galóns de ouro con colgantes. No inverno, mantos de tafetán das devanditas cores forrados con lobos cervais, xenetas negras, martas de Calabria, cibelinas e outras peles preciosas.

Os rosarios, aneis, cadeas e colares eran de finas pedrarías, carbúnculos, rubíns, balaches⁴¹¹, diamantes, zafiros, esmeraldas, turquesas, granates, ágatas, berilos, perlas e unións⁴¹² extraordinarias.

O toucado variaba segundo a estación: en inverno á moda francesa, en primavera á española, no vran á toscana⁴¹³, non sendo os domingos e festas, nos que levaban toucado francés pois é máis nobre e acaille mellor ao pudor matronal.

Os homes ían vestidos á súa maneira: as calzas, polo baixo de estamina ou sarxa tecida, cor escarlata, media grá, branca ou negra, e polo alto de veludo das mesmas cores ou aproximadas, bordadas ou retalladas ao seu gosto.

O perponto, de pano de ouro, de prata, de veludo ou tafetán, das mesmas cores, retallados, bordados e enfeitados exemplarmente. As agulletas, de seda das mesmas cores. Os ferretes, de ouro, ben esmaltados. Os saios e chamarras, de pano ou tecido de ouro, pano de prata ou veludo recamado a pracer. Os mantos, tan preciosos como os das

---

⁴⁰⁸ Non se trata aquí dunha saia senón dunha especie de corpiño.

⁴⁰⁹ Remitimos aos dicionarios e enciclopedias para coñecer as características dos diferentes panos e tecidos que aquí aparecen (camelón, tafetán, sarxa, damasco, etc.).

⁴¹⁰ Especie de nágua grosa que facía arquear moito a saia baixo a que se levaba. Ía atada á basquiña.

⁴¹¹ O balache era un rubín de cor violácea.

⁴¹² Perla grande e de gran calidade., con forma algo semellante a unha pera ou unha cebola.

⁴¹³ O toucado á francesa era unha cofia recuberta por un caperuzo cunha tira pendendo. O toucado á española era con veos e encaixes. O toucado á italianam deixando os cabelos máis ao descuberto, utilizaba rulos e fitas adoviados con xoias e pedras preciosas.

damas. Os cintos, de seda, das cores do perpono. Cad un coa súa fermosa espada no lado, de empuñadura dourada, vaíña de veludo da cor das calzas e punta en ouro e ourivesaría. O puñal, igualiño. O pucho, de veludo negro, adoviado con moitas bogallas e gomos de ouro. Enriba, a pluma branca, xeitosamente partida por palliñas de ouro ao cabo das que penduricaban fermosos rubíns, esmeraldas, etc.

Tal harmonía reinaba entre os homes e as mulleres, que todos os días ían vestidos do mesmo modo, e para non fallaren nisto, certos nobres tiñan a encomenda de lles dicir aos homes, cada mañán, que roupa querían levar aquel día as damas, pois todo se facía segundo a vontade destas.

Mais non vaiades pensar que nestes vestidos tan propios e nestes enfeites tan ricos eles ou elas perdían tempo ningún, porque os encargados dos gardarroupas tiñan toda a vestimenta tan lista cada mañán, e as covilleiras⁴¹⁴ estaban tan ben aprendidas que nun momentinho estaban aquelas listas e vestidas de pés a cabeza. E para teren eses enfeites máis a man, había perto da fraga de Telema un gran edificio, de media legua de longo, moi claro e surtido, no que moraban os ourives, lapidarios, bordadores, xastres, fiandeiros de ouro, veludeiros, tapiceiros e enlizadores, e alí traballaba cada un no seu oficio, todo para os devanditos relixiosos e relixiosas. Fornecíalles materiais e tecidos o seños Nausicleto⁴¹⁵, que cada ano lles enviaba sete navíos das illas de Perlas e Caníbales⁴¹⁶, carregados de lingotes de ouro, de seda crúa, de perlas e pedrarías. Se algunhas unións se ían facendo vellas e mudaban a nativa brancura, coa súa arte anovábanas dándollas a comer a algúns bos galos como se lles dá purgante aos falcóns.

---

⁴¹⁴ Mulleres encargadas do servizo persoal dunha dama nobre.

⁴¹⁵ Epíteto grego que significa *célebre polos seus navíos* e que Homero empregas para caracterizar os feacios.

⁴¹⁶ Algunhas das Pequenas Antillas

CAPÍTULO 57

Como era a regra dos telemitas canto á súa maneira de vivir

Toda a súa vida gobernábase non por leis, estatutos ou regras, senón pola súa vontade e libre arbitrio. Erguíanse do leito cando lles parecía ben e bebían, comían, traballaban e durmían cando tiñan ganas de facelo. Ninguén os espertaba e ninguén os forzaba a beber nin a comer, nin a facer outra cousa ningunha. Así o establecera Gargantúa. Na regra deles non había senón esta cláusula:

FAI O QUE QUEIRAS

Porque a xente libre, ben nacida, ben instruída e que frecuente compañía honesta, ten por natureza un instinto e un aguillón (que eles chaman honor) que a impulsa sempre cara a feitos virtuosos e a retrae do vicio. E cando a suxeición e a forza ruín os oprime e aferrolla, desvían eles a nobre inclinación, pola cal tendían espontaneamente cara á virtude, para abateren e crebaren ese xugo de servidume. Porque sempre emprendemos as cousas prohibidas e sempre cobizamos o que nos negan.

Grazas a esta liberdade entraron na louvável emulación de faceren todos o que viron que podía agradar a un calquera deles. Se algún ou algunha dicía “Bebamos”, todos bebían; se dicía “Xoguemos”, todos xogaban; se decía “Vamos pasear polo campo”, todos ían. Se ían cazar con falcón ou dacabalo, as damas –montadas en fermosas hacaneas⁴¹⁷, ou no seu bravo palafrén⁴¹⁸- levaba cada unha sobre do puño, xeitosamente enguantado, un gavián, un miñato ou un falcón paxareiro. E os homes levaban outros paxaros.

Tan nobremente estaban educados que non había entre eles ningún ou ningunha que non soubese ler, escribir, cantar, tocar instrumentos harmoniosos e falar cinco ou seis linguas e nelas compor tanto en verso coma en prosa. Nunca se viron cabaleiros tan arrizados, tan galanos, tan destrosa pé e a cabalo, máis vigorosos, que se movesen mellor e que mellor manexasen todas as espadas como os que alí estaban. E nunca se viron damas tan propias, tan xeitosas, menos molestas, máis expertas na man, na agulla e en todo acto femenino, honesto e libre como as que alí estaban.

Por esta razón, cando chegaba o momento no que algún deste mosteiro quería saír fóra, a petición de seus pais ou por algunha outra causa, levaba consigo unha das damas, aquela que o tiña escollido como admirador devoto, e casaban. E se tiñan vivido en Telema en admiración devota e en amizade, aínda máis a continuaban eles ni matrimonio. E seguíanse amando tanto ao final dos seus días como no primeiro día do seu casamento.

Non quero que me esqueza transcribivos un enigma que se atopou nos alicerces do mosteiro, nunha gran placa de bronce. Era tal como segue:

---

⁴¹⁷ Égua robusta e mansa que servía de montura de paseo para as damas. O seu nome procede de Hackney, principal feira de cabalos da rexión londinense. A mesma orixe ten a palabra *faco/faca*, aínda que esta é denominación dun cabalo e égua de menos categoría.

⁴¹⁸ Cabalo, tamén manso, utilizado para a marcha ou a caza, principalmente polas damas.

CAPÍTULO 58

Enigma en profecía

Pobres homes que esperades a felicidade,
erguede os corazóns e o meu dito escoitade.
Se se pode ben crer coa máis grande firmeza,
polos astros que aluman a nosa natureza,
que o espírito humano por el pode chegar
e as cousas vindeiras todas adiviñar,
ou se, por divina graza e contentamento,
a acadar do futuro todo o coñecemento
e poder predicir nun moi firme discurso
dos anos afastados cal vai ser o seu curso,
fago saber a todo aquel que ouvir quixera
que no inverno que ven, sen outra máis espera,
ou denantes, se cadra, aquí, neste lugar,
unha caste de homes ha nacer e medrar
que, cansos do repouso e da vagaduría,
han ir directamente e en plena luz do día
tratando de enfrontar a xente con ruindade,
buscando a diferenza e a rivalidade.
E o que queira seguilos, por eles apostar,
por moito que co tempo caro chegue a costar,
hano eles de levar a leas evidentes:
os amigos entre eles, entre eles os parentes.
E o fillo moi ousado veredes o que fai
ao se poñer en guerra contra o seu propio pai.
Mesmo os nobres ilustres, en alto lugar nados,
polos vasalos eles hanse ver atacados
e o deber do honor e o da reverenza
han perder entón toda orde e diferenza
pois han dicir daquela que é a vez de cada quen
de subir até enriba e de baixar tamén,
e sobre deste punto haberá tanta lida,
tanta forte disputa, revolta tan crecida,
como nunca unha historia recollera denantes,
mesmo por fantasía, abalos semellantes.
Entón hase de ver moito home de valor
que empuxa a mocidade, o fogo e a calor,
por ter crido de máis ese apetito louco
morrer na fror da idade vivindo así ben pouco.
E ninguén poderá deixar a ocupación
unha vez que se puxo á súa aplicación,
non sendo que este encha con liorta e con pulla
o ceo de ruídos e a terra de bulla.
Entón veremos ter a mesma autoridade
os ruíns homes sen fe e as xentes de verdade
pois todos han seguir a opinión e a crenza

da multitude parva e falta de sabenza
que ha escoller por xuíz o máis trosma e pesado.
Que diluvio nefasto, hostil e malfadado!
Eu chámolle diluvio e é un termo correcto
porque ese traballo non ha perder o efecto
nin se ha ver liberada daquel a terra enteira
até que apareza, moi rápida e lixeira,
a gran inundación que os fortes e aceirados
collerá no combate e os manterá alagados
E en boa hora sexa, pois o seu corazón,
afeito a este combate e a toda sen razón,
nin mesmo ha perdoar animais inocentes
dos que vísceras, tripas e nervios indecentes
non han parar nalgún divino sacrificio
senón ser pra os mortais proveito e beneficio.
Agora vós podedes poñervos a pensar
como todo o que eu digo ha de poder pasar
e qué paz pode ter na interquinencia fonda
o corpo que chamamos a máquina redonda.
Os máis felices, os que maior gaño han obter,
de perdela e derramala deberanse abster
e teñen que intentar dunha ou doutra maneira,
collela e dominala, facela prisioneira,
porque se por acaso ela queda tolleita
só poderá amañala que a creou tan feita.
E para fatalidade do seu triste accidente
antes de o claro sol deitarse co occidente
espallará sobre ela escuridade tal
que ha ser máis maior ca eclipse ou noite natural.
E daquela nun pulo perderá a liberdade
e do altísimo ceo favor e claridade,
ou, como mal menor, ha de ficar deserta,
mais ela, en se atopando en ruína tan certa,
teranos amosado con moi grande alboroto
máis violento, potente e rudo terremoto
que o do día en que o Etna tremelou axitado
ao ser sobre dun fillo do gran Titán lanzado,
e por máis repentino non poderá ser tido
o abalo co que Inarimea se deu del sacudido
cando como tal vehemencia Tifeo se alporizou
e para o medio do mar as montañas lanzou.
Así será en moi poucas horas relegada
a un tristísimo estado, a tal grado cambiada,
que mesmo aquela xente que a tivera algún día
aos que veñen despois ocupar deixaría.
Entón estará perto o momento propicio
de lle poñer remate a este longo exercicio
pois a auga inmensa enriba recollida
fará que cadaquén anuncie a súa partida
e malia todo isto, previa á separación,

poderase no ceo notar con distinción
a abafante calor dunha gran chama acesa
para porlle remate á auga e mais á empresa.
Queda, despois de os incidentes rematados,
que os elexidos sexan ledamente premiados,
colmados de riquezas e maná celestial,
recompensados todos con galardón leal,
e que os outros privados se vexan finalmente.
Así o quere a razón moi axeitadamente,
Para que, de terminado ese traballo e listo,
cadaquén teña axiña o destino previsto.
Tal foi o acordado e cómpre a reverencia
a aqueles que a acadaron coa súa persistencia.

Acabada a lectura deste documento, Gargantúa suspirou profundamente e díxolles aos asistentes:

-Non é de hoxe que son perseguidas as xentes que se suxeitan á crenza evanxélica, mais benaventurado sexa o que non tropece e tenda sempre cara ao fito, cara ao branco que Deus, por medio do seu querido fillo, nos prefixou, sen se deixar distraer nin desviar polas súas paixóns carnaís.

E o frade dixo:

-Que pensades vós, no voso entender, que designa e significa este enigma?

-O que? –respondeu Gargantúa- O decurso e a perseverancia da verdade divina.

-Por san Goderán! –dixo o frade- Non é tal a miña interpretación. O estilo é de Merlín o profeta. Topade nel as alegorías e os significados tan graves que queirades. E cismade niso, vós e a xente, canto queirades. Eu, pola miña banda, non penso que encerre outro sentido máis ca unha descrición do xogo da raqueta en falas escuras. Os que tratan de enfrontar a xente son os organizadores dos partidos, que polo xeral son amigos. Despois dos dous primeiros servizos sae fóra do xogo o que estaba e entra outro. Dáselle creto ao de diante, que di se a bola foi por riba ou por baixo da corda. A auga é a suor, as cordas das raquetas fanse con tripas de carneiros ou de cabras, a máquina redonda é a pelota ou a bola.. Despois do xogo adóitase reconfortarse diante dun lume vivo e mudarse de camisa, e de bo grado se banquetea, pero moito máis ledos aqueles que gañaron. E vivan as enchedelas!